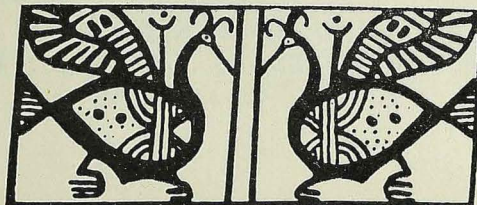

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΠΥΘ. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ, ΝΙΚΙΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ, ΠΑΥΛΟΣ ΞΙΟΥΤΑΣ,
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ, Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ, ΜΙΧ. ΣΤΑΦΥΛΑΣ,
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΚΙΚΑ ΟΛΥΜ-
ΠΙΟΥ, ΑΛΕΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, Γ. Ξ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ,
Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ.

224 - 225

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Άνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Έτησία συνδρομή	ΚΕ2.000 μίλε
Έτησία συνδρομή δια βιβλιοθήκεσ, σχολεία, οργανισμοὺσ	Ε3.000 μίλε
Έτησία συνδρομή έξωτερικοῦ	300 δραχμέσ ή \$10 (δολλάρια)
Τιμή Τεύχουσ	Ε0.300 μίλε
Τιμή διπλοῦ τεύχουσ	Ε0.600 μίλε

Τά χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται. Κλισέ και φωτογραφίεσ έπιστρέφονται.

100 άνάτυπα πρὸσ 750 μίλε τή σελίδα πληρώνονται από τόν συγγραφέα στόν τυπογράφο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΥΘ. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ: Έκμηδένιση	189
ΝΙΚΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ: Τέσσερα Ποιήματα Δοσμένα	189
ΠΑΥΛΟΣ ΞΙΟΥΤΑΪΣ: Όκτάστιχα σέ μεσαιωνικό τόνο	191
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Οι πρώτοι διδάξαντεσ τήν ταξιδιογραφία (Ν. Καζαντζάκησ, Ζαχ. Παπαντωνίου, Ά. Θρύλοσ, Θεμ. Άθανασιάδησ, Στρ. Μυριβήλησ, Κ. Ούράνησ)	192
Γ. Π. ΣΑΒΒΪΔΗΪΣ: Πολυχρόνιο γιά τόν Μόντη	197
ΜΙΧ. ΣΤΑΦΥΛΑΪΣ: "Ατιμη φτώχεια	204
Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΪΣ: Στιχηρό γιά τήν κοίμηση μιὰσ μητέρασ	206

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Γαλάτειασ Σαράντη: Μπροστά στο άγαλμα «Η Μητέρα τήσ Κύπρου» — Κ. Χρυσάνθη: Μελέησ ΝικολαΪδησ — Κ. Χατζηστεφάνου: Ό λαϊκόσ ποιητήσ Ξενήσ Πάτσалоσ — Κίκασ Όλυμπίου: Ό «Περιπαθήσ Όδοιπόροσ» τοῦ Κ. Χρυσάνθη — Άλ. ΜιχαηλΪδη: "Έκθεση Ζωγραφικήσ τοῦ Φώτου Χατζηρωτηρίου — Γ. ΪωαννΪδη: "Έκθεση Κινέζικησ Ζωγραφικήσ — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Γ. Χατζηκωστή: Άνδρεανήσ Ήλιοφώτου «Μορφέσ και θέματα», Γ. Σακελλίωνα «Σύγχρονεσ πολιτικέσ διαστάσεισ στο έργο τοῦ Άλ. Παπαδιαμάντη — Κ. Χρυσάνθη: Ϊ. Βασιλείου «Άμάρτημα στόν "Άθω κι' άλλα διηγήματα», Άλ. Βασιλείου «Σκέψεισ πάνω στή λειτουργικότητα τήσ κριτικήσ», Γ. Χαλατσά «ΠορτραΪτα», Ν. Τουτουντζάκη «Ό Καραγάτσησ» — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ.

Υπεύθυνοσ κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθησ.

Τυπώθηκε στα Τυπογραφεία «ΘΕΟΠΡΕΪΞ» Λτδ., Τηλ. 44940 - 48883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

(Από πνευματική ομάδα)

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΘ'

ΜΑΗΣ - ΙΟΥΝΗΣ 1979

ΑΡ. 224-225

ΕΚΜΗΔΕΝΙΣΗ

Τίποτε μές στη Ζωή μας δέν απόμεινε, μήτε ή πλήξη
κι' είμαστε καθώς χαμένες τραγικών νυχτών σκιές
σάν ξερόφυλλα πεσμένα που όταν σίφουνας τυλίξει
θα χορέψουν δίχως οίκτο σέ θανάτων άγκαλιές.

Κι' ή πικρή μας μάταιη γνώση κι' ή άνώφελη πιά πείρα
σάν πουλιά που έξεψυχήσαν στά κλουβιά τους μιá νυχτιά,
σβήσαν τή βαθιά τους δίψα στο αίμα—άλλοίμονο, ποιά μοίρα! —
μιás πληγής που είχαν άνοίξει με τό ράμφος τους πλατιά.

Κι' ή Ζωή μας δίχως νόημα, όπως όλα αύτου τοῦ κόσμου,
δίχως νόημα κι' αίτία και χωρίς καμμιά χαρά
κι' είτε άνεύωδο άσφοδείλι κι' είτε ή μυρωδιά του δύόσμου,
ίδια μοίρα τά βαραίνει κι' ίδια μαύρη συμφορά.

Τίποτε μές στη Ζωή μας, μήτε ή πλήξη αύτή δέν μένει.
Μοιάζουμε ίσκιους που σαλεύουν μές στις άραχλες βραδυές,
που με τ' άβουλό της χέρι μās χτυπά τυφλή είμαρμένη
ως νά σπάσουν σέ συντρίμια κι' οί νεκρές μας οί καρδιές.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΔΟΣΜΕΝΑ

ΚΑΤ'ΑΘΕΣΗ

Στον Παντελή Μηχανικό

Τώρα
τό πρόσωπο σου
άνάμεσα από γυμνά παράθυρα
και τουτες οί άπέραντες πλατείες
με τή στεγνή σιωπή.

Πως νά μιλήσουμε
έτσι
καθώς βουλιάζουμε μαζί με τήν
ανάσα σου

και τούτη
ή κραυγή
που δυναστεύει
τή στενόχωρη άπουσία τής
θλίψης σου.

Πως νά σοῦ ψιθυρίσουμε
έτσι

καθώς μās ξεγυμνώνει
ή άνερυθρίαστη συγχορδία
των βυθισμένων συντρόφων;

Τώρα
είναι ό εμπαιγμός τής σιωπής
και τουτα τά πρόσωπα
που μās κυκλώνουν
μές στη στενόχωρη λεηλασία
τής νύχτας μας
και ό παράφρονος λυγμός
των σκοτωμένων όνειρων.

Έδω
μās κομματιάζει
ή γυμνή περιπλάνηση
τής βιασμένης όδύνης.

ΚΑΤΑΘΕΣΗ Β΄

Ξαφνικά
 έτούτη ή έρημος
 που γέμισε με την παράφωνη σιωπή
 κι ύστερα
 ένα πλήθος από γυμνούς
 κροκόδειλους
 π' άνηφορίζουν
 τον έπιτάφιο θρήνο.

Τι να σοῦ πῶ
 έτσι
 καθώς συνθλίβομαι
 μέσα στο στενόχωρο κατώφλι
 του λυγμοῦ
 έγώ
 που γυροφέρνω
 την ύστερνή λεηλασία τής μέρας σου;

Κι ύστερα
 πῶς να ξεφύγουμε
 έτούτη την περίπτυξη τῶν
 ξεθαμμένων έρπετῶν
 που γέμισαν τό άκρωτήρι τῶν
 όνειρων μας;

Έδῶ
 είναι οί άνήμποροι νεκροί
 που τριγυρνούν την άνθισμένη όδύνη
 και τοῦτοι
 οί γυμνοί άγγελοι
 που συντροφεύουν
 τό άτέλειτο τοπίο τής σιωπής.
 Κι ύστερα
 ό ραγισμένος θάνατος
 κι έσύ.

ΜΙΑ ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΗ

Στό Ν. II.

Και τι να ποῦμε
 έτσι καθώς μᾶς διυλίζουν
 μέσα στην ύστερνή
 χειρονομία τῶν γιασεμιῶν
 και τοῦτος
 ό πικρός θίασος
 τῶν πληγωμένων όνειρων;

Τώρα
 είναι ή βασιλεία τῶν πρωκτικῶν
 κι ή νυχτωμένη άνίχνευση
 τής χτεσινής μας όδύνης
 κι έγώ
 που σοῦ μιλῶ
 για τή γυμνή
 άποκαθήλωση τής μέρας μας.

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ

τῆς Γ.

Τώρα
 με βλέπεις
 που περιφέρω τίς φλέβες μου
 και τοῦτο
 τό γυμνό κρανίο
 του βυθισμένου καλοκαιριου.

Κι ύστερα
 πῶς να σε δῶ
 έδῶ που με κυκλώνει
 τό ραγισμένο παραμῦθι
 του προσώπου σου

και τοῦτο
 τό άπέραντο ταξίδι τής σιωπής;

Έδῶ με κομματιάζει
 ή βιασμένη "Άνοιξη
 και τοῦτο τό κορμί
 του σκορπισμένου μεσημεριου
 κι ό έρωτας
 που σιγοσβήνει
 στα σανατόρια.

ΝΙΚΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ

ΟΚΤΑΣΤΙΧΑ ΣΕ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΤΟΝΟ

1

Συχνά πυκνά περνῶ τζιαῖ πελλετῶ σε
 τὸ πωρνόν, πού τὰ φκιόρα σου
 ποτίζεις,
 τζαῖ λυώννω μᾶν τζαῖ πλημμελῶ σε
 πού καύκεις με τζαῖ δὲν τὸ
 χαπαρίζεις.
 "Ἄχ! πότε τζαῖ πάνω μου ἔν νά
 δικλήση
 ἡ ὄμορφη θωρκά σου, ἀγαπημένη,
 νά γύρη τὴν ὄροσιάν νά μὲ ποτίσει,
 ν' ἀφήκη τὴν καρκιάν μου νεπαμένην;

2

Ὁ τυφλὸς πῶς λαχταρᾶ τὸ φῶς του
 νά ξανάβρη
 τζ' ἡ αἶγία ἡ νησιτιζή πῶς τὸ ρουμάνι
 ἔτσι τζαῖ ἡ καρκιά μου σκότεινη
 τζαῖ μαύρη
 καρτερᾶ την, ὦραν τῆς ὥρας,
 ν' ἀνεφάνη.
 "Ἄστρον μου, ἄστρον τῆς πωρνῆς
 τζαῖ ποσπερίτη,
 νέφανε, φέρε τὴν αὐκὴν μὲς στήν
 ψυσὴν μου.
 Μὲν τὴν ποτίζης πίκρες, πικιόν
 κανεῖ την,
 δός της ὄροσιάν, χαρὰν τζι' ἀναπνοήν,
 καλή μου.

3

Εἶσαι μιὰ πούλλα λεμονιά μὲς
 στήν αὐλήν μου
 τζι' οὐλλην τὴν γειτονιάν
 μουσκοβολᾶ την,
 εἶσαι τὸ μυρωμένον, ἄσπρον
 γιασουμίν μου,
 πού ἡ πνοή σου τὴν καρκιάν μου
 πλημυρᾶ την
 Νῶθω πῶς ξαναζιῶ μαζύν σου,
 ἀγαπημένη
 τζαῖ ξαναβρίσκω τὴν παλιάν μου
 νιότην
 μὲς στήν χαρὰν ἔν' ἡ ζωὴ μου
 τυλιμένη,
 ἐσοῦ σαι ἡ στερνή μου ἀγάπη
 τζαῖ ἡ πρῶτη.

4

Πικιὸ ἄσπρη τζαῖ πού γάλαν,
 μαχλουζένη
 τζι' ἀπού πηγῆς νερόν πικιὸ ὄροσινῆ
 ἔν σὲ χορταίννω νά θωρῶ σε,
 ἀγαπημένη,
 πού τὸ ξιφῶτιν ὡς τὴν βραδυνήν.
 Δὲν σὲ χορταίννει, καλή,
 ὁ λοῖσμός μου
 τζαῖ μέραν νύχταν ἄσκοπῶ
 τζι' ἀναζητῶ σε.
 Ἐσοῦ σαι ἡ χαρὰ τζαῖ ὁ καμός μου
 ἐσοῦ σαι τζαῖ τὸ φῶς τζ' ἡ ζήση μου,
 χαρῶ σε.

5

Παφίς ἀγγρίστηζες μιτά μου
 στὰ ὄρη παντουρίζω τζ' ἔν τζοιμοῦμαι
 τζ' οἱ βάλλιες ἄδοноῦν τὰ
 κλάματά μου,
 τζ' εἶμ' ἓνας ἄχαρος νεκρὸς
 θαρκοῦμαι.
 "Ἐλα ξανά γιστ' ἔχασα τὸ πᾶς μου
 τζ' ἔν ἔχω νεπαμὸν μὲς στοῦν
 τὴν πλάσην.
 "Ἐλα γλυτζύς τζαῖ γίνου ἀναπαῶς μου
 τζαῖ τότες ἡ ψυσιή μου ἔν νά πνάση.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΔΙΔΑΞΑΝΤΕΣ ΤΗΝ ΤΑΞΙΔΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Ἡ περιδιάβαση σὲ μερικούς σύγχρονους ταξιδιογράφους, πού μεταδόσαμε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα Κύπρου καὶ δημοσιεύσαμε ὕστερα (χωρὶς τὰ δείγματα ἀπὸ τὰ κείμενά τους) στὸ τεύχος τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» 217—218, χρειάζοταν μιὰ συμπλήρωση μὲ τὶς ἀπόψεις αὐτῶν πού πρωτοδιδάξανε στὸ νεοελληνικὸ μας χῶρο τὴν ταξιδιογραφία, μεταφέροντάς την ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς δημοσιογραφίας στὸ χῶρο τῆς λογοτεχνίας. Αὐτὴ τὴ συμπλήρωση ἐπιχειρήσαμε, ἀκολουθώντας τὴν ἴδια πορεία, πού υἱοθετήσαμε στὶς συνεντεύξεις μας μὲ τοὺς ζωντανοὺς ταξιδιογράφους. Πήραμε ἀποσπάσματα ἀπὸ παλιές συνεντεύξεις, ἀπὸ προλόγους ἢ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις τους, καὶ φτιάξαμε μιὰ συνομιλία μ' αὐτοὺς πάνω σὲ θέματα τοῦ «ταξιδιοῦ» ὡς νὰ ἦταν ζωντανοὶ μπροστὰ μας καὶ νὰ τὰ κουβεντιάσαμε. Διαλέξαμε καὶ δείγματα ἀπὸ τὸ ἔργο τους γιὰ τὸ σχετικὸ πρόγραμμα τοῦ ΡΙΚ (πού δὲν θὰ τὰ περιλάβουμε ἐδῶ). Οἱ ἐπιλογές μας αὐτὲς εἶναι οἱ ἐξῆς:

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Ἡ Ἑλένη Καζαντζάκη χαρακτηρίζει τὸν ἄντρα τῆς Νίκο Καζαντζάκη ὡς ἀσυμβίβαστο. Καὶ πραγματικὰ ἦταν ἀσυμβίβαστος, μὴ ὑποτελής σὲ καμμιὰ ἰδεολογία. Δὲν ἄραζε κόπου κ' ἄς ἐνθουσιαζόταν στὴν ἀρχή. Διάρκως ἀναζητοῦσε, διάρκως περιδιάβαζε μῆσα σὲ ἰδεολογίες, πίστεις, παρατάξεις καί... χῶρες ἀκόμα. Πίστεις πὼς ἦταν Ἕλληνας, κ' ἄλλη φορὰ πρόσφερε εὐχαριστήριες θυσίες στὴν ἀφρικανικὴ του προέλευση, βασισμένους στὶς ἀραβικὲς ἐπιδρομὲς στὴν Κρήτη. Ἡ κάθε χῶρα τὸν ἐνθουσίαζε κ' ἄς εἶχε διάφορο πολίτευμα καὶ διάφορο τρόπο ζωῆς. Ἐννοεῖται, πὼς πολλές παρατηρήσεις του, καίριες συνήθως, γερμίζουν τὰ κείμενα τῆς περιδιάβασής του, κ' ἐκεῖ βρίσκεται ὁ μελετημένος καὶ παρατηρητικὸς Καζαντζάκης. Γιατὶ περιδιαβάζοντας μιὰ χῶρα, τὴ μελετοῦσε πολὺπλευρα, τὴν ἱστορία τῆς, τὶς στατιστικὲς τῆς, τὰ λαϊκὰ στοιχεῖα τῆς, τὸν πνευματικὸ τῆς πολιτισμὸ κ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνσωμάτωνε μῆσα στὴν προσωπικὴ του ἐντύπωση, τὴν ἐντύπωση ἀπὸ τὸ περιβάλλον, τὶς ζωντανὲς γνωριμίες, τὶς συζητήσεις μὲ ὑπεύθυνα πρόσωπα τῆς χῶρας πού ἐπισκεπτόταν.

Τὸ ταξιδιωτικὸ ὀφείλει πολλὰ στὸν Καζαντζάκη, πού εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους διδάξαντες αὐτὸ τὸ εἶδος στὴ λογοτεχνία μας. Κ' ἐνῶ οἱ ταξιδιωτικὲς του ἐντυπώσεις προορίζονταν γιὰ τὸ κοινὸ τῶν ἐφημερίδων, ὡστόσο τοὺς ἔδινε λογοτεχνικὴ χροιά, γ' αὐτὸ ἔχουν καὶ διάρκεια. Σήμερα τὰ ταξιδιωτικὰ κείμενα τοῦ Καζαντζάκη στέκονται ὡς λογοτεχνήματα μὲ βάση τὴν αἰσθητικὴ καὶ ὄχι ὡς πληροφόρηση, πού ἀπαιτοῦσε ἡ ἐφημερίδα μὲ τὸ ποικίλο κοινὸ, εἰδικὰ τὸ κοινὸ στὸ ὅποιο ὑπερτερεῖ ὁ μέσος ἄνθρωπος.

Τὰ κυριώτερα ταξιδιωτικὰ βιβλία τοῦ Νί-

κου Καζαντζάκη εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἀ γ γ λ ί α, πού γράφτηκε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1940, ἀφοῦ τὸν προηγούμενο χρόνο ὁ συγγραφέας τὴν ἐπισκέφθηκε. Ρ ο υ σ ί α, πού τὴν εἶχε ἐπισκεφθεῖ τρεῖς φορές ἀπὸ τὸ 1925—1930. Ἰ α π ω ν ί α καὶ Κί ν α. Ἰ σ π α ν ί α, πού τὴ γνώρισε στὰ χρόνια τοῦ ἐμφυλίου. Καὶ ἄλλα πού ἀργότερα κωδικοποιήθηκαν στὴ σειρά μὲ τίτλο «Ταξιδεύοντας».

Ἄλλα ἄς δοῦμε μερικὲς γνώμες του γιὰ τὰ ταξίδια καὶ τὰ ταξιδιωτικὰ, πού βρίσκονται στοὺς προλόγους τῶν βιβλίων του.

«Τὸ ταξίδι κ' ἡ ἐξομολόγηση (κ' ἡ δημιουργία εἶναι ἡ ἀνώτερη καὶ πιστότερη μορφή τῆς ἐξομολόγησης) στήθηκαν οἱ δυὸ μεγαλύτερες χαρὲς τῆς ζωῆς μου. Νὰ γυρίζεις τὴ γῆς, νὰ βλέπεις — νὰ βλέπεις καὶ νὰ μὴν χορταίνεις — καινούρια χῶματα καὶ θάλασσες κ' ἀνθρώπους κ' ἰδέες, καὶ νὰ τὰ βλέπεις ὅλα σὰ γιὰ πρώτη φορὰ, νὰ τὰ βλέπεις ὅλα σὰ γιὰ τελευταία φορὰ.

Μ' αὐτὸ μπορεῖς ὄχι μονάχα νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτὸ σου, παρὰ πολὺ σπουδαιότερο: νὰ ξεπεράσεις τὸ Ζουρλοπερήφανο τὸ ἐγὼ σου, βυθίζοντάς το, ἀρμενίζοντάς το μέσα στὸ ἀγωνιζόμενο καὶ περιπλανώμενο στράτευμα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκαμα μερικὰ ταξίδια, πνευματικὲς πειρατείες, ξεσπάσματα τῆς καρδιάς πού πονοῦσε, ἀπληστία τοῦ ματιοῦ. Θὰ πασκίσω, συντρίβοντας τὴ στέρεη κρούστα τοῦ λογικοῦ πού κατασκεπάζει τὴν ψυχὴ μου, νὰ θυμηθῶ. Κάθε ταξίδι μου σημάδεψε — πότε αἰτία πότε ἀποτέλεσμα — μιὰν ἐσωτερικὴ μου, γιομάτη πλάνταγμα καὶ μεσολογιγίτικη ἐξοδο, κρίση. Καὶ λέω, ἂν μπορέσω νὰ τὴ στερεώσω μὲ λόγια, θὰ βοηθῶ κ' ἄλλες ψυχὲς πού κίνησαν κατὰ τὸν ἴδιο δρόμο, μὲ ἀδελφικὸ μαζί μου ρυθμὸ, νὰ συντομέψουν τὴν ἀωνία τους. Δὲν κάνω τέχνη' ἀφήνω τὴν καρδιά μου νὰ φωνάζει.

Τή χώρα πού γνωρίζω τή νοιάθω μέ τίς πέντε μου αίστησες, μέ τούς πέντε γιομάτους στόματα όπλοκαμούς τοῦ κορμιοῦ μου. Χρώματα, φρούτα, γυναίκες. Μετουσιώνω τίς άφηρημένες έννοιες καί τίς κάνω σάρκα καί θρέφουμαι. "Ένωσα πώς ό "Έπαφος, ό θεός τής άφής, είναι ό θεός μου. "Όλες οι χώρες πού γνώρισα, τίς γνώρισα μέ τήν άφή. "Άλσκηρη τή θύμηση τή νιάθω νά μερμηγκιάζει όχι μέσα στό κεφάλι, παρά στις ρώγες τών δαχτυλιών μου καί στην έπιδερμίδα μου όλη».

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Η συμβολή τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου στή λογοτεχνία γιά τό παιδί είναι άδιαμφισβήτητη. «Τά ψηλά βουνά» καί μερικά ποιήματά του στή συλλογή του «Θεία Δώρα» άνταποκρίνονται πέρα γιά πέρα στην ιδιοτυπία τής παιδικής ψυχής άφου μερικά ώς τά σήμερα συγκινούν καί ενήλικες καί παιδιά. Στην τεχνοκριτική μιá φορά είναι μοναδικός. Άλλά δέν ύστεροῦσε καί ό ταξιδιωτικός Ζαχαρίας Παπαντωνίου σ' έπιδόσεις. Σοφός ύπηρες ό χαρακτηρισμός τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου γιά τόν ταξιδιογράφο καί ταξιδευτή Ζαχαρία Παπαντωνίου. Γράφει ό σχολιαστής Παναγιωτόπουλος τά έξής: «Περισσότερο άπ' όλα ό Παπαντωνίου είν' ένας αισθητικός άποτιμητής. "Όπου οι άλλοι θά μπορούσαν νά ιδούν ανθρώπους, τοπία, μνημεία, είναι φανερό πώς ό Παπαντωνίου βλέπει σχήματα. Τόν ένδιαφέρει ή γραμμή, ό ρυθμός. Δέν είναι λίγες οι περιπτώσεις, πού άντικρύζει καί τούς ανθρώπους καθώς τά μνημεία».

Άπό τά πολλά διασκορπισμένα στόν καθημερινό τύπο ταξιδιωτικά κείμενα τοῦ Παπαντωνίου έπισημαίνουμε ιδιαίτερα τά κωδικοποιημένα: «"Όθων», όπου περιγράφεται τό Μόναχο καί γενικά ή Βαυαρία, μέ αισθητικές έπεκτάσεις πρós τόν ρωμαντισμό, όπως σημειώνει ό Παναγιωτόπουλος. Τό «"Άγιον Όρος», πού θεωρεΐται τό καλύτερο πεζογράφημα τοῦ συγγραφέα. Στις σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ βρίσκονται όξυτάτες παρατηρήσεις δίπλα στις καλά ζυγισμένες περιγραφές. Τό έργο του «Ταξίδια», πού κύκλοφόρησε μεθανάτια, περιλαμβάνει ταξιδιωτικά άπό τήν Ίταλία, Ίσπανία, Σουηδία, Δανία καί Ζάγκρεμπ. Περιήγηση ώστόσο είναι καί τά «Παρισινά Γράμματα» του, μέ κείνες τίς καφετέρες νύξεις γιά πολλά θέματα καί άπό τήν κοινωνική ζωή τοῦ Παρισιοῦ, πού τά δημοσίευσε κάποτε στην έφημερίδα «Έμπρός».

Δίνουμε μερικές άπόψεις τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου γιά τό ταξίδι, κυρίως όμως γιά τόν τουρισμό.

«Η έντονη μυρουδιά τερεινθίνης. Η ννώριμη μυρουδιά τών Μουσείων. Τή συνηθίσαμε, τή ζητούσε όταν λειψή. Μας έγινε άρωμα αγαπητό. Κανένα άλλο δέν προκαλεί

τόσο πλούσιους συνειρμούς ιδεών καί εικόνων. Ξέρουμε όλοι τήν τυραννική δύναμη τών όσφραντικών αισθημάτων. Διαρκούν λιγώτερο άπό τά όπτικά καί τά άκουστικά. Μά έρχονται όρμητικώτερα. Ζούν περισσότερο άπ' όλα, δέν πεθαίνουν ποτέ. Μέ τό άρωμα οι άναμνήσεις βρυκολακιάζουν.

Άλλά έδώ πού τά λέμε τά φανταστικά ταξίδια μπορούν νά προκαλέσουν ώρσία ποιήματα. Η άληθινή λύτρωση, όση μπορεί ν' άξιωθεΐ ό άνθρωπος, πραγματεύεται μέσα στη ζωή.

Η σύνθεση τών όμιλων πού επισκέπτονται ένα τόπο είναι στόχοι στρατικοποιημένοι. Έσκισόν καί γυρίζουν ώρισμένη ώρα. Έχουν έναν άρχηγό, τόν έξηγητή. Οι άρχηγοί ύψώνουν στόν όμιλο μπαστούνι, σήμα, μαντήλι, γιά νά τούς οδηγήσουν χωρίς άπώλειες. Καί χρειάζεται αγώνας, καθώς φαίνεται γιά νά γυρίση ό όμιλος πίσω, χωρίς νά έχει ξεχάσει κανένα πρόβατο στό δρόμο.

Κανένας δέν ξέρει τί γίνεται στόν έγκέφαλο αὐτοῦ τοῦ πλήθους τών επισκεπτών έκδρομένων, πώς οι άμέτρητες καί ποικίλες έντυπώσεις άπό άγάλματα, ζωγραφήματα, κτίρια, βιβλία, αΐθουσες, άπό Ιστορία καί Τέχνη, χτυπιούνται μεταξύ τους, κανένας δέν μπορεί νά νοιώση τό χάος πού σχηματίζουν αὐτή τή στιγμή μέσα στόν επισκεπτη ή γνώση, ή κούραση, ή κατάπληξη, ό θαυμασμός...».

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Γιατί προτίμησε τό άνδρικό ψευδώνυμο ή Έλένη Νευρεπόντη καί άργότερα κυρία Ουράνη; Φαίνεται πώς ως "Άλκης Θρύλος στά πολυ προσπολεμικά χρόνια όπου ή γυναίκα δέν είχε μεγάλη άνάμιξη στην κριτική, θά καθιστοῦσε τό λόγο της σεβαστό. "Αν μάλιστα λογαριάσουμε τόν επιθετικό χαρακτήρα καί τήν πολυ πικρή διάθεσή της γιά άρνήσεις πράγμα πού τό έκαμε καί γιά τόν Παλαμά — τότε τής χρειαζόταν τό άντρικό φιλολογικό ψευδώνυμο.

Άπομονώνουμε τό ταξιδιωτικό μέρος τοῦ λογοτεχνικοῦ έργου τής Έλένης Ουράνη καί δίνουμε, μέ τή μορφή συνεντεύξεως, διάφορες άπόψεις της πάνω στό θέμα αὐτό, όπως τίς βρίσκουμε διατυπωμένες σε γραπτά της.

ΕΡ.: Τί πρέπει νά γυρεύουμε στά ταξίδια μας:

ΑΠ.: Νά γνωρίσουμε ουσιαστικά τόν κάθε τόπο πού επισκεπτόμαστε, νά διακρίνουμε πέρα άπ' όλα τά επίκτητα στοιχεία, τή γνησιότητα του, τήν αυθεντικότητα του, τόν ιδιαίτερο προσωπικό του χαρακτήρα.

ΕΡ.: Ποιός ό σκοπός τοῦ ταξιδιοῦ;

ΑΠ.: Πρέπει νά είναι μιá θετική συγκομιδή.

ΕΡ.: Πού δέν σου τή δίνει τό σύντομο σε χρονικό διάστημα ταξίδι.

ΑΠ.: Ασφαλώς, γιατί τότε περιορίζεται αποκλειστικά στην επιφάνεια.

ΕΡ.: Ποιά είναι κατά τη γνώμη σας η αξία των σύντομων γνωριμιών στο ταξίδι;

ΑΠ.: Οι τυχαίες αυτές γνωριμίες δεν είναι προσθήκες στην ανθρώπινη εμπειρία. Έκείνοι με τους οποίους θα τύχει να ανταλλάξει κανένας έναν χαιρετισμό και μερικά λόγια είναι σχεδόν πάντοτε τύποι κοινοί κι' άσημαντοι. Κι' αν ακόμα έχουν έναν έσωτερικό κόσμο, αυτόν δεν τον αποκαλύπτουν μέσα σε λίγες ώρες, ούτε σε λίγες μέρες. Κατά κανόνα, οι τυχαίες γνωριμίες είναι επικοινωνίες χωρίς ουσία, χωρίς βάρος, χωρίς έπαυριο.

ΕΡ.: Τι πρωτοσημειώνετε από ένα τόπο μετά τη γνωριμία σας μ' αυτόν;

ΑΠ.: Όταν φύγω από έναν τόπο, μ' αρέσει γά γυρεύω να προσδιορίσω ποιά ύπηρεξε για μένα ή ποιά χαρακτηριστική ιδιαιτερότητα του, ποιά είναι ή προσωπική φυσιογνωμία του.

ΕΡ.: Τι άπομένει μέσα μας από ένα ταξίδι;

ΑΠ.: Κυριζούμε από ένα ταξίδι. Μέσα μας συνωθούνται πλείστες έντυπώσεις. Ύστερα από ένα κάποιο χρονικό διάστημα κατακαθίζου. Ό,τι διατηρούμε, έκτός από ένα γενικό εμπλουτισμό, του οποίου όμως δεν είμαστε πάντοτε σε θέση να προσδιορίσουμε τό στοιχείο, έκτός από μερικά καθέκαστα που είναι ένδεχόμενο κάποτε να μετασχηματισθούν σε μοτίβα, αλλά που δεν αισθανόμαστε την ανάγκη άμέσως να τ' έκθέσουμε, είναι μερικά σημεία που εξέχουν πάνω άπ' όλα... μια έπιλονή με άρνητικές και θετικές εικόνες.

ΕΡ.: Πώς σχολιάζετε τό πάθος για ταξίδια που δείχνει ό σημερινός άνθρωπος;

ΑΠ.: Τό πάθος του ταξιδιού και της έκδρομής που παρουσιάζεται σήμερα όσο ποτέ άλλοτε ζωηρό και διαδεδομένο, είναι άσφαλώς άφελιμο. Άνοιγει τ' άμτια πλαταινει τούς όριζόντες, συντελεί στην άπόκτηση περισσότερών γνώσεων, περισσότερης εμπειρίας, και συνεπακόλουθα οξύτερης κατανητικής ικανότητας, πολλαπλασιάζει τ' ένδιαφέροντα, είναι ένας παράγοντας έκπολιτισμού. Ποιά είναι τό κίνητρο αυτής της άποδημητικής μανίας, του έκδρομικού πάθους που έχει άπλωθει σαν έπιδημία σ' όλες τις πολιτισμένες χώρες; Φυσικά κατά ένα μεγάλο ποσοστό ή εύκολία, και ή σχετική φθηνεία σήμερα των ταξιδιών, ή ταχύτητα και ή άνεση των συγκοινωνιακών μέσων, ή όργάνωση του τουρισμού. Νομίζω όμως ότι ενεργεί ίδια ίσχυρά και ή ανάγκη που αισθάνεται ό σημερινός άνθρωπος, ό μαζί συμπιεσμένος και τεμαχισμένος από άπειρες ποικίλες άσχολιες, σοβαρές ή και ποιά άσημαντες, για άπόδραση, κι' ίσως όχι τόσο για φυγή, όσο για άλλαγή.

ΕΡ.: Η άποψη σας για τούς τουρίστες ποιά είναι;

ΑΠ.: Πρέπει να τό πάρουμε άπόφαση: κάθε νόμισμα — κι' ό τουρισμός — έχει και την αντίθετή του όψη. Οι τουρίστες πολλά άντλούν από τ' ταξίδια τους, αλλά συχνά, σαν τούς κακούς δανειστές, άνταποδίδουν συμφορές.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ — ΝΟΒΑΣ

Ό Θεμιστοκλής Άθανασιάδης — Νόβας, άδερφός του γνωστού ποιητή και πολιτευτή Γεώργιου Άθ'άνα, θεωρητά ως ό καλύτερος συνεχιστής των πρώτων διδαξάντων την νεοελληνική ταξιδιογραφία, των Ζαχαρία Παπαντωνίου, Κώστα Ούράνη, Σπύρου Μελά και Νίκου Καζαντζάκη.

Αυτοί που άναφέραμε, γράφανε τ' ταξιδιωτικά τους για να ίκανοποιήσουν τις άνάγκες άθηναικών έφημερίδων. Τουτό κι' έλας δείχνει πως τό έθος αυτό, την ταξιδιογραφία, έννόησε ή έφημερίδα, και τό ταλέντο των πρώτων διδαξάντων τό άνέβασε στο έπίπεδο της λογοτεχνίας. Ό Θεμιστοκλής Άθανασιάδης — Νόβας ύπηρεε μνητής του όνομαστού δημοσιογράφου Γαβριηλίδη, από τον όποιο πήρε τ' πρώτα μαθήματα. Άλλά ή ποιητική του φλέβα και τό κριτικό του ταλέντο, που τον άνέδειξε ως ένα από τούς κορυφαίους κριτικούς του θεάτρου, τον βοηθήσανε να δώσει μι' ταξιδιογραφία όχι μόνο σε ποσότητα, αλλά σημαντική και σε ποιότητα. Ός άνταποκριτής έφημερίδων ταξίδεψε σε πολλά μέρη: στην Παλαιστίνη, Τουρκία, Μεσορρή, Βόρειες χώρες της Εύρώπης κι' ένα μήνα στο Βόρειο Πόλο.

Ό άδελφός του ποιητής Γεώργιος Άθ'άνας άμα πέθανε ό Θεμιστοκλής έδωσε έντολή να μαζευτεί σε τόμους ή ταξιδιογραφία αυτή. Οι έκδόσεις αυτές γνωρίσανε έπιτυχία, όχι μόνο την ένθερμη ύποδοχή της κριτικής αλλά κι' έπανεκδόσεις, που σημαίνει πως αυτές ζητηθήκανε από ένα εύρύ κοινό. Άναφέρουμε ταξιδιωτικά βιβλία του τ' έξης: «Ένα μήνα στο Βόρειο Πόλο», «Χίος, τό νησί των γλυκών και των μύρων», «Πειριπλανήσεις» και άλλα.

Πληροφορικά αναφέρουμε πως ό Θεμιστοκλής Άθανασιάδης Νόβας έχει κυκλοφορήσει σε βιβλία πολλά δοκίμια, έκαμε πολλές μεταφράσεις κι' έχει σκορπισμένο στις έφημερίδες ποικίλο έργο.

Άπό ένα κείμενό του δίνουμε άπόψεις του σχετικά με την ταξιδιογραφία:

«Τ' ταξίδια δεν είναι μόνον ποίηση, είναι και σοφία. Κι' έμεις οι Έλληνες είμαστε άνέκαθεν ένας λαός που ταξιδεύει, ένας λαός που χάρεται την ποίηση και τ' σοφία των ταξιδιών. Υπάρχει μι' τούρκικη παροιμία που λέει ότι άνάμεσα σ' έναν που διάβασε πολύ και σ' έναν άλλο που ταξίδεψε πολύ, σοφότερος είναι ό τελευταίος, ό ταξιδευτής.

Ἡ πρώτη μεγάλη σου εὐχαρίστηση ἀπὸ ἕνα ταξίδι εἶναι νὰ ἀφήνεις τὴ βαλίτσα σου στὸ πρῶτο ξενοδοχεῖο τοῦ Σταθμοῦ καὶ νὰ ἔσκινᾳς σὲ περιπλάνηση στοὺς δρόμους μιᾶς ἄγνωστης πόλης μόνος σου, χωρὶς σύντροφον καὶ χωρὶς κἂν τὸν ἐντυπο ὁδηγό. Εἶναι σὰ νὰ παρασύρεσαι ἀπὸ κάποιο ἡδονικὸ ρεῦμα. Δοκιμάζεις μιὰ Ζάλη σὰν τοῦ κρασιοῦ, μιὰ γοητεία. Ἀκολουθεῖς ὅποιονδήποτε δρόμο... Σκέφτεσαι, αἶμαι χαμένες καὶ γελᾳς ὁ ἴδιος μὲ τὸ φῶς σου γιατί εἶναι ἀδύνατον νὰ χαθῆς ἀφοῦ δὲν ἔχεις κατεῦθυνας καμιά. Ὁλόκληρο χρόνον ἂν καθίσης στὴν ἴδια πόλη δὲν θὰ προσθέσεις τίποτα περισσότερο ἢ ὅ,τι εἶδες τὴν πρώτην μέρα. Τὸ ἔπαθε ὁ Γκιτε στὴν Ρώμη. Γύριζε σὰν τρελὸς ἀπὸ τίς ἐκκλησιᾶς στὰ ἐρείπια κ' ἀπὸ τὰ ἐρείπια στα μουσεῖα. Τὴ δεῦτερη μέρα δὲν εἶχε πιά νὰ δῆ τίποτε, εἶχε μόνο νὰ μελετήσῃ.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Ὁ Στρατῆς Μυριβήλης εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς πιὸ ἐπιδέξιους τεχνίτες τοῦ νεοελληνικοῦ πεζοῦ λόγου. Τὸ βιβλίον του «Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ» θεωρεῖται ὡς τὸ πιὸ πολυδιαβασμένο νεοελληνικὸ μυθιστόρημα. Τὰ πεζογραφήματα του, μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, πού τὰ πιτλοφοροῦσε ὅταν τὰ κωδικοποιῶσε σὲ συλλογές μὲ τίτλους «Τὸ πράσινο βιβλίον», τὸ «Γαλάζιον βιβλίον» κλπ., πολυδιαβαστήκανε.

Ἀνάμεσα στὰ ἐμπνευσμένα πεζογραφήματά του εἶναι καὶ τὰ ταξιδιωτικὰ του μὲ τίτλο «Ἄπ' τὴν Ἑλλάδα». Στὸν πρῶτον τόμον μάλιστα ἀνάμεσα στὶς σελίδες γιὰ τὴν Κρήτη, τὸν Μοριά, τὴ Ρόδο, τὸ Πήλιον καὶ τὴ Λέσβο — τὴν πατρίδα του — συναντοῦμε καὶ τὴν Κύπρον σὲ πέντε κεφάλαια, μὲ πολλὰ παρατηρήσεις, μὰ προπαντὸς μὲ ὠραίες περιγραφὰς λυρικές. Ἀνάμεσα στὸ λυρισμὸ προβάλλουν καὶ πληροφορίες.

Ὁ Μυριβήλης ἐπισκέφθηκε τὴν Κύπρον μαζί μὲ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον καὶ μίλησε σὲ διάφορα σωματεῖα καὶ σχολεῖα.

Ἀλλὰ ἄς δοῦμε μερικὰς ἀπόψεις τοῦ Μυριβήλη γύρω ἀπὸ τὸ ταξίδι.

«Νομίζω πὼς δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἕνας ἀκόμα τρόπος γιὰ νὰ ἐξερευνοῦμε καὶ νὰ διαπιστώνουμε τίς δυνατόεις πού κατέχει ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς μας στὸ νὰ ἀνταποκρίνεται συνθετικὰ στὰ φαινόμενα πού ἀντικρῶζει.

Οἱ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, ὅσες φορὲς εἶναι εἰλικρινεῖς, δὲν περιγράφουν ἀπικειμενικὰ τὰ πράγματα πού εἶδασμε. Περιγράφουν μόνο τὸν ἑαυτὸ μας, καὶ τὴ στάση του ἀντικρῶ στὰ πράγματα πού εἶδασμε. Τώρα, εἶναι πρὸς ὄφελος τοῦ ἀναγνώστη αὐτό; Ἡ μήπως εἶναι εἰς βάρος του; Πιστεύω πὼς εἶναι πρὸς ὄφελος του. Οἱ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις ἐνὸς συγγραφέα δὲ γίνεται νᾶναι μιὰ

σειρὰ φωτογραφίαι. Δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, παρὰ «ὁ συγγραφέας μέσα στὸ ταξίδι του».

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πὼς ἀγαπῶ τὰ ταξίδια, ἐννοῶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Αἰσθάνομαι τὴν δὴμα γιὰ νὰ γνωρίσω τὸν τόπον μου, ὡσπου νὰ μῶ στὸ βαθύτερον νόημα του καὶ νὰ μπορέσω κάποτε νὰ τὸ ἐκφράσω στὴ γλώσσα του. Πὼς γίνεται νὰ κατανοήσω μ' ἕναν οὐσιαστικὸν τρόπον τὸ πρόσωπον μιᾶς ξένης χώρας, μιᾶς ξένης γυναίκας, ἐνὸς ξένου λαοῦ, πρὶν μπορέσω νὰ συναγροικηθῶ μὲ τὸν δικὸν μου τόπον;

Γύριζα μὲ ἀεροπλάνον στὴν Ἀττικὴ. Καὶ εἶδα τὸ τοπίον τοῦ Οὐρανοῦ. Ὅγκοι ἀπὸ ἀπαλή, γαλατῆνια οὐσία, ἐπαιρναν τὰ πιὸ φανταστικὰ σχήματα, ἐπετοῦσαν βιαστικὰ κοντὰ μας ἢ ἔμεναν μακριὰ, ἀσάλευτοι σὰν μιὰ ἀσπρη θάλασσα δίχως ἀκρογιαλὴ. Ὁ ἥλιος ἐπαίζε πᾶν τους ὅλα του τὰ πρωῖνά χρώματα. Ἦταν σωροὶ ἀπὸ μαδημένα τριαντάφυλλα, ἦταν πανέρι ἀπὸ γαυράφαλλα καὶ βιόλες. Καὶ στέκονταν σὰν πελώρια ἀλόγιστα πλασμένα ἀπὸ χιόνι ἢ ἀπὸ πορτοκαλί μπαμπάκι. Μιὰ κατάσταση μαγείας καὶ ἔκστασης. Ὅλα αὐτὰ συγκροτοῦν ἕνα θέαμα τόσο εὐφρόσυτον, καὶ συνάμα τόσο ἀνατριχιαστικόν, γιὰτὶ ὑπάρχει στὸ βάθος τὸ θαῦμα.

Γιὰ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον, πού τὸν πιάνει τὸ αἶσθημα τῆς φυγῆς ἔτσι στὰ καλά καθούμενα, νομίζει κανένας πὼς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ἀλλάξῃ γιὰ λίγο τὸ περιβάλλον του, ἀκόμα καὶ τὸ πιὸ ἀγαπημένον του περιβάλλον. Θέλουμε νὰ δραπετεύουμε ἀπὸ τὸν τόπον μὲ τὸν ὁποῖον εἴμαστε αἰσθηματικὰ συνδεδεμένοι, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δοκιμάσουμε αὐτὴ τὴ γλυκεῖα θλίψη τῆς νοσταλγίας, πού μας δίνει κατόπιν τὴν εὐφροσύνην τοῦ γυρισμοῦ».

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ὁ Κώστας Οὐράνης εἶναι ὁ πρῶτος διδάξας τὴν καθαρὰ λυρικὴ ταξιδιογραφία. Ὁ συμβολισμὸς, πού ὡς αἰσθητικὴ σχολὴ εἶχε κατακτήσει τὸν Οὐράνην καὶ ἐπηρέασε ὅλη τὴν ποίησίν του, εἰσέδυσσε βαθεῖα στὶς ἴνες του. Καὶ ὅλη ἐκείνη τὴν ἀπαισθητικὴν μουσικὴν τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς σχολῆς ἀπὸ τὸ Παρίσι, ὁ συγγραφέας τὴ διοχέτευσε καὶ στὶς ταξιδιωτικὰς του ἐντυπώσεις, πού πρέπει νὰ τίς θεωροῦμε ἐπεκτάσεις τοῦ ποιητικοῦ του λόγου. Κανένας δημοσιογράφος δὲν μπορεῖ νὰ ὡς τὰ σήμερὰ νὰ πλησιάσῃ τὴ γοητεία πού διαπερνᾷ τίς ταξιδιωτικὰς σελίδας τοῦ Οὐράνη. Ἐμεινε στὸ εἶδος του ὁ ἕνας κ' ἀνεπανάληπτος. Βέβαια μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς αὐτοὺς δὲν ὑποτιμοῦμε τὴ συμβολὴν στὰ νεοελληνικὰ γράμματα καὶ τῶν ἄλλων ταξιδιογράφων ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν πρῶτων διδαξάντων. Ἀλλὰ αὐτοὶ σκόπευαν ἄλλοῦ, κ' ὄχι ἀποκλειστικὰ στὸ συναῖσθημα καὶ στὴ μεταφορὰ

του στο λόγο, όπως πολύ αποκλειστικά έκαμε ο Ουράνης. Και τ' ομολόγησε πολλές φορές, τόσο σε προλεγόμενά του όσο και μέσα σε κάποια σχετικά με το ταξίδι οχολία του.

Ο Ουράνης ταξίδεψε πολύ. Από μια διάθεση φυγής, όπως παραδέχεται. Τις έντυπώσεις του τις δημοσίευσε στις εφημερίδες του καιρού του. Αργότερα, μ' ελάχιστες τροποποιήσεις, τις έδωσε σε βιβλία, που αγαπηθήκανε πολύ από ένα ευρύ κοινό. Τα κωδικοποιημένα σε βιβλίο ταξιδιωτικά του είναι τὰ εξής: «Σὸλ υ Σόμπρα», που είναι έντυπώσεις από την Ίσπανία. «Τὸ Θεοβάδιστον ὄρος Σινᾶ», ένα περιγραφικό κείμενο. «Τὸ ταξίδι τῆς Ἰταλίας» ὅπου βρίσκουμε πολύ λυρικές έντυπώσεις του από την Ἰταλία, που ιδιαίτερα άγάπησε. «Μορφές τῆς Ἑλλάδας», «Γλαυκοὶ Δρόμοι». «Ταξίδια», έντυπώσεις από την Πορτογαλία, Γαλλία, Ἑλβετία, Ἀγγλία, Ρουμανία. Καὶ ἄλλα.

Ἄλλά ἄς δοῦμε μερικές απόψεις του συγγραφέα που σχετίζονται γενικά με τὰ ταξίδια. Τις ἀνθολογήσαμε ἀπὸ προλόγους καὶ ἄλλα κείμενά του.

«Τὸ ταξίδι γιὰ μένα ἦταν, καὶ ἀποκλειστικά, ἓνα μέσο διαφυγῆς ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἀκριβῶς ζωὴ. Ἀπὸ τοὺς τόπους που ἐπισκεπτόμουν δὲν ἔβλεπα — καὶ δὲν ζητοῦσα νὰ δῶ — παρὰ μόνο τὸ ποιητικὸ καὶ γραφικὸ στοιχεῖο τους. Γι' αὐτὸ κι' οἱ έντυπώσεις μου ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι συναισθηματικές έντυπώσεις ἀπὸ τὰ τοπία τους, τὰ μνημεῖα τοῦ παρελθόντος τους, τίς παλιές του πολιτείες που ζοῦνε στὸ περιθώριο τοῦ καιροῦ μας.

»Ὁ λόγος που μ' ἔκανε νὰ τίς ἐκδώσω εἶναι ὁ ἴδιος που μοῦ ὑπαγόρευσε τὰ ταξίδια

μου. Εἶναι γιὰ νὰ δώσω μ' αὐτές ἓνα μέσο διαφυγῆς σ' ὅσους νοιώθουν τὴν ἀνάγκη νὰ ξεχάσουν γιὰ λίγο τίς καταθλιπτικές συνθήκες τῆς σύγχρονης ζωῆς.

»Στὴν ἐποχή μας ὅ,τι τείνει ν' ἀποβῆ ἐξαίρεση εἶναι ὁ ἄνθρωπος που δὲν ἔχει κάνει ἓνα, τουλάχιστο, ταξίδι στὴ ζωὴ του. Ἡ λέξη «τουρισμός» δὲν ἔκανε τὴν ἐμφάνισή της μόνο στὰ λεξικά. Ἐνθρονίστηκε μέσα στὴν καθημερινή μας ζωὴ κι' ἔρχεται καὶ ξανάρχεται στὸ γραπτὸ καὶ τὸν προφορικὸ λόγο τόσο συχνά. Τὸ ταξίδι, μετ' τὴ μορφή μάλιστα τῆς ὀργανωμένης καὶ ὁμαδικῆς περιήγησης, ἔφτασε νὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς κυριώτερες ἐκδηλώσεις τῆς ἐποχῆς μας.

Ἄμπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ κάνει τὸ πιὸ μακρυνό, τὸ πιὸ γραφικὸ, τὸ πιὸ ὠραιο ταξίδι — τὸ ταξίδι που προσφέρει τίς περισσότερες εὐκαιρίες γιὰ θάμπος, ἔξαρση, χαρὰ, γοητεία καὶ συγκίνηση κι' ἡ ἀπήχησή του νὰ εἶναι μηδαμινὴ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ἂν ὁ ἴδιος εἶναι ἓνας κοινός καὶ ἀσήμαντος, ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ, ἄνθρωπος. Ἀληθινοὶ ταξιδιωτὲς εἶναι ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποῖους τὸ ταξίδι δὲν εἶναι ἄπλᾶ ὅ,τι ὁ περίπατος που κάνουν, ἀλλὰ μιὰ βαθειὰ κι' ἐπιταχτική ἀνάγκη ἀπόδρασης ἀπὸ τὰ γύρω τους κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους τὸν ἴδιο.

»Εἶμαι ἀπὸ κείνους που κάθε φορὰ που διαχύνεται στὴ φύση ἡ ἡδονικὴ χλιαρότητα τῆς ἀνοιξῆς κι' ὁ οὐρανὸς γίνεται πιὸ βαθύς καὶ τὸ φῶς πιὸ θαμπωτικὸ καὶ ὑποσχετικοὶ χυμοὶ ἀνανέωσης κυκλοφοροῦν παντοῦ, νοιώθουν ἔξαφνα μέσα τους, ἀικατανίκητο τὸ κάλεσμα τῶν μεγάλων δρόμων... Νὰ φύγει καθεὶς, νὰ φύγει...».

Μὲ τὸ πιὸ πάνω συμπλήρωμα νομίζουμε πὼς δώσαμε ἓνα εὐρὺ φάσμα ἀπόψεων πάνω στὰ θέματα τῆς ταξιδιογραφίας χρησιμοποιώντας τὸν ἴδιο τὸν λόγο τῶν ταξιδιογράφων. Ἀσφαλῶς κάποια ὀνόματα λείπουν. Εἶναι τοῦτο φυσικὸ. Μερικοὶ ἀπὸ φόρτο ἐργασίας δὲν μπόρεσαν ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν πρόσκλησή μας. Ἡ ἀνταπόκριση ἄλλων ἔφτασε ἀργά, πολὺ ἀργά, γιὰ νὰ ἐνταχθεῖ στὴ σειρά. Ὅσο γιὰ τοὺς μὴ ἐπιζῶντες, ἡ ἐπιλογὴ ἔγινε μόνο ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς που θεωροῦνται γενικά ὡς πῶτοι διδάξαντες τὸ εἶδος. Ἄλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς ὑπάρχει ἡ ἀθέλητη παράλειψη. Π.χ. δὲν δρῆκαμε ἀπὸ τὰ ταξιδιωτικὰ κείμενα τοῦ Βενέζη σαφεῖς ἀπόψεις—ἀπαντήσεις στὰ ἐρωτήματά μας. Στὸ κάτω - κάτω δὲν θὰ λείψουν οἱ εὐκαιρίες γιὰ μιὰ ἐπάνοδο στὸ θέμα αὐτὸ σε κατοπινοὺς καιροὺς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΟΝΤΗ

Χρέος ευγνωμοσύνης και τιμής φέρνει στην αποψινή γιορτή έναν από τους πολλούς Ελλαδίτες φίλους και θαυμαστές του Κώστα Μόντη, εντεταλμένο να εκπροσωπήσει επίσημα τη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καθώς και την Εταιρία Λογοτεχνών Θεσσαλονίκης. Χρέος ευγνωμοσύνης απέναντι στον τεχνίτη του αρμονικού λόγου, ο οποίος με ταπεινοφροσύνη και επιμονή αδεύτερωτη εμπλούτισε την ελληνική λογοτεχνία με το απόσταγμα της πείρας πολυκύμαντης ζωής και εθνικών αγώνων, με προσωπικότατους τόνους σχεδόν άφατης ευαισθησίας είτε θελονοθεραπευτικής ειρωνίας, και με οργανικά νεοτερικές μορφές. Χρέος τιμής, γιατί το ελλαδικό ακαδημαϊκό κατεστημένο φαίνεται να δίστασε ως τώρα να αναγνωρίσει, όχι απλώς την προσφορά μα και την ίδια την ύπαρξη του πιο Σωκρατικού ποιητή που εγέννησε ο νέος Ελληνισμός.

Για παράδειγμα: το Υπουργείο Παιδείας της Αθήνας αναγνώρισε την παιδευτική αξία των κειμένων του Μόντη μόλις το 1975, με το «Ανθολόγιο για τα παιδιά του Δημοτικού» — και πάλι όχι χωρίς επιφυλάξεις, αφού ένα από τα δύο κείμενα που είχαν τελικά επιλεγεί από την συντακτική επιτροπή του Ανθολογίου, αποκλείστηκε αυθαίρετα την τελευταία στιγμή από κάποιον ανώνυμο και ανεύθυνο μανδάρينو. Για την ιστορία, σας διαβάζω το αμαρτωλό αυτό κείμενο στην αρχική, ακέρια-του μορφή «για μεγάλα παιδιά», και όχι στην συντονισμένη μορφή που υιοθετήθηκε στην Κύπρο για χρήση της λεγόμενης Κατωτέρας Παιδείας:

ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΤΟ ΜΟΡΦΟΥ

Ἡ πιὸ καλὴ γειτόνισσα
ἢ Παναγιὰ εἶν' ἢ Χρυσοζώνισσα.
Στὸ τόσο δὰ σπιτάκι τῆς κλεισμένη
ὅποτε πᾶς θὰ ᾽ν' πάντα μέσα νὰ προσμένει
νὰ τῆς ἀνοίξεις τὴν καρδιά σου
τὴ λύπη νὰ τῆς πείς καὶ τὴ χαρὰ σου
κι ἀπ' τὰ παλιό τῆς πίσω τὸ μανουάλι
νὰ γνέφει «ναί» μὲ τὸ κεφάλι.
Ἔνα τὴν ἔχει μοναχὰ πάντα στενοχωρήσει
ποῦ δὲν μπορεῖ ἓνα καφεδάκι νὰ σοῦ ψήσει.
Καὶ τίς ζεστὲς τοῦ Αὐγούστου νύχτες
ποῦ δὲ λέει πιά νὰ πάρει τ' ἀγεράκι
βγαίνει κι Αὐτὴ μὲ μιὰ καρέκλα στὸ σοκάκι
καὶ τὰ κουτσομπολιὰ τῶν ἄλλων τὰ τρελά
τ' ἀκούγει καὶ κρυφὰ - κρυφὰ γελά.
Ἦσπου μὲ τὸ «ἄντε γιὰ ὕπνο πιά κι εἶν' ἡ ὥρα περασμένη»
σηκώνεται κ' ἡ Παναγιὰ
καὶ παίρνει τὴν καρέκλα τῆς καὶ μπαίνει.

Ἴσως τώρα να έγινε πιο φανερό γιατί αποκάλεσα πριν τον Μόντη «Σωκρατικό ποιητή». Η ενδιάθετη ροπή-του να ποιεί όχι λόγους αλλά μύθους, ο διαλεκτικός διδακτισμός-του, η εικονοκλαστική ευλάβειά-του, η ειρωνική-του αμφισβήτηση κάθε λογής εθιμοφροσύνης, ο νηφάλιος αισθησιασμός-του, ο συνειδητός τοπικισμός-του, δύσκολα συμβιβάζονται με τις καθιερωμένες προδιαγραφές-μας για κοινωνική αναγνώριση.

Την αναγνώριση αυτή, φυσικά, δεν την χρειάζεται ο ίδιος ο Μόντης — τουλάχιστον όχι ανάμεσα στους συντοπίτες-του ή και ανάμεσα στους πιο ευσυνείδητους Ελλαδίτες ομότεχνούς-του — όσο την χρειαζόμαστε εμείς οι φιλόλογοι, καθηγητάδες είτε ακαδημαϊκοί διδάσκαλοι, για όταν θα χρειαστεί να δώσουμε λόγο για την λανθάνουσα νεκροφιλία-μας ή απλούστερα για την αδρανή προγονολατρεία-μας. Εμείς, που αγνοούμε ακόμη και την «Ανθολογία της Κυπριακής Ποιήσεως» (άσε πια την «Ανθολογία Νέων Κυπρίων Ποιητών»), και δεν έχουμε πάρει χαμπάρι πως ο Κώστας Μόντης είναι ήδη ένας θαλερότατος πρόγονος για όσους άξιους νέους ποιητές ένιωσαν πως πρέπει να αφομοιώσουν το πρωτοποριακό δίδαγμα-του για να συμβάλουν, με την σειρά-τους, στη νέα Κυπριακή άνοιξη την οποία με λαχτάρα καρτερεί ολόκληρος ο Ελληνισμός.

*

**

Βέβαια, αν διάβασα σωστά την ευγενική πρόσκληση της Εθνικής Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, απόψε γιορτάζουμε τα γενέθλια ενός 45χρονου πεζογράφου και ενός 20χρονου ποιητή. Ωστόσο, υποψιάζομαι πως ο ποιητής κρύβει μερικά χρονάκια, αφού η πρώτη από τις 14 ποιητικές συλλογές-του (χάπου 800 σελίδες συνολικά) τυπώθηκε το 1946 — άρα ο Μόντης, ως ποιητής, έχει φτάσει σήμερα, τουλάχιστον στην σταυρική ηλικία των 33 ετών. Και λέω «τουλάχιστον» γιατί στο τέλος της συλλογής εκείνης μας πληροφορούσε πως όλα σχεδόν τα ποιήματά-της «γράφτηκαν την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1940» — άρα θα μπορούσαμε να πούμε πως ο ποιητής Μόντης είναι σήμερα «σαράντα παρά μία». (Είναι γνωστό πως ο ίδιος αντιπαθεί την διατύπωση αυτή, μα πιθανότατα την προτιμάει από το «παρά μία τεσσαράκοντα»!).

Η πρώτη εκείνη συλλογή, ποιητικό πρωτόλειο δόκιμου πεζογράφου, έφερε τον σεμνό λατινικό τίτλο «MINIMA» (δηλ. «Ελάχιστα») — τίτλος που αναδρομικά μπορεί να διαβαστεί ως ασύνειδο προμήνυμα του νέου ποιητικού είδους που ο Κώστας Μόντης, το 1958, δωδεκαετής σύμφωνα με το γραμματολογικό ληξιαρχείο, έμελλε να κομίζει στον ναό της Ποίησης, με την έκδοση των «Στιγμών». Άλλο, συνειδητότερο προμήνυμα της πρώτης συλλογής είναι το γεγονός ότι περιείχε και τρία ποιήματα γραμμένα στην Κυπριακή τοπολαλιά, με την εξής επιφυλακτική σημείωση: «Τα βάνω γιατί δεν ξέρω αν θα γράψω κι άλλα για να σχηματίσω ξεχωριστή συλλογή».

Δεν γνωρίζω τί έχει σήμερα κατά νου ο φίλος ποιητής, αλλά δόξα τω Θεώ η συγκομιδή των ιδιωματικών ποιημάτων που έγραψε έκτοτε είναι τόσο άφθονη, ποικίλη και σημαντική, ώστε να επιβάλλεται πια η συγκέντρωσή-της σε αυτοτελή τόμο — ο οποίος, άλλωστε, είχε αγγελθεί από το 1972 στην έκδοση του «Δεύτερου γράμματος στην μητέρα». Περιτό να κρύψω πως έχω τώρα και προσωπικό συμφέρον να πραγματοποιηθεί η έκδοση των ιδιωματικών ποιημάτων του Μόντη, αφού στα 1975 ο ποιητής μου έκανε την εξαιρετική τιμή να μου χαρίσει το εξής πεντάστιχο:

Ἔχουν οὐλλα τὸλ λόον τους,
οὐλλα ᾿λ᾿ λοαρκασμένα.
Ἄν ἦταν νὰ χωννοῦμαστιν
νὰ μέβ βρεχούμαστιν
πάν τὰ νερά χαμένα.

Το πεντάστιχό αυτό είναι δέβαια σαφή παραλλαγή και προέκταση μιας παλαιότερης ιδιωματικής «Στιγμής»:

“Όσα νερά τζ’ ἄν ἔσιη
 ἄν ἦταν νά φοοῦμαστιν,
 ἄν ἦταν νά προσέχουμεν νά μέδ βρεχούμαστιν
 ἴντα ἴμ’ πού δρέσειε;

*

**

Η πρώτη έκδοση των «Στιγμών» στα 1958 σημαδεύει, κατά γενική παραδοχή, την ποιητική ενηλικίωση του Κώστα Μόντη. Πραγματικά, αυτό το ελλειπτικό, ακαριαίο είδος ποίησης αξιοποιεί τολμηρά και αποτελεσματικά την σπαραγμένη κληρονομιά των Προσωκρατικών φιλοσόφων—ποιητών, και συνάμα εκσυγχρονίζει το αρχαίο επιγραμματικό είδος, που ο Παλαμιάς είχε δοκιμάσει να το ανακαινίσει πιο παραδοσιακά στα 1929 με τον «Κύκλο των Τετραστίχων», και ο Σεφέρης, πάλι στα 1929, με την εξωτική μορφή του χάι-κου.

Στο δάθος όμως των «Στιγμών» πιστεύω πως διακρίνεται, τέλεια και δημιουργικά αφομοιωμένο, το σπαρακτικό δίδαγμα των λεγόμενων «αποσπασμάτων» του Σολωμού, τα οποία οι ποιητικές συμβάσεις του 19ου αιώνα δεν του είχαν επιτρέψει να τα παρουσιάσει δημόσια ως άθροισμα αυτοδύναμων κρυσταλλωμάτων. Με άλλα λόγια ο Σολωμός ουσιαστικά προτίμησε να σπατάσει, όπως ο Κάλβος, παρά να δγει και να πει όπως ο Μόντης:

Ποιός μᾶς κοιμάτισε τή συνέχεια,
 ποιός μᾶς τεμάχισε τῆς ὥρες,
 ποιός μᾶς διέσπασε τῆς στιγμές;

Σύμφωνα με πληροφωρία του κ. Νίκου Κρανιδιώτη, ο κ. Κώστας Αρσιώτης είχε χαρακτηρίσει εξαρχής τον Μόντη «ποιητή των μικρών πραγμάτων» — χαρακτηρισμός εκ πρώτης όψεως κάπως συγκαταβατικός μα και σχεδόν προφητικός για τον συγγραφέα των διηγημάτων και των τραγουδιών της «Ταπεινής Ζωής». Λέω «σχεδόν προφητικός» γιατί στ’ αλήθεια οι «Στιγμές», στο ολοένα ογκούμενο άθροισμά-τους, συνθέτουν έναν μικρόκοσμο που περιέχει και τα πιο μεγάλα πράγματα. Ας θυμηθούμε τώρα την επιταγή του Σολωμού, από τους στοχασμούς που συνοδεύουν τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους»:

«Κάμε ὥστε ὁ μικρός Κύκλος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖο κινεῖται ἡ πολιορκημένη πόλη, νὰ ξεσκεπάξει εἰς τὴν ἀτμόσφαιρα του τὰ μεγαλύτερα συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας, γιὰ τὴν ὀλικὴ θέση, ἔπου ἀξίζει τόσο γιὰ ἐκείνους ὅπου θέλουν νὰ τὴν ἀρπάξουν, — καὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ θέση, τὰ μεγαλύτερα συμφέροντα τῆς Ἀνθρωπότητος... Τοιοῦτοτρόπως, ἀπὸ τὴν μικρότητα τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος παλεύει μὲ μεγάλες ἐνάντιες δυνάμεις, θέλει ἔβγουν οἱ Μεγάλες Ὀδοίες».

Ὅστόσο, θα ἤμουν πρόθυμος να υποστηρίξω πως η ποιητική ενηλικίωση του Κώστα Μόντη ολοκληρώνεται περίπου δέκα χρόνια μετά την πρώτη έκδοση των «Στιγμών». Με βάση εξωτερικά τεκμήρια, θα τοποθετούσα την ολοκλήρωση αυτή στα 1969, όταν εκδίδει το «Ἐξ ἡμερτῆς Κύπρου», πρώτη συλλογή όπου το όνομα της πατρίδας-του προβάλλεται στον τίτλο. Καθώς ξέρουμε, θα ακολουθήσουν οι συλλογές:

«Ἐν Λευκωσίᾳ τῆ...», 1970

«Καί τότ' ἐν εἰναλίῃ Κύπρῳ», 1974

«Κύπρος ἐν Αὐλίδι», 1976

καί σύντομα, ἀκούω, θα ἔχουμε καί τὰ «Κύπρια εἰδῶλια».

Ἄλλο ἐνισχυτικό τεκμήριο τῆς ολοκληρωμένης ἐνηλικίωσης τοῦ Μόντη στα 1969 θεωρῶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ «Ἐξ ἡμερτῆς Κύπρου» εἶναι ἡ πρώτη συλλογή-του ποῦ εμφανίζεται ολότελα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν κηδεμονία ἐγκωμιαστικῶν κρίσεων λίγο - πολὺ γνωστῶν λογίων καὶ κριτικῶν, ντόπιων εἴτε ἀλλοδαπῶν. Σημάδι, πῶς ὁ ποιητὴς νιώθει ἔκτοτε αὐτοδύναμος ἀνάμεσα στοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ ὁμόγλωσσούς-του.

*

**

Στο σημεῖο αὐτὸ παρακαλῶ νὰ μου ἐπιτρέψετε μιὰ παρέκβαση γιὰ νὰ ἐκπληρῶσω δημόσια ἓνα προσωπικό χρέος τιμῆς, ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴν, πέρσι, στὴν Ἀθήνα, μιᾶς «Ἀνθολόγησος ἀπὸ τὶς Στιγμῆς», ποῦ φέρει τὸ ὄνομά-μου. Χρωστώ λοιπὸν νὰ δηλώσω πῶς ἡ τιμὴ αὐτὴ δὲν μου ἀνήκει, ὅτι δὲν οφείλεται σὲ αὐθαιρεσία τοῦ ποιητῆ, ἀλλὰ τοῦ ἐκδότη — στον ὁποῖο ἀπλῶς εἶχα παραδώσει τὸ χειρόγραφο τῆς ἀνθολόγησος, ἡ ὁποία εἶχε γίνῃ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ σὲ φιλικὴ συνεργασία με τὸν νέο ἀξιο μελετητὴ-του, Γιώργο Κεχαγιόγλου, βοηθὸ τῆς Γ' Ἐδρας Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ἔτσι κιόλα ἐπαληθεύεται καὶ ἡ ἀξυδεκκέστατη ρῆσις τοῦ Ἀνδρέα Χριστοφίδη: «Δοκιμάσετε ν' ἀνθολογήσετε τὸν Μόντη καὶ θὰ καταλάβετε. Ἔχει κιόλας ὁ ἴδιος ἀνθολογήσει τὸν ἑαυτὸ του — κι αὐτὸ γιὰ πόσους ποιητῆς μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε;».

*

**

Τόσο ὁ κ. Χριστοφίδης, ὅσο καὶ ὁ κ. Κεχαγιόγλου, καθένας ἀπὸ τὴν δική-του σκοπιὰ, συμφωνοῦν, θαρρῶ, πῶς τὸ μέχρι στιγμῆς κορυφαῖο ποιητικό ἐπίτευγμα τοῦ Κώστα Μόντη δὲν εἶναι οἱ «Στιγμῆς» ἀλλὰ τὸ «Δεύτερο γράμμα στὴ Μητέρα». Πόσο δίκιο ἔχουν, ὁμολογῶ πῶς τὸ ἐνῶσα καλύτερα διαβάζοντας τὴν «Ἀνθολόγησι ἀπὸ τὶς Στιγμῆς», ὅπου ἡ θεματικὴ ἀνακατάταξις τοῦ υλικοῦ δείχνει κάποτε ἐνεργέστερα τὴν ἀφετηρία τοῦ δρόμου ποῦ ἀκολούθησε ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ οἰκοδομήσει τὸ πρῶτο «Γράμμα στὴ Μητέρα» στα 1966 καὶ τὸ δεύτερο στα 1972.

Π.χ. ὡς αὐτεξόριστος Ἀθηναῖος πρόσεξα ἰδιαιτέρα τὴν ἀθροιστικὴν δυναμικότητα τῶν ἀκόλουθων πέντε «Στιγμῶν» με θέμα τὴν Ἀκρόπολη:

Ὅτι, καὶ νὰ ᾽ν' ἢ ᾽Ακρόπολη,
δὲν ὑπάρχει χωρὶς ἐμᾶς.

Ὅτι, καὶ νὰ ᾽ν' ἢ ᾽Ακρόπολη,
νὰ τὸ ξέρει πῶς στὴν πλάτη μας ἀκουμπᾶ.

Μ' ἔλο τὸ δέοντα σεβασμὸ
ἔχουμε σοδάρότερα θέματα ἀπ' τὴν ᾽Ακρόπολη.

Λοιπὸν, πολὺ κάθησε ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας ἢ ᾽Ακρόπολη!

Δὲν μπορεῖς νὰ γεννίεσαι μὲ τὴν ᾽Ακρόπολη ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι σου,
δὲν μπορεῖς νὰ ᾽χεις ἰσοβίως τὴν ᾽Ακρόπολη ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι σου.

Γιὰ νὰ γίνω σαφέστερος, θα προσφύγω καὶ πάλι στὸ παράδειγμα τοῦ Σολωμοῦ. Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικά συνθετικά-του προβλήματα, ποῦ ἐμεινε ἀλυτο ὡς τὸ τέλος

της ζωής-του, ήταν (ας πούμε) η διάσπαση της έμπνευσής-του και η συνακόλουθη συσώρευση ισότιμων αλλά ουσιαστικά διάφορων παραλλαγών της ίδιας λυρικής ενότητας — ακριβέστερα ίσως: του ίδιου ποιητικού πυρήνα, ο οποίος, μεταφερόμενος από το ένα σχεδιάσμα στο άλλο, κυριολεκτικά αποσυντίθεται και αποσυνθέτει.

Στα 1859, ο Πολυλάς, στενευμένος από την αισθητική της εποχής-του, εκδίδει τα «Ευρισκόμενα» του Σολωμού προσπαθώντας να παρουσιάσει ένα κείμενο δήθεν οριστικό και φαινομενικά αδιάσπαστο. Γι' αυτό και τοποθετεί τις υπόλοιπες παραλλαγές και τα ανοικονόμητα αποσπάσματα στο τέλος κάθε σύνθεσης. Περίπου μισόν αιώνα αργότερα, στα 1901, ο Παλαμάς, χωρίς να έχει ιδεί τα σολωμικά χειρόγραφα, μα δυναμωμένος με πιο ευρύχωρες αισθητικές αντιλήψεις και με ασφαλέστερο ποιητικό ένστικτο, εμπιστεύεται κατ' ανάγκη στο κείμενο του Πολυλά, αλλά μεταφέρει τις παραλλαγές στο κάτω μέρος της κάθε σελίδας του κειμένου. Σχεδόν άλλο μισόν αιώνα αργότερα, στα 1948, ο Λίνος Πολίτης, έχοντας πια ιδεί τα χειρόγραφα του Σολωμού, αποφασίζει μεν για πρακτικούς λόγους να ακολουθήσει το παράδειγμα του Παλαμά, αλλά οραματίζεται τις παραλλαγές «ισότιμες» με το καθιερωμένο κείμενο. Και πραγματοποιεί το φιλολογικό-του όραμα μόνο σε παλαιογραφικό επίπεδο, στα 1964, με την θαυμαστή έκδοση των «Αυτόγραφων Έργων», που επιτέλους μας δείχνει πως αυτό που τόσα χρόνια θεωρούσαμε ως σολωμικό κείμενο είναι κατά κανόνα σύνθεση του Πολυλά.

Όπωςδήποτε, την επόμενη χρονιά, στα 1965, το στατικό φιλολογικό όραμα της ισοτιμίας των παραλλαγών, τολμώ να πω ότι ο Κώστας Μόντης το πραγμάτωσε ποιητικά, δυναμικά και συνθετικά, τελείως ανεξάρτητα από τα εκδοτικά προβλήματα των σολωμιστών, με το «Γράμμα στη Μητέρα». Ως μερική απόδειξη του παράτολμου ισχυρισμού-μου, επιτρέφετέ-μου να διαβάσω εδώ το (θ) μέρος από το «Δεύτερο γράμμα στη Μητέρα». Διάλεξα ειδικά το μέρος αυτό, γιατί ενώ ακριβώς έχει θέμα την διάσπαση της ποιητικής δομής, μας δείχνει έμπρακτα πως ο Μόντης κατόρθωσε να ξεπεράσει την διάσπαση, μετατρέποντας σε μια πρωτόφαντη ενότητα τα ίδια τα στοιχεία της διάσπασης. Δεν αποκλείεται να βρήκε κάποια εξωτερική βοήθεια από την κριτική μελέτη-του των Κυπριακών δημοτικών τραγουδιών είτε από αναμνήσεις της παράλληλης συντακτικής δομής που εμφαντικότερα χαρακτηρίζει τόσα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης.

Όπως και αν έχει το πράγμα, αν όντως συμβαίνει στα δύο «Γράμματα στην Μητέρα» αυτό που προσπαθώ να περιγράψω, τότε ελπίζω πως θα συμφωνήσουμε όλοι ότι τούτο το μέρος που θα διαβάσω, καθώς και το σύνολο, αποτελεί μιαν από τις πιο αποκαλυπτικές και συνάμα νικηφόρες μαρτυρίες που διαθέτει η νεότερη Ευρωπαϊκή τέχνη, μετά την μουσική του Μπάχ, για τον καθημερινό αγώνα του συνειδητού τεχνίτη να δώσει θετικό νόημα και νέα μορφή στην διασπαστική, ασυνάρτητη εποχή-μας, που σωστά ονομάστηκε «εποχή της ασυνέχειας» ή απλούστερα «αιώνας της διάσπασης του ατόμου».

Μητέρα, δαισθάνομαι πώς τὸ γράμμα μου ἄρχισε νὰ διασπᾶται,
 δαισθάνομαι πὼς ἡ συνοχὴ ποὺ ἔπεδίωξα ἄρχισε νὰ διασπᾶται,
 πὼς ἡ δομὴ ποὺ ἤλπιζα ἄρχισε νὰ διασπᾶται
 σὰν τὶς κουρασμένες τετράδες τῶν μαθητικῶν παρελάσεων
 δταν προσεγγίζουν στὸ τέρμα
 ποὺ λὲν «σὺφ» καὶ ξεκουμπώνουν τὰ κολλᾶρα
 καὶ «ἐπιτέλους»
 καὶ σπεύδουν νὰ ἐπανεέλθουν τὸ ταχύτερο στὰ καθημερινὰ
 καὶ σπεύδουν νὰ ἐπανεέλθουν τὸ ταχύτερο στὰ συνήθη
 Κῶ ἢ ἀλήθεια εἶναι πὼς τί χρειάζόταν ἡ συνοχὴ,

κι' ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς τί χρειάζοταν ἡ δομή,
 πῶς θὰ διασωζόταν ἡ δομή,
 πῶς θ' ἄντεχε ἡ συνέπεια,
 πῶς θ' ἄντεχε ἡ ἀκολουθία,
 πῶς θ' ἄντεχε ὁ εἰρμός,
 πού, ὅπως εἶπα, ἔρχεται ὁ τυχὼν ἀπροειδοποίητα κι ἀνοίγει τὴν πόρτα,
 πού ἔρχονται ἀπροειδοποίητα κι' ἀνοίγουν τὴν πόρτα
 καὶ μοῦ τὰ πετᾶν ἀνάκατα μέσα,
 πού ξανάρχονται ἀπροειδοποίητα καὶ ξανανοίγουν
 καὶ διαδίδεται ἡ εἶδηση
 κ' ἔρχονται κι ἄλλοι κι ἄλλοι
 καὶ συνωθοῦνται;
 Ἐγκαταλείπω τὴ συνοχή, μητέρα,
 ἐγκαταλείπω τὴ δομή, μητέρα,
 ἐγκαταλείπω τὴ συνέπεια,
 δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει συνέπεια
 ἔτσι πού τώρα μιλῶ γιὰ λογαριασμὸ ὄλων
 καὶ τώρα γιὰ δικό μου,
 ἔτσι πού τώρα εἶμαι ὄλοι
 καὶ τώρα εἶμαι μόνος,
 ἔτσι πού τώρα διαχωρίζομαι πλήρως
 καὶ τώρα ἐνοῦμαι πλήρως,
 καὶ τώρα ταυτίζομαι πλήρως,
 σὺν τὸ μικρὸ τρελὸ κλαδί τῆς λυγαριάς
 πού τὴ μιὰ στιγμή ἀποσπᾶται καὶ λυγίζει ἐδῶθε,
 καὶ λυγίζει ἐναντία ἐδῶθε
 μὲς στὶς τσιριζιές καὶ τὰ χειροκροτήματα τῶν σπουργιτιῶν,
 τριγυρισμένο ἀπ' τὶς τσιριζιές καὶ τὰ χειροκροτήματα τῶν σπουργιτιῶν,
 καὶ τὴν ἄλλη στιγμή σμίγει στὴν κατεύθυνση τῶν λοιπῶν,
 καὶ τὴν ἄλλη στιγμή σμίγει στὴν ὑπακοή τους,
 σμίγει στὴν ἐνότητά τους
 καὶ δὲ διαφωνεῖ
 καὶ «τ' εἶχαν καὶ τσίριζαν τὰ σπουργίτια;»
 καὶ «τ' εἶχαν καὶ χειροκροτοῦσαν τὰ σπουργίτια;»,
 σὺν τὸ μικρὸ τρελὸ πουλί
 πού ξαφνικά ξεκόβει καὶ λὲς ἄλλοῦ τραβᾶ,
 καὶ λὲς σίγουρα ἄλλοῦ τραβᾶ
 καὶ μπράβο του,
 μὰ ἴδια ξαφνικά ὑστερα πίσω τρεχάλα νὰ φτάξει τ' ἄλλα,
 ὑστερα πίσω ἀγωνία νὰ φτάξει τ' ἄλλα,
 κ' ἐσὺ δὲν ξέρεις πιά
 ἀν ἔστω κι ἀπ' αὐτὴ τὴ δειλὴ μεταμειλημένη ἀπόπειρα
 βγήκε κάτι
 ἢ ἂν χειρότερα τώρα.

«Ποιος πάει για το καλύτερο ο θεός το ξέρει» λέει ο Σωκράτης στο τέλος της Απολογίας. Το θέβαιο είναι πως όταν αρχίζει να μιλάει ο ποιητής, ο φιλόλογος καλύτερα νὰ σιωπᾶνει. Ἀλλιῶς, κινδυνεύει νὰ προκαλέσει τὴν ἀγανάκτηση τοῦ ποιητῆ καθὼς καὶ ὅσων ἀγαποῦν τὴν ποίησή-του. Κάτι τέτοιο κόντεψε νὰ πάθει, ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, ὁ σοφὸς μαθητῆς-μου Γιώργος Κεχαγιόγλου, ὅταν ἀνέλυσε

στρουκτουραλιστικά το χαριτωμένο ποίημα του Μόντη «Μιά λεύκα στήν Κακοπετριά», σε μια εικοσασέλιδη μελέτη που φρονίμως έμεινε ανέκδοτη. Πιθανόν γιατί και ο ποιητής ανιέδρασε με το ακόλουθο στιχούργημα, του οποίου η καλή πετριά δικαίως χτύπησε τον δάσκαλο και όχι τον μαθητή:

ΤΑ «ΑΓΙΑ ΠΑΘΗ» ΤΟΥ ΣΤΙΧΟΥ

Μετά τήν δέουσα αξιολόγηση
και τήν εύρεία μας ανθολόγηση
κι αφού παρέλθουν λίγα χρόνια ακόμα
έτοιμο πιά θά πᾶν τὸ πτώμα
νά βροῦν τίς ρίζες τῆς ἐμπνεύσεως,
νά βροῦν τὸ μυστικό μας παραμῦθι
στοῦ Γιώργου τοῦ Σαββίδη τὸ ἐργαστήρι.
Θ' ἀρχίσουν λεπτολόγες ἔνακρίσεις
γιὰ κάποιες δῆθεν τάδε ἢ τάδε παρηχήσεις.
Θ' ἀρχίσουν λεκτικές παρατηρήσεις,
διαγνώσεις κι ἀκτινοσκοπήσεις
κι ὡς εἶν' τῆς μόδας μας τώρα στερνά
χρωματοσώματα θά βροῦν Βυζαντινά.
Θά θάνουν τίς μακρὲς παραπομπές
σὰν τίς νεκρώσιμες πομπές,
ἀδιαμφισβήτητες, καυτές
κι ὁ στίχος θά χαθεῖ μέσα στὸ πλῆθος τους,
στὸ ἐπιστημονικὸν ἄδέκαστο ἦθος τους,
ἕνας αὐτός, χίλιες αὐτές,
κι ἀπλούστατος ὡς εἶναι θά διερωτᾶται
ποῦ μ' ἔλα αὐτά, ἀνατόμοι του, τὸ πᾶτε.

Αλήθεια, πού το πάμε; Και πόσο σπάνια έχουμε την τύχη να έρχεται ο ίδιος ο ποιητής να μας δώσει μια φιλική σκουνητιά για να συνέρθουμε και να σωπάσουμε εγκαίρως;

Πριν σωπάσω, επιτρέψτε-μου να εκφράσω την ελπίδα πως η φιλική αυτή ομιλία είχε τουλάχιστο την χάρη της συντομίας και πως δεν ανταποκρίθηκα στην ευγενική-σας πρόσκληση κομίζοντας Μόντην εις Λευκωσίαν. Και μόνη η κατεξοχήν αρμόδια παρουσία του κ. Χριστοφίδη σε αυτό το δῆμα απόψε, θα αρκούσε να αναστείλει κάθε τέτοια ακαδημαϊκήν υπηρεσία — την οποία, άλλωστε, στα δῆθεν ανύποπτα χρόνια της «Ταπεινῆς Ζωῆς» σατίρισε εξοντωτικά ο πολυχρονεμένος-μας ποιητής:

Μικροὶ ἄνθρωποι
στὶς μεγάλες αἰθουσες
φροντίζουν νὰ μιλοῦν
γιὰ ὅ,τι πιὸ πολὺ δὲν ξέρουν...

Λοιπόν, αν τυχόν και μου κάνετε την τιμή να με ξανακαλέσετε, μπορώ να σας υποσχεθῶ από τώρα μια μεγάλη καθωσπρέπει διάλεξη για τον ολότελα άγνωστό-μου ποιητή και μέντορα του Σολωμού, τον Βιτσέντζο Μόντι, «πρύτανη» λέει «των Ιταλών κλασικιστών»!

Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

Λευκωσία, 16 Απριλίου 1979

ΑΤΙΜΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

(διήγημα)

Ὁ Κίτσιος ὁ Τζαμαράς εἶχε βγεῖ έξω ἀπὸ τὸ σπιτοκάλυβο, ποῦταν χτισμένο σ' ἓνα καταπράσινο ψήλωμα. Στάθηκε στὴν αὐλὴ σκεπτικός κυττάζοντας κάτω τὸ ποτάμι ποῦ διάβαινε ἀσταμάτητα βουίζοντας. Εἰφνικὰ θυμῆθηκε τὸ δάσκαλο τὸν Παντελῆ, ὅταν κάποτε ἀπ' τὴν ἴδια ἐτούτη θέση ποῦ στεκόταν, τοῦ εἶχε πεῖ:

—Ποτάμι κι ἡ ζωὴ μας. Διαβαίνει, διαβαίνει ἀσταμάτητα γιὰ νὰ τελειώσει στὴ μαύρη θάλασσα τοῦ θανάτου.

Τοῦ τυπώθηκαν στὸ μυαλὸ αὐτὲς οἱ κουδέντες καί, κάθε τόσο, νάτες καὶ τὸν τριβιλίζου, τὸν ἀπογοητεύουν:

—Ποτάμι θολωμένο ἡ ζωὴ μας...

Εἶχε κι ἕλας τέσσερα παιδιὰ. Κι ὥρα τὴν ὥρα καρτερεῖ τὸ πέμπτο. Θέλημα Θεοῦ καὶ τὰ παιδιὰ, μὰ πῶς νὰ τὰ μπόδισει ναρθοῦν. Καὶ πῶς νὰ τὰ ζήσει; Κατεβαίνει στὶς πολιτεῖες, παίρνει τὰ μικρότερα, τὰ θάνει στὶς πλατειὲς στρατές καὶ διακονεῖουν:

—Μιὰ βουήθεια κύριε, μιὰ βουήθεια στ' οὐρφανό...

Ὁ κόσμος ἕμως κουμπώνεται σήμερα. Δὲ βοηθαίει εὐκολὰ τὴ φτώχεια...

Μονάχα ὁ Νίκος ὁ Τζιαρούλας τὰ καταφέρει σ' αὐτὲς τὶς δουλειές. Εἶναι, μαθὲς, τὰ δυὸ του παιδιὰ σακάτικα κι οἱ ἄνθρωποι τὰ λυποῦνται. Τὰ βλέπουν, τὰ χλιδοῦνται κι ἀπιθῶνουν τὴ δραχμούλα τους στὸ τσίγκινο τασάκι... Πολλὰ λένε γιὰ τὸ Νίκο Τζιαρούλα — ἀλλὰ δὲ βαριέσαι. Ἄμα πάρουν κατήφορο, ὄλο κι αὐγαταίλουν αὐτὰ ποῦ ἀκούγονται.

Στὸ τέλος ἔβγαλαν κι ἕλας πῶς ὁ ἴδιος ὁ πατέρας τους τὰ σακάτεψε στὴ σαρμανίτσα καθὼς γεννήθηκαν. Μολογᾶνε ἀκόμα γιὰ κάποιον ἄλλο χωριανό τους ποῦ ἔμενε στὴν πρωτεύουσα καὶ πλούτισε. Ἐπαιρνε, λένε, παιδιὰ ἀπ' τὰ γύρω χωριὰ καὶ τὰ μάθαινε νὰ παρασταίουν τὸν κουλό, τὸν κούτσαβλο, τὸ στραβό... Ὑστερα τῶβγανε στὶς στρατές κι ἀπλωναν τὸ χέρι... Χρήμα νὰ ἴδεις. Ἀπὸ τότε πληθθαῖναν τὰ σακάτικα παιδιὰ σ' αὐτὸν τὸν τόπο...

*

**

—Ποτάμι θολωμένο κι ἡ ζωὴ... Μουρμούρισε ξανά ὁ Κίτσιος Τζαφάρας καθὼς στεκόταν στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ του, καρτερώντας τὴ γέννα τῆς γυναίκας του. Ἡ μαμὴ μέσα πάλευε μὲ τὶςπραχτικὲς τῆς γνώσεις καὶ μ' ὅσα εἶχε ἀκουστὰ ἀπ' τὴ θάβω τῆς ποῦ κι ἐκείνη ἡ συχωρεμένη βόηθαγε γιὰ πολλὰ χρόνια τὶς ἐτοιμὸ-γεννες συχωριανές τῆς...

—Μωρὲ καλὴ δουλειὰ εἶχε σκαρφιστεῖ ὁ ἀθεόφοβος καὶ πλούτισε. Τὸ ἴδιο κι ὁ Νίκος Τζιαρούλας μὲ τὰ δυὸ σημαδεμένα του. Λένε πῶς ὁ ἴδιος...

Ἡ σκέψη τοῦ Κίτσου Τζαμάρρα μπερδεύτηκε μὲ τὴ φτώχεια, τὴν ἀναδουλειὰ, τὸ φτωχοχώρι τους ποῦ δυὸ μέτρα γῆς γιὰ σπάρσιμο δὲν ἔχει πουθενά! Τέσσερα στόματα νὰ θρέψει, δυὸ αὐτοὶ ἔξω κι ἓνα ποῦ καρτερεῖ — ἂν δὲ βγοῦν διπάρια, ὅπως τὴν πρώτη φορά... Τὰ τρία μεγαλύτερα τὰ παίρνει μαζί του στὴ διακονία, δὲν κάνουν τοὺς ἄλλους ν' ἀναστενάξουν. Εἶναι μιὰ χαρὰ παιδιὰ...

Τί νὰ τὴν κάμει τέτοια χαρὰ; Ὅα μεγαλώσουν κι αὐτὰ νὰ ζοῦν καὶ νὰ ζέβουνται. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκούστηκαν ἀπ' τὴν καιμαρούλα τὰ κλαψουρίσματα τοῦ μωροῦ...

—Βγήκε κι αὐτὸ στὰ ψωμοτόπια μας... μουρμούρισε καὶ τὸν ἔζωσαν μαῦρα φίδια οἱ σκέψεις.

—Πέντε στόματα τώρα! Πῶς νὰ τὰ θρέψω Θεέ μου...

"Εστηνε αὐτὴ ν' ἀκούσει τὸ κλάμα ὅταν βγῆκε ὄξω ἢ μαμὴ νὰ πλύνει τὰ χέρια της.

—Νὰ σοῦ ζήσει ὁ γιός... τοῦ εὐχῆθηκε μὲ καψιάρη, συμπληρώνοντας πῶς δὲν εἶχε ποτὲ στὰ χέρια της κακιά γέγνα...

"Εβγάλε ἓνα ἀσημένιο εἰκοσάρι καὶ τὴ φίλεψε...

Περπάτησε λίγο ἀκόμα στὴν πέτρινη αὐλή, ὅσο νὰ τὸν φωνάξουν νὰ μπεῖ. Κι αὐτὸς ὁ λίγος χρόνος ποῦ περίμενε, ἦταν ἀρκετὸς ν' ἀποφασίσει...

"Αν ἦταν κορίτσι, ὄχι, δὲ θὰ τῷκανε. Μὰ ἀγόρι ἦταν, ὁ ἀντρας καὶ λίγο σακατεμένος ἀντρας εἶναι. Τὸ σακάτεμα ὅμως μπορεῖ νὰ τοῦ γίνῃ ἐφόδιο γιὰ τὴ ζωὴ... Πῶς τάχα πλούτισε ἐκεῖνος ὁ κουτσοχωριανὸς του στὴν πρωτεύουσα. Πῶς τὰ φέρνει βόλτα, τόσο καλά, ὁ Νίκος ὁ Τζιαρούλας... Ὑστερα εἶναι καὶ τὸ στρατιωτικό. Λίγο τῷχεις νὰ λείπει ἀπ' τὸ σπίτι κοντὰ τρία χρόνια...

—"Ελα, Κίτσιο, ἔλα... τοῦ φώναξε ἡ πεθερά του, ποῦ βγῆκε ἀνασκομπωμένη στὴν πόρτα...

—Νὰ μᾶς ζήσει, Κίτσιο...

Ἐο Κίτσιο Τζαμάρας προχώρησε στὸ σπιτοκάλυθο ποῦ τὸ τάραξαν τὰ πρῶτα κλαψουρίσματα τοῦ μωροῦ...

—Τώρα κι ὄλας σκέφτηκε... Τώρα.

Σίμωσε τὴν ξαπλωμένη γυναίκα του, τὴ φίλησε, τῆς ἔσφιξε ἀπαλὰ τὸ χέρι, μὲ στοργή. Ὑστερα προχώρησε πρὸς τὸ μωρὸ ποῦ ἦταν ἀπιθωμένο στὴν ἀνάποδη ἑνὸς σαμαριοῦ, γονάτισε καὶ τὸ κύτταξε πλημμυρισμένος ἀπὸ χίλια-δυὸ ἀνάκατα συναισθήματα...

"Ἀρχισε νὰ τὸ χαϊδεύει, νὰ τὸ ταχταρίζει μὲ γλύκα καθὼς ἀνάδευε κι ἔκλαιγε κάτω ἀπ' τὸ σεντονάκι του. Κι ἀκρῶς ἀπάνω στὸ χᾶιδεμα ἔσφιξε λίγο περισσότερο τὸ δεξὶ ποδαράκι... Κανένας δὲν κατάλαβε τίποτα... Τὸ κλάμα μονάχα δυνάμωσε...

Βγῆκε ὄξω μετανοιωμένος ἀπ' τὴν πρώτη κι ὄλας στιγμὴ... Θυμήθηκε τὴν πρωτεύουσα, τὸ Τζιαρούλα, τὴ φτώχεια, τὴ διακονία...

—Λίγη ζημιὰ ἔγινε. Ἐέρω γώ... λίγη...

Ἡ καρδιά του σφιγγόταν δυνατὰ, καθὼς προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογηθεῖ στὸν ἑαυτὸ του γι' αὐτὸ ποῦ ἔκαμε.

—"Ἄλλωστε γιὰ τὸ καλὸ του... Αὐτὸ σὰν μεγαλώσει λίγο, θὰ πιάνει χρῆμα ποῦ ἔλοι θὰ τὸ ζηλεύουν... Τί τάχα ὁ Τζιαρούλας εἶναι ἐξυπνότερος, ποῦ σακάτεψε δυὸ... Καὶ τί σακάτεμα... Ὅχι σὰν τοῦτο δῶ τὸ δικό μου ποῦναι καντίποτας...

Κύτταξε ξανά κατὰ τὸ ποτάμι, ἄκουσε τὸ βουητό του, θυμήθηκε τὸ δάσκαλο τὸν Παντελεῆ:

—Τέτοιος τόπος τέτοια καμῶματα. Ψιθύρισε καὶ τὰ μάτια του ἄρχισαν νὰ ὑγραίνονται...

—"Ἄς ὀφονται οἱ παπούδες μας ποῦρθαν καὶ ντροχιάστηκαν σ' ἐτοῦτα τὰ βουνά... Κι ὕστερα σοῦ λένε πῶς διακονοῦμε... Τί νὰ κάμουμε καὶ νὰ μὴ διακονοῦμε. Πῶς νὰ ζήσουμε τόσα στόματα;

Τὸ σκοτάδι ἄρχισε νὰ πέφτει αἰγὰ - αἰγὰ. Ἐνοιωσε μιὰ κρυάδα καὶ γύρισε νὰ μπεῖ κατὰ τὸ σπίτι.

—"Ἄτιμη φτώχεια, πῶς μᾶς κάνει θηρία!... Σχεδὸν τὸ φώναξε δυνατὰ γιὰτὶ ἢ μαμὴ ποῦ ἔκεινῃ τὴ στιγμὴ ἔφευγε, μαζὶ μὲ τὴν καληνύχτα, τοῦ πέταξε καὶ τὴν κουβέντα της:

—"Ἦσουν τυχερός, πές, ποῦ βγῆκε ἀγόρι. Λίγαι εἶναι ποῦ καρυδοπνίγουν στὴν κούνια τὰ θηλυκά τους;

ΣΤΙΧΗΡΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΗ ΜΙΑΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

“Ακουγα χτύπους στο νερό κι’ είπα πώς ήταν μόρα
 μα ήταν του Χάρου τὰ κουπιὰ κι’ ήταν δική του ή ώρα.

‘Η λύπη του χαμοῦ βροχή και μόρα δὲν πλακώνει
 στὰ φυλλοκάρδια σιωπηλή πέφτει, νιφάδες χιόνι.

Μιά κουκουβάγια κάθησε στῆς στέγης μας τὸ γεῖσο
 κι’ ήταν σημάδι και γραφτὸ νὰ σὲ μοιρολογήσω.

Τή λύπη σου ἄλυωτη κρατῶ στῆς Ζωῆς τὸ μεσημέρι
 σὰν μερικὲς βουνοκορφές τὸ χιόνι καλοκαίρι.

Σοῦ γράφω ἓνα τραγούδι ἄπλο νὰ τὸ καταλαβαίνεις,
 ἦσουν ἄπλή κι’ ἦσουν καλή κι’ ἔτσι στὸν “Αἶδη μπαίνεις.

Γιὰ σένα δίχως δίστιχο μέρα νὰ μὴν περάσει
 σουκάμα τάμα μυστικὸ μα ὁ νοὺς τῶχει ξεχάσει.

Χαλκοχαράζω μέσα μου μῆνες τὸ εἰκόνισμά σου
 στὸ εἰκονοστάσι τῶβαλα κι’ ἡ Παναγιά κοντά σου.

Κόβω χωριάτικο ψωμί πάνω στὸ γόνατό μου
 σὰν μακαριά κι’ ἀντίδωρο γιὰ τὸν πικρὸ καημό μου.

Κοιμήσου κατανάτολα, χάμω νὰ μὴν παγώνεις
 και σὲ Ξυπνὰ ὁ καρυδαλός και σὲ κοιμίζει ὁ γκιώνης.

Σὰν ὕπνος χειμωνιάτικου δέντρου σωπαίνεις **τώρα**,
 σὰν ζωγραφιά ἔρημοκκλησιοῦ δίχως σκεπή στή μόρα.

Στὸ χῶμα τὸ χαμόγελο πάει, τὸ καλωσυνᾶτο
 μα θᾶναι ἐκεῖ ἓνα λαμπερὸ φλουριὸ Κωνσταντινᾶτο.

Ἄστροπελέκια αὐλάκωναν τὸ καρδιογράφημά σου.
 Τὴν ὕστερη ὥρα πόθησες νὰ βρίσκωμαι σιμά σου.

Σὰν πληγωμένη πέρδικα ποὺ ἀνοίγει τὰ φτερά της
 μεσοῦρανα και πάει ψηλά στὸ ψυχομάχημά της,

ἄπλωσες τὴν ἀγκάλη σου, λίγο νερὸ ζητοῦσες,
 σὰ νᾶμπες σὲ μιὰν ἔρημο τὴ δίψα σου δὲ σβοῦσες.

Πουλι ἔμοιαζες στὰ ξόβεργα ποὺ πνίγουνε κι’ ἀφήνει
 κραυγὴ μικρὴ, στριγκή, πικρὴ μέσα ἀπὸ τὸ μερσίني.

Σὰν πετρωμένος στεναγμὸς σκλάβου σὲ μεταλλεῖα,
 κούφια βουή, κλάμα βουβὸ σὲ μιὰ ἄδεια γαλαρία.

Ἄσάλευτο σὰν αὐγινή λίμνη τὸ πρόσωπό σου,
χαμένου ἀστερισμοῦ τὸ φῶς τρέμει στὸ μέτωπό σου.

Σοῦφτιαξα τὸ κρεββάτι σου μὲ ξύλο κυπαρίσσι,
στὴ γέμιση τοῦ φεγγαριοῦ κομένο, μὴ σπίσει.

Σεντόνι ἔβαλα ἀσπρόπλουμο ἀπ' τὸ τοιχάρμαρό σου,
λεμονανθούς προσκέφαλο μὲ κέντημα δικό σου.

Ἐνα βαπόρι ὀλόφωτο ἔχεις γι' ἄλλοῦ κινήσει
καὶ πού σ' ἀφήνει μοναχὸ βράδυ σ' ἐρημονήσι.

Ἄπὸ νησι σ' ἄλλο νησι τώρα θὰ ταξιδεύεις
λεβάντες καὶ γαρύφαλλα στὸν κόρφο θὰ μαζεύεις.

Ὅλου τοῦ Αἰγαίου τὸ γαλανὸ τώρα στὰ μάτια κλείνε,
φτερά ἀρχαγγέλων κι' ἂν ἀκοῦς, μὴ φοβηθεῖς, καλοὶ εἶναι.

Στὴ Λέρο μάνας ἀγκαλιὰ θάβρεις γλυκὰ νὰ γύρεις,
στὴ Μακρυνίτσα γύρισε ὁ Ξενητεμένος κύρης.

Τριανταφυλλένιος οὐρανὸς τὸ στόμα σου, ἡ λαλιά σου
σὰν βασιλομονάστηρο γιὰ τὸν φτωχὸ ἢ καρδιά σου.

Ὅταν ἐμεῖς πεινούσαμε, ἔλεες εἶσαι χορτάτη,
γιὰ τὸν χτικιάρη γείτονα νὰ πάρεις εἶχε κάτι.

Σὰ νύχτα χειμωνιάτικη θλίψη ὁ χαμὸς σου ἀφήνει
σὰν μέρα καλοκαιρινὴ μοίραζες καλωσύνη.

Σφουγγάρισμα ἔνα στοργικὸ γιὰ τὴν τυφλὴ γριούλα,
δεύτερη μάνα στὰ ὄρφανὰ στὴν πλάϊ τὴν καμαρούλα.

Τὰ γράμματα τῆς γειτονιάς γιὰ τοὺς δικούς στὰ ξένα,
λόγια γλυκὰ σ' ἔνα κλωνί βασιλικοῦ δεμένα.

Σὰ ρόδο τῆς ἀνατολῆς, σὰν βύσινα τῆς δύσης
αἶμα σ' ἐτοιμοθάνατους ἔτρεχες νὰ χαρίσεις.

Στὴ φτώχεια πλούτη τῆς ψυχῆς ὄρθωνες καὶ μπροστά της
χρυσὸς σὲ ἀχυροκάλυβο ἤσουνα λυχνοστάτης.

Ἐδωχνες μαῦρα νεφικά, ἥλιος ἀποβροχάρης,
ἔδινες τοῦ ἄλλου τὴ χαρὰ κείνη πού δὲν ἐχάρης.

Ὁ Πρωτογιούνης μέστωνε σιτάρι μαυροθέρι,
κρασί, ἑκατοχρονίτικο γιὰ μακαριά ἔχει φέρει.

Τὸ μνήμα σου γιὰ τῆς αὐγῆς τὰ δάκρυα μυροδόχη,
μοσκοβολᾷ σ' αὐτὸ ἢ βροχὴ σὰ νᾶναι πρωτοβρόχι.

Μεσάνυχτα είναι και θαρρῶ θ' ἀλαφροπερπατήσεις
ν' ἀκούσεις τὴν ἀνάσα μας σιγὰ μὴ μᾶς ξυπνήσεις.

Ἡ μνήμη σου βασιλικῷ τρίκλωνου μῦρο πνέει,
σπλάχνο τῆς μάνας, νιώθουμε μῆνες ἐνιά πιὸ νέοι.

Τοῦ Κύκκου τετρακάντηλο μᾶς φώτιζες τὸ βράδυ,
σὰν ἀγγελόφερτο ὄνειρο τὸ πρῶτο σου τὸ χᾶδι.

Τὰ παραμύθια σου ἄγρυπνα μᾶς σκέπαζαν τὴν κούνια,
σαράντα δράκους ἔδιωχνες ὡς τὰ μαρμαροβούνια.

Τὸ στήθος σου λευκός γιαλός, πρῶτο μου προσκεφάλι,
στὴ μιὰ θηλή σου εἶχε ἐμέ, ξένο ὄρφανό στὴν ἄλλη.

Μὲ τὴν παλάμη ἀνάστροφη τὸν πυρετὸ μετροῦσες,
τὸ μάγουλο στὸ μέτωπο σὰ βάλαμο ἀκουμποῦσες.

Στῆς Ἀλεξάντρειας τούς γιαλοὺς τοῦ Καίσαρα τ' ἀσκέρι
θριαμβικὸ ἔθλεπα καθὼς μ' ἐπαιρνες ἀπ' τὸ χέρι.

Ἐύλο φτωχὸ σὰ βύθιζα στὸ κῦμα παιχνιδάκι,
ἔλεα τοῦ Μεγαλέξαντρου χρυσὸ εἶναι καρβάκι.

Κι' ἀπ' τὲς Ζαχαροκαλαμιές ὁ Νεῖλος σὰν περνοῦσε
μικρές φλογέρες ἔκοβε καὶ γλυκοτραγουδοῦσε.

Ἀπὸ γιαλὸ σ' ἄλλο γιαλὸ κι' ἀπὸ ἓνα σ' ἄλλο κάθο
κάστρα ἔφτιαχνα καὶ διώρυγες χαρὰ μου ἦταν νὰ σκάβω.

Μὲ τ' Ἀραπάκια Ἑβραϊόπουλα μέσα στὴν ἴδια οὐκέλα
πολέμαγαν, δὲ σκότωναν στοῦ παιγνιδιοῦ τὴν τρέλλα.

Μὲ κιμωλία χωρίζαμε τούς δρόμους νὰ πηδᾶμε
πάνω ἀπὸ τάφους μυστικούς μάρμαρα νὰ κλωτσᾶμε

πού ἦταν κεφαλοκόλωνα, θριγκοὶ καὶ σκαλοπάτια
τῶν Μακεδόνων μιὰ φορὰ καὶ τῶν Ρωμαίων παλάτια.

Καὶ στὴν ἐσπέρα ἡ κρεμαστὴ λάμπα σου ἡ Βενετσιάνα
σὰν τὸ φεγγάρι ἀνέβαινε, καλοῦσε σὰν καιμᾶνα.

Στ' ἀγγιγμά του τὸ εἰκόνισμα δάκρυζε καὶ χτυποῦσε
τῆς Παναγίας μὲ τὸ Χριστὸ πού ἐδῶ κρυμμένη Ζοῦσε

καὶ πρωτόμᾶνα τοῦ σπιτιοῦ καὶ Γαλακτοτροφούσα
καὶ Φωτολάμπουσα σ' αὐτό, στὴ γῆ Νεροφορούσα.

Καημὸ τῶχες νὰ κοιμηθεῖς σ' ἓνα δικό σου σπιτί
σ' ἄκουσε Αὐτὸς πού δὲν ξεχνᾷ μήτε φτωχὸ σπουργίτη.

Σοῦ χαμογέλασε ἡ ζωὴ λίγο πρὶν ἀπ' τὸν "Αῦθ,
Ἰντιάνικο σὰν γιασεμί πού μῦρο ἔχει τὸ βράδυ.

Καίει δέντρα τ' ἀστραπόβολο κι' ἦρθε λευκὸς χειμῶνας
τῆ λεμονιά τῆ δίφορη τὴν ἔκοψε ὁ κυκλώνας.

Τώρα τὸ κλῆμα στὴν αὐλὴ χάμω σὰν παλαμάρι
κομένο πλοίου πού βιάστηκε στὰ ξένα νὰ σαλπάρει.

Ποῦ κρέμαζε ἄλλοτε τσαμπιά, πολυέλαιους καὶ καντήλια
καὶ στοῦ σπιτιοῦ μας τὴν ποδιά κέντημα χαμομήλια.

Πνίγει τὸ χόρτο τὴν αὐλή, χωρὶς τὰ βήματά σου,
ροδόσταμο ἢ τριανταφυλλιά θέλει ἀπ' τὰ δάχτυλά σου.

Οἱ νιοὶ βλαστοὶ ἀστραποβολοῦν ὁ Ἰντιάνικος σὰν γυρίζει,
τὸ ἀγιόκλημα πού φύτεψες τὸ σπίτι αὐλογουρίζει.

Μελισσολόι τ' ἀνθολογᾶ, χορεύει πεντοζάλη,
μὰ νυχτοκόρακες τυφλοὶ στὴ μουσμουλιά ἦρθαν πάλι.

Μπαίνουν γιορτὲς καὶ τὸ κλειστὸ σπίτι ποιὸς θ' ἀσπρογιάσει,
ποιά ζωγραφίζει στῆς Λαμπρῆς τ' αὐγὰ ὅλη τὴν πλάση.

Γίνανε πιά ἀγριολούλουδα τ' ἄνθη τὰ μερωμένα,
ζοῦνε μονάχα μιὰ στιγμὴ κι' αὐτὴ ἠλιοβολημένα.

"Ἄν οἱ νεκροὶ θὰ σηκωθοῦν δὲν πρέπει μοιρολόι,
ἂν εἶναι κοίμησις ὁ χαμὸς, ἴδιος καημὸς μὲ τρώει.

Δισκάρι τοῦ ἡλίου πού ἔκοψαν τὰ σύννεφα τῆς δύσης
μοιράζεται ἡ καρδιά στὰ δυὸ πού ἀργεῖς πιά νὰ ξεπνήσεις.

Φέρνει στὸ θάνατο ἡ ζωὴ κι' αὐτὸς τῆ ξαναθέλει,
μιὰ Ἀνάστασις σου προσδοκῶ, γιὰ μιὰ Λαμπρὴ μὲ μέλλει.

Ἡ δύση, μάνα τοῦ καιροῦ, φαίνεται φορτωμένη,
ὁ γέρος ὁ ἠλιοπρόσωπος τῆ σάλπιγγα προσμένει.

Τοῦ κύκνου τοῦ ἀστρομέτρωπου τὸ φάντασμα στ' ἀγέρι
κι' ἄλλη ὀπτασία πού θὰ κρατᾶει ἀστέρια ἑφτά στὸ χέρι.

Γεφύρι ἓνα ἑφτακάμαρο στοῦ ὄρθρου τοῦ νέου τὰ θάμψη
περνώντας ἡ καλὴ ψυχὴ σὲ παραδείσους θάμψη.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΑΓΑΛΜΑ Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (ΠΑΛΑΙΧΩΡΙ)

Σήμερα, σ' αυτό το πανέμορφο χωριό της Κύπρου συγκεντρωθήκαμε για να τιμήσουμε την Μάνα.

Βρίσκομαι ανάμεσά σας φέρνοντας τον χαιρετισμό της μητέρας Ελλάδας. Κοιτάζω το τοπίο, κοιτάζω το αύστηρό μνημείο, βλέπω την έκφραση των νέων παιδιών γύρω και αναρωτιέμαι αν θά έχω τή δύναμη να προπεράσω την συγκίνησή μου και να σās πω δυό λόγια.

"Όσα να πούμε για την Μάνα πάντα λίγα θά είναι. "Όμως για τούτη τή στιγμή περισσότερο παρά ποτέ νιώθω πώς οί λέξεις είναι φτωχές και αδύναμες. Οί σκιές των παιδιών πού χάθηκαν για μιá ιδέα σμίγουν με τó φώς και τόν γαλάζιο ούρανό. Ποιός δίδαξε σέ τούτα τá νέα παιδιά πού σπατάλησαν τή νιότη τους για τήν πατρίδα τούτο τó αμείλικτο πρέπει; "Η Μάνα. Τó δίδαξε με τó γάλα πού τá θήλασε, με τó νανούρισμα πού τá κοίμισε, με τó χάδι και τó μάλωμα πού ήταν όλο αγάπη και έγνοια. Τó δίδαξε με τόν κόπο της και τήν δουλειά της, με τó ξενύχτι στήν άρρώστια και τó καμάρι και τήν περηφάνια στήν προκοπή του. Τó δίδαξε και τó διδάσκει και τó ξέρει πώς σάν έρθει ή ώρα ή κρίσιμη θά τά κάμει πράξη όλα αútá τá στοιχεία τó παιδί, και σέ κάποια κορυφαία στιγμή μπορεί και νά καεί σάν τήν λαμπάδα, θυσία στήν έλευθερία, τήν τιμή, τήν αξιοπρέπεια τού ανθρώπου.

"Η μητέρα, πού ώρα τήν ώρα νικοῦσε για χάρη των παιδιών της τόν κόπο, τήν πείνα, τó θάνατο, τούς μάθαινε και τούς μαθαίνει από τήν πρώτη ώρα της ζωής τους πώς και θά πεινάσουν και θά κουραστούν και θά πολεμήσουν και θά πεθάνουν αν θέλουν νά κρατήσουν τήν ανθρωπιά τους και τήν έλευθερία τους. Κι' αútá όλα τá διδάσκει χωρίς πολλά λόγια και μεγαλοστομίες, αλλά μόνο με τó παράδειγμα της άφοσίωσης της, με τόν πλοῦτο της αγάπης της, με τήν καρδιά πού δέν ζητάει τίποτα για τόν εαυτό της με ξέρει νά αγαπάει μόνο και τίποτα άλλο.

"Η όμορφιά τού τόπου μας πληγώνει και ή ιστορία του είναι όλο πληγές και θυσίες. Ρωτῶ τόν εαυτό μου, ρωτῶ κι εσās ποιá πίστη, ποιό πείσμα ποιá παράδοση μās κρατάει

με τόν ίδιο πόνο για τόν άνθρωπο, τó ίδιο πάθος για τήν έλευθερία, όμοια με τούς προγόνους μας με ψηλά τó κεφάλι; "Άλλη εξέγηση σ' αútá δέν μπορώ νά δώσω από τήν "Ελληνική ψυχή μας. "Όμοια παντού, εδῶ εκεί στήν Ξενητιά, χτυπημένη από όλους στέκει και αγωνίζεται και ξεματώνει, μαζεύει τá κουρέλια της και συνεχίζει. Μιλáει με τούς νεκρούς και άντρείεύεται. Μιλáει με τούς ζωντανούς και θεριεύει. Μιλáει πάντα τή γλώσσα πού μιλούσαν τρείς χιλιάδες χρόνια και ξέρει πώς εκεί είναι ή ρίζα της και ή δύναμή της.

Κράτα καλά, Μάνα της Κύπρου. Κράτα καλά, γιατί οί καιροί είναι δύσκολοι. Κράτα καλά και παραδειγματίξέ μας, εσύ ή πικραμένη, ή ματωμένη, ή βασανισμένη. Κάνε μας νά πιστεύουμε στή ζωή όπως áξει νά τή ζεί κανείς, κάνε μας νά πιστεύουμε στό όνειρα, στήν έλευθερία, στή συνέχεια της "Ελληνικής ψυχής μας.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

ΑΝΤΙ ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Τόν "Οκτώβρη τού 1966 διοργανώθηκε στή Λευκωσία συγκέντρωση μ' επικεφαλής τόν "Αρχιεπίσκοπο Κύπρου και "Εθνάρχη Μακάριο Γ' πρòς τιμή τού Μελη Νικολαΐδη. Τότε ó συγγραφέας ήταν γύρω στά 70. "Ο "Όμηρος Μπεκές, πού συνδεόταν φιλικά για χρόνια με τόν τιμώμενο πεζογράφο έστειλε τó έξις ποίημα με τίτλο «"Η Πορεία μας», χαρισμένο στόν άδελφικό μου φίλο Μελη Νικολαΐδη:

Κάποιος Θεός θά μ' έστειλε κοντά σου
στήν ψυχική σου νά λουστῶ δροσιά.
Εΐταν γοργά πολύ τá θήματά σου
κι' άπέραντη για μένα ή δημοσιά.

"Όμως ή πίστη σου ή βαθειά κι' ή γλύκα
μοῦ γράψανε σημείο στόν ούρανό.
"Άκουσα τή φωνή σου: έν τούτω νικά!
κι' ανέβηκα μαζί σου τó βουνό.

"Εκεί ψηλά, μες τόν γαλάζιο άθήρα,
ó κόσμος δέν μās πρόφτασε ó κουφός.
Και τότε χαιρετήσαμε τή μέρα,
τή μέρα με τ' άνέσπερο τó φώς.

Στήν οδό Θεμιστοκλέους είχε τότε ό Μελής Νικολαΐδης τού ήμίποιοιο γραφείο καί μικροβιβλιοπωλείο του «Τό Γραφείο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν». Ἐκεῖ συχνάζανε ό Όμπος Μπεκές, ό Κλέαρχος Καρθάιος, ό Γεράσιμος Σπαταλάς καί άλλοι. Όλοι αὐτοί μέ άλλους, σάν τόν Καλοκαιρινό, τό Γιάννη Χατζΐνη, συνεργάζονταν τακτικά στό περιοδικό τοῦ συμπατριώτη μας πεζογράφου. Τό περιοδικό αὐτό ή «Πνευματική Ζωή» άρχισε σάν βιβλογραφικό δελτίο καί σιγά-σιγά εξέλιχθηκε σέ μιá λογοτεχνική εφημερίδα, στήν όποία δέν έλειπε κι' ή άπλή ενημέρωση πάνω στα καυτά λογοτεχνικά θέματα. Στις σελίδες τής λογοτεχνικής αὐτής εφημερίδας ύπήρχε καί ή παρουσία τής Κύπρου. "Ίσα-Ίσα είχε τήν ιδιαίτερη, χτυπητή τής θέση, ίδίως στή δεύτερη περίοδο τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ έντύπου. Ἀκριβώς σ' αὐτή τήν περισδική εργασία τοῦ Νικολαΐδη βρίσκεται συγκεντρωμένη ή σκέψη του. Στα σημειώματα, σχόλια καί άρθράκια ό Νικολαΐδης, έδωσε μιá άπ' τις καλύτερες πλευρές τοῦ λογοτεχνικοῦ του ταλέντου. Αὐτή ή πλευρά του, τó σχόλιο δηλ. καί τó σημείωμα, πού άγγίζει λίγο-πολύ τόν κύκλο τής δημοσιογραφίας, καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα από αὐτόν κι' εκτιμήθηκε από τόν πνευματικό κόσμο, ώστε συχνά αὐτός νά εκμίσθώνεται από περιοδικά κι' εφημερίδες, άκριβώς γιά νά εξυπηρετεῖ τοῦτο τó είδος. Πολλοί, μάλιστα, πιστεύουν πώς τó σχόλιο κι' ή διάλεξη κι' ή όμιλία, πού ξεχωριστά έλκύανε τόν Νικολαΐδη, τόν ανάδειξαν περισσότερο παρά ή διηγηματογραφία του. Γιατί όπωσδήποτε μέσα του ύπήρχε ό δημοσιογράφος, ίσως καί γιά θωτικοῦς λόγους, ίσως καί από τήν έπήςεια τῶν δημοσιογραφικῶν άπαρχῶν του. Σάν δημοσιογράφος Έσεκίνησε τόν πνευματικό του βίο στήν Κύπρο καί πάντοτε σί άρχές κατá κ' ποιο τρόπο χρωματίζουν τήν έπίομένη πολιτεία σου. "Έτσι βρίσκουμε τά σχόλια καί σημειώματα τοῦ Νικολαΐδη στήν «Έλευθερία» τής Κύπρου, στίς «Ακτίνες» καί σέ άλλα έντυπα. Σάς διαβάζουμε τήν άρχή ένός άρθρου του μέ τίτλο «Νεοελληνικός Πολιτισμός» πού δημοσίεψε τó 1938 στήν «Πνευματική Ζωή», γιά νά φανεί πόσο μετριοπαθής ήταν άλλα καί πόσο τοῦ άρεσε ή «μέση χρυσή γραμμή».

«Πόλυσ λόγος, έγινε τις τελευταίες μέρες γιά νεοελληνικό πολιτισμό. Ἀπό τή μιá μεριά εκείνοι πού ύψώνοντας ως σημαία τó γνωστό κήρυγμα τοῦ Περικλή Γιαννόπουλου, φωνάζαν γιά ένα στενό κι' άποκλειστικά Έλληνικό πολιτισμό, έξω από κάθε Ξένη έπήρεια καί σχέση. Ἀπό τήν άλλη εκείνοι πού παραγνωρίζοντας ή ύποτιμώντας τήν άξια καί τή δύναμη τής Έλληνικής παραδόσεως καί τής Έλληνικής ψυχοσυνθέσεως, φαίνονται νά βασίζουν τήν άναδημιουργία τοῦ ελληνικοῦ πολιτισμοῦ πάνω στα Ξένα μόνο πρότυπα... Νομίζουμε ότι ή σωστή άποψη θρίσκειται, ως συνήθως στή μέση. Ἀπαραίτητη

προϋπόθεση τής άναδημιουργίας τοῦ άγχοιου πολιτισμοῦ μας είναι νά τόν γνωρίσομε πρώτα-πρώτα αὐτόν τόν ίδιο. Νά γνωρίσομε τήν ελληνική ζωή καί τόν ελληνικό λαό. Νά γνωρίσομε καί νά νιώσομε καί ν' αγαπήσομε τις ελληνικές παραδόσεις. Νά μελετήσομε καί νά αισθανθοῦμε σ' όλη τήν άξια τούς θρύλους καί τά τραγοῦδια τοῦ λαοῦ μας, τά ήθη καί τά έθιμα του, όλόκληρη τήν Έλλάδα καί τόν έαυτο μας. Κι' έτσι προετοιμασμένοι, πατώντας στέρεα πάνω στή γή μας, νά στρέψομε έπειτα τά μάτια μας πρὸς τά έξω, γιά νά δοῦμε καί νά μελετήσομε μέ τήν ίδια προσοχή καί τούς Ξένους πολιτισμούς καί νά έπωφεληθοῦμε από τά διδάγματα τής πείρας καί τῶν κατακτήσεων τους».

Από αὐτό τó απόσπασμα φαίνεται πόσο προσγειωμένα ό Μελής Νικολαΐδης αντιμετώπιζε πολλά νεοελληνικά θέματα χωρίς τούς φανατισμούς τῶν νέων ή τήν σκληρή συντηρητικότητα τῶν ήλικιωμένων, πού φτάνει συχνά στήν άρνηση. Ἡ μέση χρυσή γραμμή τόν ένθουσίαζε πάντα σέ όλα τά ζητήματα.

Τό συγγραφικό έργο τοῦ Μελή Νικολαΐδη μπορεί νά διαιρεθῆ σέ δυό περιόδους. Ἡ μιá άφορά τó διάστημα τοῦ μεσοπολέμου. Σ' αὐτό άκολουθεῖ τά γενικά ρεύματα τής περιόδου, ειδικά τις τάσεις τής γενιάς τοῦ '30. Στό διάστημα τοῦτο άνήκουν οι πρώτες νουβέλλες του, τά πρώτα διηγήματα του καί οι πνευματικές Ὑπηρεσίες τις όποιες είχε συνεχίσει καί άργότερα. Μετά τόν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οι χριστιανικές τάσεις ύπερισχύουν μέ άποτέλεσμα τή συγγραφή τῶν χριστιανικῶν έργων του. Στό ένεργητικό τοῦ Μελή Νικολαΐδη καταγράφονται σί όμιλίες καί μελέτες του, έστω κι' άν οι μελέτες είχανε πέρα γιά πέρα τόν τύπο όμιλίας — άρθρου καί όχι τήν φιλολογική αὐστηρή ύφή. Ἐμās ξεχωριστά μάς ένδιαφέρουν οι όμιλίες του γιά τó κυπριακό ζήτημα, πού τó έξυπηρέτησε γιά χρόνια ως έθναρχικός σύμβουλος. Ἀδρομερώς αναφέρουμε τις εξής κυριώτερες όμιλίες του καί μελέτες του:

36 όμιλίες καί μελέτες πάνω σέ γενικά πνευματικά θέματα.

26 πορτραΐτα πνευματικῶν άνθρώπων.

24 όμιλίες γιά τó κυπριακό ζήτημα.

Ἐξιόλογο θεωρεῖται τó διηγηματογραφικό έργο τοῦ Μελή Νικολαΐδη, τó όποιο συναντάς πολλές παραδοξότητες. Τούτες τις παράδοξες συμπεριφορές τῶν ήρώων του δέν μπορείς νά τις δικαιολογήσεις, από πρώτη ματιά. Ὄστόσο στό βάθος μπορείς νά ξεχωρίσεις τó δραματικό στοιχείο καί νά φτάσεις στήν κατάληξη, πού πάντοτε σχετίζεται μέ τήν ανθρωπιά. Φέρνω μερικά παραδείγματα: Ἡ φτωχή μάνα πού πεθαίνει τó παιδί της, καί μισά τó πλουσιόπαιδο πού θηλάζει, έπιθυμώντας τόν θάνατο του. Κι' όμως στό τέλος τó άγκαλιάζει μέ στοργή νικημένη από τó βρεφικό χαμόγελο. Ὁ γέρο θανάσης σ'

ένα άλλο διήγημα φαντάζεται πώς ή πεθαμένη γυναίκα του τόν άπατοσε. Τότε φανταστικά τήν άπατά κι' αυτός μέ τήν οικονομία του. Καί άλλα. Πάντως τό πάθος, τό άσυλλόγιστο πάθος κυριαρχεί σέ πρώτο πλάνο στή διηγήματα του Μελη Νικολαΐδη τής νεανικής και ώριμης του ηλικίας. Στήν προχωρημένη όμως ηλικία του ή διηγηματογραφία του προσκολλάται στή θρησκευτική ζωή σάν νά επιστρέφει ο συγγραφέας σ' ένα μαρτυρικό κόσμο πού κοίταζε νά λυτρωθεί από τήν άμαρτωλή ζωή.

Ο Μελης Νικολαΐδης έχει κυκλοφορήσει πολλές συλλογές διηγημάτων τις εξής: Δυό άσπρα γυμνά χέρια, Άσμα Άσμάτων, Για λίγη Ζωή, Μύρα και δάκρυα, και στή συνέχεια τά χριστιανικά του διηγήματα στις εξής συλλογές: Τω καιρώ εκείνω, Γύρω από τόν Ίησού.

Έπέκταση του διηγήματος σέ μιá πιό πλάσιá φόρμα είναι ή νουβέλλα και τό άφήγημα, πού επίσης έξυπνέτησε ο Μελης Νικολαΐδης. Καί στή είδος αυτό ακολουθείται ή ίδια πορεία όπως στή διηγηματογραφία του. Οι νουβέλλες τό «Κλεισμένο σπίτι» πού είναι και τό πρώτο βιβλίό του συγγραφέα, «Ο άνθρωπος πού πούλησε τή γυναίκα του» και έν μέρος ο «Κυριανός ο μάγος», άσχολούνται μέ τά πάθη, ειδικά τά ήθικá πάθη πού ξεκινούν από τόν έρωτα. Σέ μερικά υπάρχει πάλι τό παράδοξο στοιχείο, τό όποιο προσδίδει και τή δραματικότητα στό κείμενο.

Έκείνο όμως πού ξεχωριστά πρέπει νά προσεχτεί στήν παραγωγή του Μελη Νικολαΐδη είναι ή προσπάθεια του νά δείξει και νά προβάλει τους άγώνες των χριστιανικών τους πρώτους τρεις αιώνες τής χριστιανικής εποχής. Τούτη ή περίοδος έχει πολλά νά επιδείξει, νά δώσει στοιχεία δημιουργίας και νά ανταποκριθεί στήν ύγιή αισθητικά τέρψη. Σ' έμάς, στόν ελληνικό χώρο, πολύ λίγο έχει προσελκύσει τή νεοελληνική πέννα τούτη ή εποχή. Ο Μελης Νικολαΐδης άντλησε από τό έπικό κλίμα, διηγήματα, άφηγήματα κι' ένα μυθιστόρημα. Τά χαρακτηρίζει όλα τούτα ιστορική πεζογραφία. Κυριανός ο μάγος, Τω καιρώ εκείνω, Γύρω από τόν Ίησού, Λουκάς ο άγαπητός, τό μυθιστόρημα Συνέσιος ο Κυρηναίος και ο Ίησους όπως τόν είδε ένας άγνωστος μαθητής του, περιλαμβάνουν τό θρησκευτικό και έκκλησιαστικό πιστεύω του Μελη Νικολαΐδη. Ο Συνέσιος κι' όλας άποτελεί τό κορύφωμα του πεζογραφικού ταλέντου του Κύπριου αυτού συγγραφέα.

Δέν έξέρουμε άν ή προσφορά του Μελη Νικολαΐδη στόν πεζό λόγο υπολογίζεται σάν έξεύρεση καινούργιων χώρων. Από τό 1927 πού πρωτοθραβεύτηκε σέ διαγωνισμό τής «Νέας Έστίας» μαζί μέ τόν Βενέζη και άλλους, δέν νομίζω νά συντάραξε κατά κάποιο τρόπο τά διηγηματογραφικά πεδία μέ τήν παρουσία του. Όπως τό θρησκευτικό ιστορικό πεζογράφημά του ν' άνατάραξε τά νερά για

νά προσεχτούν οι πρωτοχριστιανικοί χρόνοι. "Αν αυτοί περιέχουν στοιχεία για μιá αναβίωση του διηγήματος δέν μπορούμε νά μαντέψουμε μιá και ή αναβίωση άπαιτεί νά δέχονται τήν κίνηση οι νέοι καιροί και ή περιρρέουσα μας άτμόσφαιρα.

Επαναλαμβάνουμε πώς ο δημοσιογραφικός χαρακτήρας δέν έλειψε από τις πνευματικές άπασχολήσεις του Μελη Νικολαΐδη, πού πέθανε πρόσφατα, οδοντόρτης πιά, πλήρης ήμερών. Έξάλλου, από τήδημοσιογραφία ξεκίνησε εκδίδοντας στή Λάρνακα τήν έφημερίδα «Χώ τής Κύπρου» για νά εγκατασταθεί τό 1924 στήν Άθήνα και ν' άσχοληθεί μέ τά γράμματα άλλα και μέ τή δημοσιογραφία. Σάν γραμματέας τής Έταιρείας Έλλήνων Λογοτεχνών και του ΠΕΝ ΚΛΑΠ Έλλάδος έχει βοηθήσει γενικά τή συνδικαλιστική πλευρά των ανθρώπων των γραμμάτων όπως γενικά τήν ομαδική τους παρουσία και συμβολή στή πολιτιστική άνοδο του ελληνικού χώρου.

Ο Άρχιεπίσκοπος Μακάριος τόν χαρακτήρισε έτσι:

«Ο τιμώμενος σήμερα λογοτέχνης Μελης Νικολαΐδης πρέπει νά είναι πολύ εύτυχής και υπερήφανος, διότι τό έργο του καλύπτει μιάν σημαντική έκταση των εθνικών και πνευματικών άκδηλώσεων του τόπου μας. Ίκανός δημοσιογράφος, διηγηματογράφος, θαύτος άνατόμος τής ανθρώπινης ψυχής έχει δημιουργήσει έργο σημαντικό και έχει πλουτίσει τήν Έλληνικήν λογοτεχνίαν μέ βιβλία άνώτερης νιοής και ύψηλου ήθους. Έπιθυμώ ιδιαίτερα νά έξάρω τό γεγονός ότι ο κ. Μελης Νικολαΐδης ήντλησεν έμπνεύσεις έκ των ιερών Ευαγγελίων και έκ τής ζωής μεγάλων θρησκευτικών μορφών των πρώτων χριστιανικών αιώνων. Τό έργο του θα άποτελή πάντοτε πηγήν ήθικού φρονητισμού».

"Ενα ταξιδιωτικό για τήν Κύπρο και δυό θεατρικά τό «Ενώ δέν του έλειπε τίποτε» κωμωδία στήν όποία έπαιζε τό 1944 ο Αιμίλιος Βεάκης και τό ήρωϊκό δράμα «Άντρωμένοι» κλείνουν τήν συγγραφική προσφορά του Μελη Νικολαΐδη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΙ

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ
ΞΕΝΗΣ ΠΑΤΣΑΛΟΣ

Τό Παράλιμι τιμά σήμερα ένα διαλεχτό παιδί του, τό λαϊκό μας ποιητή Ξενή Πάσσαλο. "Ετσι εγκαινιάζει, θά έλεγα, για λογαριασμό τής Κύπρου μιá σειρά από έκδηλώσεις πού είναι φυσικό νά ακολουθήσουν για ένα έμπνευσμένο βάρδο πού τραγούδησε τόν πόνο και τους καύμους του, πού είναι και δικόι μας καύμοι, άποτύπωσε στή άδολα τρα-

γούδια του τούς μεγάλους όραματισμούς του, που είναι και του λαού μας όραματισμοί, δόξασε το Θεό για τη Ζωή που τούδωσε και τὸ ταλέντο που τόχει φυλαχτὸ κρυμμένο στὴ καρδιάς τὰ βάθη. Είναι μεγάλη χαρά για μένα νά βρίσκομαι ἐδῶ ἀπόψε κι εὐχαριστῶ τὴ Λέσχη σας πού μουδῶσε τὴν εὐκαιρία νά ἀπευθύνω λίγα λόγια και συχαίρω για τὴν ἀξέπαινη πρωτοβουλία σας.

Ὁ Ξενης Πάσσαλος είναι μιὰ γνήσια Ἑλληνική φωνή ριζωμένη βαθιά στὰ χῶματα τῆς γῆς μας, μέ στραμμένη τὴν καρδιά και τὴ σκέψη στὴν Ἑλλάδα, μέ σηκωμένα τὰ χέρια στὸ Θεό νὰ τοῦ ζητᾶ μιὰ χάρη, τὴ Λευτεριά τῆς Κύπρου μας πού ἂν δέν τὸν ἀξιῶσει ὅσο Ζεῖ, νά πᾶνε τὰ παιδιὰ του νὰ τὸ φωνάξουν κάποτε στὸ μνήμα του, σὰν ἔρθει, ν' ἀνασπῆθῆι, ν' ἀναπαυτῆι και νὰ πανηγυρίσει.

Ὁ κύκλος τῶν όραματισμῶν του διαγράφεται καθαρά ἀπὸ τούς ἔθνικούς πόθους τοῦ λαοῦ μας. Αὐτοῦς πού ἂν δέν πραγματοποιήθηκαν δέν σημαίνει πῶς ἦταν ἀθέμιτοι, ἀλλὰ πῶς οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς πού τούς κατόντηξαν δέν δέχτηκαν στὴν καρδιά τους φῶς ἀπ' τὸ Θεό και λύπηση για νὰ δικαιώσουν τὸ μάρτυρα λαό μας. Ἔτσι ἀπλὰ κι ἀληθινὰ βλέπει τὸ θέμα ὁ Πάσσαλος χωρὶς νὰ ἀπαρνιέται τὸν ἑαυτό του. Ξέρει νὰ τιμᾶ, μαζὶ μέ ὅλους τούς Παρალიμνίτες, τούς ἥρωες και μάρτυρες, ἀπὸ τούς Ἑθνάρχες Μακάριο Β' και τὸ μεγάλο Ἡγέτη Μακάριο Γ' ὡς τὸ Λανίτη και τὰ παιδιὰ τῆς ἀγροτιάς πού ἔδωσαν τὴ Ζωή τους στὸ Μαχαίρα και τὸ Λιοπέτρι. Μὲ τὸ Λάβαρο τῆς Ἀγίας Λαύρας και τὸν ὄρκο «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος» πιστεύει στὴν κατάκτηση τῆς ἐλευθερίας και ὁ ἴδιος προτιμᾶ «κάλλιον ἥρωας ἀνάρτης κὲ στεφάνια νὰ θαφτῆι». Τὸ μόνο πλοῦτο πού θέλει ἀπὸ τὸν Θεό νὰ δώσει στὰ παιδιὰ του είναι ἡ ἐλευθερία τῆς Κύπρου. Σεβεται τὰ ἔθника του χρώματα και σύμβολα και σκιρτᾶ ἡ καρδιά του ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Καὶ δέν τὰ ἀλλάζει μέ τὰ ξένα οὔτε τὸ ὑποκαθιστᾶ πουθενὰ μέ λάβαρα ταϊκῶν ἀγώνων, παρόλο πού στιγματίζει τὴν ἀδικία τοῦ πλούσιου και τοῦ δυνατοῦ και διεκδικεῖ τὰ δίκαια τῆς ἀγροτιάς. Οἱ προκληματισμοὶ και οἱ ἀνησυχίες του ἐντοπίζονται κυρίως και ἐξαντλοῦνται σχεδόν ὁλότελα στὸν ἑλληνικό, γεωγραφικό, πνευματικό και ἔθνικό χῶρο τῆς πατρίδας μας, πού τοῦ δίνει μιὰν αὐτάρκεια και ἓνα αἶσθημα ἀσφάλειας σὰν τὸ παιδί μέσα στὸ παλιὸ κι ἀγαπημένο σπιτικό τῆς οἰκογένειας και τῆς γενιάς του.

Ἡ ποιητικὴ του φυσιογνωμία είναι πιστὴ ἀπεικόνιση τῆς πραγματικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Ἑλληνα τῆς Κύπρου. Χαίρεται τίς ὀμορφιές τῆς φύσης, ζηλεύει τὸ καλότυχο δέντρο πού φωλιάζουν στὶς πυκνὲς φυλλωσιές του τὰ ζευγαρωμένα και μεθυσμένα στὸ τραγούδι τους πουλιὰ, θὰ ἤθελε νὰ ἦταν γαληνεμένη θάλασσα νὰ χαϊδεύει τὴν ὀμορφιά τῶν κορι-

τσιῶν πού τὸν σκλαβώνει. Ἡ ἀγάπη για τὴν ὀμορφιά είναι ἀπὸ τὰ πιὸ κυριαρχικὰ συναισθήματα. Σχεδόν τὴ θεοποιεῖ ὅπως δίνει και στὸν ἔρωτα ἰδιότητες μαγικές, τίς διαστάσεις κάποτε μιᾶς κοσμικῆς δύνανης ὅπως στοὺς ἀρχαίους χρόνους. Είναι ἀνεκτίμητη ἡ ἀξία τῆς ὀμορφιάς, μπορεί κανεὶς και τὴ Ζωή του νὰ δεχτῆι νὰ χάσει, ὁ ἔρωτας μπορεί και βασιλιά ἀπὸ τὸ θρόνο του νὰ ρίψει. Παρόλο πού ξέρει πῶς παίζει μέ τὴ φωτιά, ὡστόσο τὸ παιγνίδι τῆς ἀγάπης θέλει νὰ τὸ συντροφεύει σὲ ὅλη τὴ Ζωή του. Είναι πιστός και συνεπής μέ περιμένει κι αὐτὸς τὸ ἴδιο ἀπ' τὴν ἔρωμένη και δέν είναι καθόλου ἐπεικὴς στὴν ἀπιστία. Ἡ ἔλλειψη ἀναπόκρισης τὸν πληγώνει και τὸν κάνει ράκος. Οἱ ἀναστεναγμοὶ του συνταράζουν συθέμελα τὴ γῆ και τὰ βουνὰ, βγάζουν φλόγες και καίνε σὰν πυρκαγιά. Αὐτὴ γιατρεύει τὴν ἀρρώστεια κι ἀνάσταίνει τὸ νεκρὸ, κάποτε ὅμως γίνεται πειρασμός πού βγάζει τὸν ἀνηρωπο ἀπὸ τὸ σωστὸ τὸ δρόμο, και τὸν κάνει ὑπόλογο και στὸ Θεό, ἂν προσβάλλει τὴν πίστη του, μέ βαριές τίς συνέπειες τῆς τιμωρίας.

Μπαίνει ὅμως ὁ ποιητῆς μας και σὲ ἄλλους τομεῖς τῆς Ζωῆς μέ τὴ θυμοσοφία του και τὸ προσεκτικὸ του μάτι. Πονεῖ τὴ μάνα πού περιμένει τὸ γράμμα ἀπὸ τὸ ξενιταμένο τῆς παιδί. Ἐλεεινολογεῖ τὴ ξενιτιά πού ἀπογυμνώνει τὴν πατρίδα μας ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς σὰν τὴ δέρνει ἡ φτώχεια και ἡ ἀνομβρία. Πικραίνεται για τὰ βάσανα τοῦ τίμιου ἀγρότη και τὴ φτωχικὴ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων του, κάνει ἐκκλήση νὰ τὸν συντρέξουν, παρακαλεῖ τὸ Θεό νὰ τὸν λυπηθεῖ μέ δικαιοσύνη. Τὰ κακὰ τοῦ σεισμοῦ τὸν ἀφίνουν ἐκστατικό και τὰ βλέπει σὰν θέλημα Θεοῦ για νὰ τὸν θυμηθοῦμε. Τὰ φρικτὰ δεινὰ τῶν πολέμων πρέπει νὰ προληφθοῦν ἀπὸ τούς δυνατοὺς γιατὶ μπορεί κάποτε νὰ πληξοῦν και αὐτοὺς τούς ἴδιους. Ὁ ὀκνηρὸς πρέπει νὰ ἀνασκουμπωθεῖ για τὴ δουλειά. Ὁ πλούσιος νὰ συντρέξει τὸ φτωχό. Τὰ πλοῦτη είναι προσωρινά. Ἡ γῆ θὰ μᾶς δεχτῆι γυμνοὺς σὲ ἓνα μικρὸ χαντάκι ὅμοιο για πλούσιους και φτωχοὺς.

Σὰν τὸν ἀρχαῖο φιλόσοφο πού εἶπε πῶς ἡ Ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου είναι σὰν ἓνα σκηνικό πού ἔρχεται, τὸ βλέπεις κι ὕστερα νὰ φύγει, «ὁ κόσμος σκηνή, ὁ βίος πάροδος, ἤλθες, εἶδες, ἀπῆλθες», εἶται κι ὁ Πάσσαλος βλέπει τὸ δίδα τοῦ ἀνθρώπου περᾶστικό, τὴ Ζωὴ προσωρινή, ὅσο νὰ ρθεῖς τὸ πρωί, νὰ πανηγυρίσεις τὸ μεσημέρι, για νὰ φύγεις τὸ βράδυ, ἀθάστος ἀνώναμος στὴν ἀνυπαρξία.

Κι ὅμως τὴ Ζωὴ βλέπει νὰ τὴ ρυθιίζουν οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ. Καὶ πιστεύει στὴ δικαιοσύνη και τὴ παντοδυναμία του. Ὁ ἥλιος δέν μπορεί νὰ ζητήσῃ νοῖκι ἀπὸ τὴ γῆ «πῶς τήφ φωτίζει», «γιατὶ ἓν ἕνας τζιὰ τοὺς δκυὸ / ὁ μάστρος πού μᾶς ρίζει». Κάποια θεία δίκη λειτουργεῖ: τὰ ἀδίκια οὐκ εὐλογοῦνται και πληρώνονται κάποτε πολὺ πιὸ ἀκριβὰ ἀπ' ὅσα

κέρδη έχουν άποφέρει. Ἡ ἀξία τῆς μόρφωσης εἶναι πολὺ μεγάλη κι ἡ ἐπιστῆμη σεβαστή, μὰ

«Ἄν ἰ-εράν' ἡ θάλασσα τζαί Ἐηλειφτεῖ
τὸ ψάριν
τζαί μείνουν οὐλα σκοτεινά,
ἡ θάλασσα τζαί τὰ θουνά
σάν ἔχουν τόσηχ χάριν,
τζ' ἡ ἐπιστῆμ' ἄδ' δυνθεῖ τζαί κάμει
τὰ σάν ἦσουν
τότε νὰ τῆδ' δοξάσομεμ πού τὸθ Θεόμ
περίτου.»

Καί στὴ συνέχεια ἐκφράζει τὸ θαυμασμό του γιὰ τὴν ἀφθαστὴ σοφία καὶ τέχνη τοῦ Θεοῦ.

«Θαμμάζω τόσον οὐρανὸμ πῶς τὸν
ἐθεμελιώσαν'
πόττεμ πού κάμισ σερικόν,
πκιοὶ τοὺς ἐδκιοῦσαν ὕλικόν
τζαί πού τὸν ἐτελειώσαν.
Τζαί νὰ χαλάσει σάν τωρὰ ἐν νὰ ἴθρουν
ἔται μάστρον
νὰ χτίζει κάθε μυστριὰν νὰ βάλλει τζι'
ἐναν ἄστρον;»

Ὁ λαϊκὸς μας ποιητὴς σὲ μερικές στιγμές κάποιας ἀνθρώπινης ἀπαισιοδοξίας, κάποιες στιγμές φιλοσοφικῆς διάθεσης σάν νὰ μᾶς ὑποβάλλει πῶς τίποτε δὲ μένει ὕστερα ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ γῆ. Γιὰ τὰ πλούτη, τὰ ὑλικά ἀγαθά, τίς παροδικές χαρὲς καὶ λύπες μπορεῖ αὐτὸ νὰ εἶναι ἀλήθεια. Μὰ καλὰ κάνετε, Βάρδε τοῦ Παραλιμνιοῦ, πού ζητήσατε κάποτε ἀπὸ τὸ Χάρο ν' ἀλλάξει δρόμο, γιατί βλέπατε πῶς ἔχετε πολὺ σοβαρὴ ἀποστολὴ νὰ ὑπηρετήσετε μὲ τὴν ποιήσή σας. Αὐτὴ εἶναι μιὰ μορφὴ ἀθανασίας. Σάν τὰ παιδιὰ πού ἀφήνουν οἱ γονιοὶ πρὶν φύγουν, νὰ φέρονουν κι αὐτὰ ἄλλα παιδιὰ, ἐγγόνια καὶ τρισέγγονα. Καί τὰ δικά σου πνευματικὰ παιδιὰ, τραγουδιστὴ τῆς πατρίδας μας καὶ τοῦ λαοῦ μας, εἶναι κι αὐτὰ παιδιὰ κάποιων προγόνων, καὶ εἶναι τὰ ἴδια πατέρες κάποιων ἄλλων παιδιῶν πού πρέπει νὰ γεννηθοῦν καὶ νὰ ἀνθοβολήσουν σ' αὐτὴ τῇ γῇ πού τῆ σφράγισαν Ἑλληνικές γενιές χιλιάδες χρόνια, πού τὴμ μύραναν μὲ τὸν ἰδρώτα, τὸ αἷμα καὶ τὸν πόνο τους οἱ πρόγονοί μας πού τὴν τραγοῦδησαν ὅπως κι ἐσὺ τώρα στὴ δική μας γλώσσα, τὴν Ἑλληνική. Ἡ ποιήσή σας θὰ φθάνει πάντα ἄδολη στὰ αὐτιά τῶν παιδιῶν μας νὰ ἐπιβεβαιώνει τὴν ταυτότητά μας πού ἀνθεξε στὰ ἀφελληνιστικά σχέδια τῆς ἀποικιακῆς Κυβέρνησης καὶ τῶν ἄλλων κατακτητῶν καὶ πού θὰ πρέπει νὰ ἀντιστέκεται πάντα σὲ ὅποιαδήποτε παρόμοια σχέδια τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου.

«Εὐγε, Κύπρος φημισμένη, ρίζα τοῦ
Ἑλληνισμοῦ

πού ἔζησες τόσους αἰῶνες στοὺς ζυγούς
τοῦ πειρασμοῦ.
Πίστηγ, γλώσσασ τζ' ἐν ἀλλάξαν τζ'
εἶναι πάντα σταθερή.»

Ἡ Κύπρος μέσα στὴ φρικτὴ δοκιμασία τῆς, πού διεκτραγωδεῖ ἡ ποίηση τοῦ Πάτασλου, ἀπὸ τὴν προσφυγιά, τίς σφαγές, τοὺς βιασμούς καὶ τίς ἀτιμώσεις, τίς πυρπολήσεις, τίς καταστροφές καὶ τίς ἐξαφανίσεις τῶν χαμένων ὁμῶν μας, ἐνῶ καταριέται μὲ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ αἴσθημα δικαιοσύνης, αὐτοὺς πού τὴν σταύρωσαν, Τούρκους καὶ ἄλλους, ἐνῶ δέεται νὰ τιμωθηθοῦν οἱ ἔνοχοι, θὰ σταθεῖ ὀρθὴ ὡς τῆ δικαίωση μὲ πίστη στὸ Θεὸ καὶ τὸν ἀγῶνα γιὰ Ἐλευθερία. Ὁ καθέννας θὰ κάνει τὸ χρέος του. Καὶ πρέπει νὰ τὸ κάνει διπλά. Σάν τὸν ποιητὴ πού τιμοῦμε σήμερα.

Εὐγε κι ἐσὺ λαϊκὲ μας Βάρδε! Ἡ Κύπρος σὲ εὐγνωμονεῖ μαζί μὲ τὴ γενέτειρά σου.

ΚΩΣΤΙΑΣ ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ
Ἰψιπουργὸς Παιδείας

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ο «ΠΕΡΙΠΑΘΗΣ ΟΔΟΙΠΟΡΟΣ»

Τοῦ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΙΑΝΘ

στὴν ἐκδομὴ τοῦ ΡΙΚ
«Ἐμείς καὶ ὁ κόσμος μας»

Τὰ ταξίδια, ἡ λαχτάρα τῆς φυγῆς καὶ τῆς περιπέτειας, οἱ ἀνοιχτοὶ ὀρίζοντες στάθηκαν ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια ἀπ' τίς μεγαλύτερες ἀγάπες τῶν Ἑλλήνων. Πλούσια ἡ ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία ἀπ' τὸν Ὀμηρὸ ὡς τίς μέρες μας καταγράφει τίς ἐντυπώσεις, τίς σκέψεις, τὰ συναισθήματα καὶ μᾶς δίνει πληθὸς πληροφορίας γιὰ τίς ἔξενες χώρες, ξυπνώντας μας παράλληλα τὴν ἐπιθυμία καὶ γιὰ τὴν δική μας φυγὴ καὶ περιπλάνηση.

Ἄκόμα κι ἂν πρόκειται γιὰ μιὰ χώρα γιὰ τὴν ὁποία ἔχουμε πολλὰ διαβάσει ἢ καὶ τὴν ἔχουμε προσωπικὰ ἐπισκεφθεῖ, τὸ ταξιδιωτικὸ κείμενο ἐρχεται νὰ μᾶς δώσει μιὰ ἄλλη εἰκόνα, μιὰ ἄλλη πλευρά, αὐτὴν πού εἶδε ὁ συγγραφέας. Γιὰ τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο παραμένει τὸ πιὸ ἐντονὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας, αὐτὸ πού τῆς χαρίζει καὶ τὴν τόση γοητεία τῆς.

Τὸ σημερινὸ μας βιβλίον ἀνήκει στὸ γνωστὸ Κύπριον λογοτέχνη Κύπρον Χρυσάνθη, πού ἀπὸ χρόνια στέκεται στὴν πρωτοπορία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ νησιοῦ μας. Πολυγραφώτατος, μὲ ἐντονὴ συμμετοχὴ στὴν πνευματικὴ Ζωὴ τοῦ τόπου μας, ἔχει δώσει πληθὸς ποιητικὰ, θεατρικὰ, πεζὰ καθὼς καὶ

κριτικές και μελέτες. Σας παρουσιάζω σήμερα ένα από τα τελευταία του βιβλία, τα «δοιοπορικά του, που πηλοφορείται «Περιπαθηής όδοιπόρος» και που εκδόθηκε τὸ 1977. Τὰ κείμενα ἀναφέρονται σὲ ταξίδια τοῦ συγγραφέα που καλύπτουν μιὰ εικοσαετία, ἀπὸ τὸ 1952 ὡς τὸ 1972.

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ μεταδοθήκανε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα Κύπρου τὸ 1965 καὶ 1968 κ' ἄλλα δημοσιεύτηκαν σὲ διάφορα περιοδικά. Ἐώρα, συγκεντρωμένα σ' ἓνα τόμο, μᾶς δίνουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκτιμήσουμε τὴ δουλειὰ τοῦ συγγραφέα σὰν σύνολο, νὰ περιδιαβάσουμε μιὰ τουρὸ ἀπ' τὴν Ἄγγλῖα ἴσαμε τὸν Μυστρά καὶ τὴν Κέρκυρα, νὰ μοιραστοῦμε τίς σκέψεις τὸ συναισθημάτῳ του καθὼς περιπλανᾶται ἀνάμεσα σὲ ξένους τόπους καὶ ξένους ἀνθρώπους.

Τὸ βιβλίο χωρίζεται σὲ ἔξι κεφάλαια που οἱ τίτλοι τους εὐγλωττα μαρτυροῦν τὸ περιεχόμενό τους: Βήματα στὴν Ἄγγλῖα, Λίγο πολὺ λίγο Παρίσι, Ἱταλικὲς περιπάθειες, Οἱ ἱστορίες δὲν τελειώνουν στὴν Ἑλλάδα, Ἱσπανικὰ ὀμιλήματα, Ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἡλίου. Τὸ τελευταῖο εἶναι μιὰ ποιητικὴ ἀντίκρουση τὸπων τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν τὸ συναισθημα θάρρυνε φαίνεται πὼς ὁ πεζογράφος παραχώρησε τὴ θέση του στὸν ποιητὴ κι ἔτσι ἔχουμε ἓνα ταξιδιωτικὸ κείμενο σὲ στίχους.

Σύντομη, λιτὴ φράση, λόγος σαφῆς καὶ ξεκάθαρος εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γραφῆς τοῦ Ἰκύνρου Χρυσάνθη. Τὸ κείμενο κυλάει γοργὰ καὶ ἀβίαστα καὶ μᾶς παρᾶσῳρει στὴν ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου. Μὰ ὅπως ὁ κάθε ἓνας που ἐπισκέπτεται ἓνα τόπο σταματᾶει καὶ «βλέπει» ὅπ' ἰδιὸν πολὺ συγγενεῦει μὲ τὸν ἴδιον, ἔτσι καὶ στὰ ταξιδιωτικὰ τοῦ Χρυσάνθη γνωριζόμεστε πιὸ πολὺ μὲ τὸ πνεῦμα παρὰ μὲ τὴν ὄψη τοῦ τόπου. Ὁ Ἰκῆτης καὶ ὁ Σαίξπηρ, ὁ Οὐάιλντ καὶ ὁ ἸΣάλλεϋ, ὁ Ἀεὺλ Μοῦντε καὶ ὁ Δὸν Κιχῳτης συντροφεύουν τὰ βήματα τοῦ συγγραφέα.

Ἐπάρχουν ἐντούτοις καὶ θαυμάσιες περιγραφὲς τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ὅπως ἡ περιγραφή τῆς περίφημης «Γκρόττα Ἀζοῦρο», τῆς Γαλάζιας Σπηλιᾶς, σὸ μικρὸ ἰταλικὸ νησί Κόφρι. Ἄπ' αὐτὴ τὴν περιγραφή εἶναι καὶ τὸ ἀπόσπασμα ποῦ ἔ' ἀκούσουμε σὰν ἓνα μικρὸ δείγμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἰκύνρου Χρυσάνθη «Περιπαθηής όδοιπόρος».

«Τὴν ἄλλη μέρα θὰ πήγαινα στὸ Γκρόττο Ἀζοῦρο, στὴν Κυανὴ Σπηλιὰ μὲ τοὺς ὀνομαστοὺς ἰριδισμοὺς τῶν νερῶν τῆς. Ἐχεῖ κί ἄλλες τέτοιες μαγευτικὲς σπηλιᾶς τὸ νησί, μὰ τούτῳ εἶναι ἡ πιὸ καλὴ καὶ παρὰδοξη, καὶ προπαντὸς ἡ πιὸ ἀξιοποιημένη ἀπὸ τὴν τουριστικὴν ἄποψη. Γιὰ νὰ πᾶς στὴν σπηλιὰ νοικιάσεις βάρκα καὶ τραβᾶς παραλία - παραλία. Πρέπει νὰ ὑπάρχη σχετικὴ μπουνάτσα ἄλλοιῶς διατρέχεις κίνδυνο γιὰ νὰ μπηῆς στὴ σπηλιὰ ἀπὸ τὸ στενὸ μὰ προπαντὸς χαμηλὸ στόμιό τῆς. Πῆρα μιὰ βάρκα, που μοῦ ὑποδείξανε πὼς δουλεύει στὸ λιμανάκι γιὰ τούτῳ τὴν πε-

ριδιάβαση, καὶ τράβηξα παραλία - παραλία, ἐνῶ ὁ βαρκάρης κάτι μουρμουροῦσε. Ψηλά στὸ βράχο ξεχώρισα ἐρείπια ἐπαύλεων, τὸ Ἰβῆριον ὅπως μοῦ ἐξηγήσε ὁ βαρκάρης. Σὲ λίγο φτάσαμε στ' ἀνοιγμα τοῦ Γκρόττα Ἀζοῦρο, τῆς Κυανῆς Σπηλιᾶς. Ἐκεῖ συναντήσαμε μερικὲς ἄλλες θάρκες μὲ τουρίστες που πῆρνανε σειρὰ γιὰ νὰ μποῦν στὴ σπηλιὰ. Ἡ θάλασσα ἦταν λιγάκι μὰ πολὺ λιγάκι, παραμῆνη. Ὅστὸσο τοῦτο δυσκόλευε ἐκτός ἀν προσποιοῦνταν οἱ βαρκάρηδες μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ εἰσπράξουν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο.

«Κοίταξε, κύριε», μοῦ ἐξηγᾶ ὁ βαρκάρης δείχνοντάς μου τίς μονοῦθρες τῆς προηγούμενης θάρκας. «Ὅταν φτάσουμε στὸ στόμιο πῆς σπηλιᾶς, θὰ ξεπλώσῳε προύμυτα, ἄλλοιῶς χτυπᾶς πάνω στὸ βράχο. Τὴν πάθανε πολλοί. Τὸ νοῦ σου λοιπόν».

Ὁμολογῶ πὼς ἐνοιῳσα λίγο φόβο. Θαλασσινὸς δὲν εἶμαι, φτενιγνὸς δὲν εἶμαι. Ἄπλωῶς εἶμε πολὺ περίεργος. Ἄλλ' ὄχι νὰ πληρώσω καὶ ἀκριβὰ μιὰ... τουριστικὴ περιέργεια. Κοίταξα μὲ προσοχή τὸ τί κάνανε οἱ ἄλλοι στὴν προηγούμενη βάρκα.

«Κατάλαβες;» μὲ ρωτᾶ ὁ βαρκάρης.

«Κατάλαβα», τοῦ ἀπαντᾶ κί ἐβαλα τὸ σταυρὸ μου.

Ὁ βαρκάρης κανόνισε τὴ βάρκα σύμφωνα μὲ τὴν κίνηση τοῦ κύματος. Τράβηξε ἀπάνω τὰ δυὸ κουπιά καὶ προύμυτα κί' οἱ δυὸ εἰσχωρήσαμε στὴ σπηλιὰ.

Σηκώνοντας τὸ κεφάλι μου, ἀντίκρουσα ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ περίεργα ἰράγματα στὴ ζωὴ μου. Ἐνα γαλάζιο φτεινιγνὸ χρώμα, διόφανο, ὄνειρῳδες χόρσευ ὀλόγυρα καὶ στὸ βάθος ἐκεῖ πάλι ξεχώριζε ἓνα φτεινιγνὸ σημεῖο, τὸ στόμιο πῆς σπηλιᾶς. Τὰ πρόσωπα, τὰ χέρια σου, οἱ θάρκες — κί' εἶχε ἀρκετὲς μὲς στὴ σπηλιὰ, που περιδιάβαζαν σὰν κύκνοι μὲσα σὲ μαγευτικὸ σκηνηκὸ μῖας λίμνης ἄλλου μαγεμένου κόσμου, τὸ κῳσμου τῶν παραμυθιῶν — ὅλα - ὅλα ἦταν γαλάζια, διάφανα γαλάζια, ἀπίστευτα γαλάζια. Πόση ὥρα μείναμε μὲς στὴ σπηλιὰ δὲν μπορῶ νὰ ὑπολογίσω. Ἡ μαγεία, τὸ ρίγος, ὁ ἄλλος παραμυθένιος κόσμος, ἡ φαντασία παιδικῳ ὑπερκῳσμου τύπου σου σταματᾶ κάθε αἴσθηση ὑπολογισμοῦ χρόνου καὶ χώρου.

Κάποτε βρήκαμε στὸ φῶς τῆς μέρας μὲ τὸν ἴδιον περίπου τρόπο, τὸν ποσοεχτικὸ. Ἄλλὰ δὲν θυμῳμαι τὴν ἔξοδο. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου μὲς στὴν στραφτερὴ πλατεία θάλασσα μοῦ πείραξε τὰ μάτια, φέρνοντάς με πίσω ἀπ' τ' ὄνειρο στὴν καθημερινὴ ζωὴ.

Πιὸ ὕστερα, τὴν ἄλλη ἡμέθαλλῳ μέρα, παίρναμε τὸ μικρὸ πλοῖο τῆς γραμμῆς γιὰ τὸ Σορέντο, τὴ γενέθλια πόλη τοῦ Τουρκουάτο Τάσσο, τοῦ σταυροφόρου ποιητῆ, που ἔγραψε τὸ ἐπικολυρικὸ ποίημα τῆς Ἱερουσαλήμ, κί' ἔχασε κάποτε τὰ λογικά του. Στὴν πλατεία τῆς πόλης συναντᾶς τὸ ὄρειχῳλκῳ ἀγαλιῳ του. Ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ ἀρχίζει ἓνας ἐξαι-

ρστικής όμορφιάς χώρος με πορτοκαλιές κι έπαύλεις. Σε παιδεύει με τη γεύση πώς κατβαίνεις προς την Πομπηία και το Βεζούβιο. Άλλά έκεινη ή σποραδένια έντύπωση από τό Κάπρι σε ακολουθεί κατά πολύ περιέργο τρόπο. Τό λένε «μαργαριτάρι» στόν κόλλο της Νεάπολης.

Δέν έχουν άδικο. Τήν όμορφιά του από τά ρωμαϊκά χρόνια την ξεχώρισαν και κτίσαν αυτόν έπαύλεις άρχοντες και καίσαρες σάν τό Τιβέριο. Άφού κι' οι στεγνοί άμερικάνοι όταν κατ'άλαθαν την Ίταλία στό Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και κατόπιν τους πήγανε σ' αυτό τό νησί νά ξεκουραστούν, τό χαρακτήρισαν σάν «παράδεισο μέγεθος ποτηριού». Και είναι πραγματικά μιá στιγμή γαλάζιου ώκεανού».

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΟΥ ΦΩΤΟΥ ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ

“Αν ό Κυπριακός Έλληνισμός κατάφερε νά επιβιώσει μέχρι τις μέρες μας, διανύοντας αιώνες δοκιμασιών και άντέχοντας στην πίεση των πιό σκληρών κατακτητών που μόλυναν με την παρουσία τους στην Ιστορία μας, είναι γιατί κατάφερε νά συντηρήσει ένα άδιάπτωτο άγώνα για τη διατήρηση της πολιτιστικής του ταυτότητας.

Δέν είναι τυχαίο τό γεγονός πώς μετά την τραγωδία του 74 παρουσιάζεται στην Κύπρο, στόν πολιτιστικό τομέα, μιá πραγματικά έντυπωσιακή δραστηριότητα τόσο ποιοτικά όσο και ποστικά, πράγμα που πρέπει νά έρμηνευθεί σάν μιá έκφραση μορφής άγώνα για επιβίωση. Τό άδούλωτο πνεύμα του καλλιτέχνη χαλκεύει τό φρόνημα και διατηρεί ζωντανή την Ιστορική μας εϋθύνη νά επιβιώσουμε σάν λαός και νά δημιουργήσουμε.

Είναι άκριβώς γι' αυτή την ακλόνητη πίστη στην επιβίωση μας, που πηγάζει από την άκαταμάχητη ψυχή της Κύπρου και που τόσο άνάγλυφα προβάλλει από τά έργα που θά δοϋμε σε λίγο, που με ιδιαίτερη χαρά δέχτηκα νά εγκαινιάσω την άτομική έκθεση του Φώτου Χατζησωτηρίου. Στο φιλότεχνο αλλά και στο ευρύτερο κοινό του τόπου μας, ό Φώτος Χατζησωτηρίου δε χρειάζεται παρουσίαση. Όλοι γνωρίζουν πώς ό καλλιτέχνης είναι γέννημα και θρέμμα της όμορφης πόλης του Εύαγόρα. Παράλληλα με τις έπιχειρηματικές του δραστηριότητες, μελέτησε από μόνος του τη Ζωγραφική με ιδιαίτερη προσοχή στη Βυζαντινή και στη λαϊκή τέχνη. Ό Φώτος Χατζησωτηρίου είναι πολύπλευρο καλλιτεχνικό ταλέντο, άφού άσχολήθηκε όχι μόνο με τη Ζωγραφική αλλά και

τη γλυπτική και τη λογοτεχνία. Ό Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου» και ή «Ένωση Λογοτεχνών Άθηνών» άπένειμαν πρώτο βραβείο στη συλλογή των διηγημάτων του «Μάρτυρες».

Ό Φώτος Χατζησωτηρίου εξέθεσε τά έργα του σε άτομικές και όμαδικές εκθέσεις στην Κύπρο και στην Ελλάδα, διακρίθηκε δε έπανελλημμένα και τιμήθηκε με διπλώματα και χρυσά μετάλλια. Τό έργο του έκτιμήθηκε και αγαπήθηκε και οι πίνακές του κοσμούν πολλές ιδιωτικές συλλογές και πίνακοθήκες.

Τά θέματά του ό Ζωγράφος τά άντλεί από τά ήθη και έθιμα της Κύπρου, τις όμορφιές της ύπαιθρου και της άγροτικής ζωής. Τό έργο του είναι έμπνευσμένο από τό λαϊκό μας πολιτισμό, τη λαϊκή μας παράδοση, δεμένη όμως στενά με τό παρόν, πράγμα που ό καλλιτέχνης έπιτυγχάνει με ένα έντελώς δικό του τρόπο. Κινείται από την άρχή στις ρίζες μας, στην παράδοσή μας, αλλά ζει έξισου ντονα την τραγικότητα της σημερινής Κύπρου. Αυτό τό δέσιμο όλων αυτών των στοιχείων τό άποδίδει με την πρωτοτυπία στην γραμμική του σε μιá χρωματική πανδαισία και μέσα σ' ένα άπλετο διάχυτο φως που τίποτε δέν μπορεί νά σκιάσει. Έπιτυγχάνει μιá γοητευτική χρήση του άικηλίδιου γαλάζιου που τόσο άπλόχερα σκορπά την ελπίδα και που τόσο έντονα έζησε ό καλλιτέχνης στη θαλασσοφιλήτη Άμμόχωστο.

Οι πίνακες του Φώτου Χατζησωτηρίου δέν είναι άπλως άπεικονίσεις προσώπων και τοπίων αλλά ή ίδια ή Κύπρος, ή ψυχή της Κύπρου, που πάντα κτυπήθηκε αλλά Έξρει νά προσμένει με πίστη και με έλπιδα.

Είναι άξιοπροσέκτο τό γεγονός πώς παρ' όλο τόν πόνο που αισθάνεται ό καλλιτέχνης από την προσφυγιά, έν τούτοις μέσα από τους πίνακές του έκπέμπονται μνύματα αισιοδοξίας. Η προσήλωση στα λαϊκά στοιχεία και στην παράδοσή μας άποτελούν μιá σιγουριά για τά σημερινά βήματά μας και νά όραματισμό για τό αύριο. Και άν οι μορφές στο έργο του καλλιτέχνη γέρνουν για νά ξεκουραστούν από τά άπάνωτά κτυπήματα, οι ψυχές δέν κάμπτονται και δέν ύποχωρούν, γιατί γνωρίζουν πώς έχουν μιá πορεία νά διαγράψουν μέσα στην Ιστορία και μιá προοπτά νά πραγματοποιήσουν. Γι' αυτό ή ψυχή τους πλημμυρίζει από τό άπλετο φως της άγάπης για τη Ζωή και την πίστη για επιβίωση.

Με αυτά τά συναισθήματα παραδίδω άπόψε τό έργο του Φώτου Χατζησωτηρίου που τό δημιούργησε μέσα στόν πόνο της προσφυγίας και της άμέτρητης άγάπης για τη σκλαβωμένη Άμμόχωστο, και καλώς όλους σας νά μοιραστούμε μαζί με τόν καλλιτέχνη τη χαρά της δικής του δημιουργίας.

ΑΛΕΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ
Πρόεδρος Βουλής

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ κ. Γ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΣΤΗΝ
ΕΚΘΕΣΗ ΚΙΝΕΖΙΚΗΣ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΠΟΥ ΟΡΓΑΝΩΝΟΥΝ
ΟΙ ΑΛΚΗΣΙΤΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ
ΚΑΙ Ν. ΦΛΩΡΙΔΗΣ

Με ιδιαίτερη χαρά ἐγκαινιάζω τὴν ἐκθεσὴ ἔργων Κινεζικῆς Τέχνης ποὺ προσφέρουν στὸ φιλότεχνο κοινὸ τῆς Λευκωσίας δυὸ ἐκλεκτοὶ φίλοι τῆς τέχνης αὐτῆς, ἡ "Ἀλκηστὴ Χαραλάμπους κί' ὁ Ντίνος Φλωρίδης.

Ἡ "Ἀλκηστὴ Χαραλάμπους ἀγαπᾷ τὴν τέχνη μὲ τὴν ὁποία ἀσχολεῖται ἐρασιτεχνικῶς. Ὁ Ντίνος Φλωρίδης ἔχει σπουδάσει ἀρχιτεκτονικῆ στὸ Πεκίνο μὲ ὑποτροφία τῆς Κυβερνήσεως τῆς Λαϊκῆς Κίνας καὶ ἐκεῖ παρακολούθησε μαθήματα κινεζικῆς τέχνης καὶ ἐνοιωσε τὴν αἰσθητικὴ ἀξία τῆς τέχνης αὐτῆς καὶ χάρηκε ἀπὸ κοντὰ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία τῆς Κίνας. Κι οἱ δυὸ ἔχουν βαθιὰ ἐντυπωσιασθεῖ ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία τοῦ λαοῦ τῆς Κίνας καὶ τὴν παρουσιάζουν στὸ κοινὸ μας.

"Ἔργο δικό τους εἶναι ἡ ἐπιλογή τῶν ἔργων, ἡ κατάλληλη πλαισίωσή τους καί, γενικῶς, ἡ καλαίσθητη καὶ ἐντυπωσιακὴ παρουσίασή τους.

Τὰ ἔργα ποὺ βλέπουμε ἀπόψε χωρίζονται σὲ τρεῖς κατηγορίες:

α) Χαρακτικὰ πολύχρωμα ἢ σὲ μαυρόασπρο χρῶμα σὲ ριζόχαρτο, ποὺ ἐμφανίζουν σπιγμιότυπα ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κινεζικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴ λαϊκὴ παράδοση.

Ἡ κατασκευὴ τους ἀκολουθεῖ μιὰ πολὺπλοκὴ διαδικασία, ποὺ καὶ-στὴν ἴδια τὴν Κίνα εἶναι γνωστὴ σὲ λίγους καὶ θεωρεῖται σὰν ἓνα καλλιτεχνικὸ μυστικὸ.

β) Στὴ δευτέρη κατηγορία βλέπουμε μικρογραφίες σὲ μετάξι, ποὺ κύριο θέμα τους ἔχουν γυναικεῖες μορφές καὶ λουλούδια, ζωγραφισμένες στὸ χέρι μὲ κινεζικὰ χρώματα.

γ) Στὴν τρίτη κατηγορία βλέπουμε ἔργα ὑφαντουργίας ἀπὸ μετάξι. Τὰ μοναδικὰ αὐτὰ στὸ εἶδος τους ἔργα ἀπεικονίζουν ἀληθινὰ τοπία τῆς Κίνας ἀνάμεσα δὲ σ' αὐτὰ καὶ τὸ σπῆτ τοῦ Μάο.

Οἱ ἴδιοι οἱ ἐκθέτες πολὺ χαρακτηριστικὰ λέγουν πῶς «μὲ τὴν ἐκθεσὴ τους αὕτῃ ἀνοίγουν ἓνα παράθυρο πρὸς τὴν Κίνα, τὴν τέχνη καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς».

Πραγματικὴ ἡ τέχνη καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Κίνας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἡ ἐπαφὴ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κίνας μὲ τοὺς πολιτισμοὺς ἄλλων λαῶν, ἰδιαίτερα τῶν Μεσογειακῶν λαῶν, καὶ γενικότερα τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, ἦταν αἰσθητὴ ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια.

Οἱ Μεσογειακοὶ λαοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἐγνώριζαν τὸ Κινεζικὸ μετάξι καὶ ἀργότερα τὸ χαρτί καὶ ἡ τυπογραφία ποὺ ἐφευρέθηκαν στὴν Κίνα μεταφέρθηκαν στὴ Δύση, ἐνῶ ταυτόχρονα τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῶν

μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο στὴν Κίνα, στὴν ἀπέραντη αὕτῃ χώρα τῆς Ἀσίας.

"Ἔνας πανάρχαιος πολιτισμὸς καὶ ἡ σύγχρονη τέχνη τῆς Κίνας ἐκφράζουν τὴν ἀρχαία καὶ σημερινὴ Κίνα ποὺ μὲ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν τῆς κατέχει μιὰ ἐπιζήλη θέση στὴ σημερινὴ ἀνθρωπότητα.

Ἡ παλιὰ Κίνα, ἡ χώρα τῆς Οὐράνιας Γαλήνης, καὶ ἡ σημερινὴ Κίνα μὲ τὴν σύγχρονη σκέψη καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ τῆς δημιουργία παρουσιάζεται μὲσα ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴ αὕτῃ μὲ ὅλη τὴ ζωντάνια τοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

Ὁ Κινεζικὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν πολιτικὴ σκέψη μέχρι τὴν καθαρὰ καλλιτεχνικὴ δημιουργία γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ πλατιά γνωστός.

Ἡ πολιτικὴ ἐπικοινωνία τῆς Κίνας μὲ τὴν Ἀνατολὴ καὶ Δύση ἀναπτύσσεται διαρκῶς καὶ, ὅπως τὰ παλιὰ χρόνια ἔτσι καὶ σήμερα, ὁ σύγχρονος Κινεζικὸς πολιτισμὸς ἐρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν πολιτισμὸ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων ἡπείρων.

Τὰ Κινεζικὰ ἔργα τέχνης βρίσκονται σήμερα σὲ δημόσιες καὶ ἰδιωτικὲς συλλογές καὶ προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φίλων τῆς τέχνης.

Οἱ ὀργανωτὲς τῆς Ἐκθέσεως αὐτῆς εἶναι ἄξιοι συγχαρητηρίων γιὰ τὴν προσπάθειά τους νὰ μᾶς φέρουν σὲ γνωριμία μὲ τὴν Κινεζικὴ χαρακτικὴ καὶ ζωγραφικὴ. "Ἀνοίγουν ἓνα παράθυρο πρὸς τὴν Κίνα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καλούμαστε νὰ δοῦμε τὴ χώρα αὕτῃ μὲσα ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς.

Ἐγκαινιάζω τὴν Ἐκθεσὴ αὕτῃ μὲ τὴν προσδοκία ὅτι ὁ λαὸς μας θὰ τὴν περιβάλει μὲ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπη του.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

"Ἀνδρεανῆς Ἡλιοφώτου, Μορφές καὶ θέματα (Μελέτες, Δοκίμια, Ταξιδιωτικά), σελίδες 126, Λευκωσία, 1978.

Συγκέντρωση «διάσπαρτων μελῶν» ἀποτελοῦν τὰ κείμενα τοῦ πρόσφατου αὐτοῦ βιβλίου τῆς φιλολόγου Ἀ. Ἡλιοφώτου. Ἔργασίες δημοσιευμένες κατὰ καιροὺς σὲ περιοδικὰ κί ἐφημερίδες ἢ ἑορσμένες στὴ μορφή τῆς ὁμίλιας. Εἶναι γιὰ τοῦτο ἐπιόμενο τὸ βιβλίον νὰ μὴν ἔχει ἐνιαῖα σύνθεση. "Ὅλες ὡστόσο τίς ἐργασίες τίς διαπερνᾷ μιὰ ἐνότητα διαθέσεως, μιὰ ἐσωτερικὴ συνεκτικὴ οὐσία. Εἶναι ὁ βαθὺς προβληματισμὸς, ἡ ἀγνία τῆς εὐθύνης, ἡ ἐλευθερία τοῦ φρονήματος, ἡ παρρησία, ἡ ἐπαρκὴς γνώση, ὁ καθαρὸς λόγος.

Ἡ συγγραφέας ἀνήκει σὲ μιὰ «τραγικὴ γενιά», μιὰ γενιά ποὺ καμινεύθηκε σὲ μιὰν εἰκοσιπεντάχρονη φωτιά, σηματοδευμένη ἀπὸ τίς ἀναλαμπές μιᾶς φλόγας ποὺ ἀκουμποῦσε γιὰ τὸ θρέψιμό τῆς σὲ χιλιετίες ἱστορίας. Γιὰ

τουτο κάτω από το φως αυτό που την έχει πολύ ώριμάσει, μπορεί να θλίψει τα ποικίλα θέματα του βιβλίου με υπευθυνότητα κι απέναντι στον έαυτό της κι απέναντι στον άγαγνώστη.

Τα κείμενα, ενώ φαίνονται ακαδημαϊκά (Όμηρος, Τραγικοί, Θουκυδίδης, Βυζάντιο, Μεγάλη Βδομάδα, '21, 1922, Ταξιδιωτικές έντυπώσεις), αγγίζουν πάντα το παρόν, είναι γραμμένα για τις μέρες μας, όχι για να έντυπωσιάσουν, αλλά για να έκφρασουν έναν στοχασμό άφηνιστικό και να εύαισθητοποιήσουν άναλγησίες σε έναν κόσμο παραδομένο στην εύκολία και την άυπαπτή της ποικιλώνυμης «στράτευσης». Σε μερικές περιπτώσεις ό στοχασμός λειτουργεί σαν «οίστρος», που άγωνίζεται να Ξυπνήσει άποκοιμισμένους «με φτηνούς και άφελεις μύθους».

Ό λόγος είναι συμμετρικός, οι άπόψεις καθαρές και άπερίφραστες. Πολλές διατυπώσεις έπιγραμματικές. Σε τόσο κρίσιμους καιρούς δέν «κατασκευάζει ύραιες κουβέντες» για να Ξεγλάσει όποιοιδήποτε ή να σκεπάσει την κουφότητα των ιδεών.

Στά ταξιδιωτικά, που παίρνουν τό ένα τέταρτο περίπου του βιβλίου, δουλεύει με άδρες πινελιές, δίδοντας με συντομία και εύστοχία τά άπαραίτητα. Σε όλα άποκαλύπτει μιάν ύγιη εύαισθησία και τό δεκτικό πνεύμα του ανθρώπου που έπικοινωνεί με τόν φυσικό χώρο, τό μνημείο, τό άρχιτεκτόνημα και τούς άλλους άνθρωπους, κουβαλώντας μαζί του γνώσεις και έμπειρίες ζωής, σημεία γόνιμης έπαφης και κατανόησης. Τά τρία βασικά στοιχεία του ταξιδιωτικού είδους, ή περιγραφή—διήγηση, ή ιστορική άναδρομή και ό στοχασμός (στην περίπτωση αυτή συγκροτημένος και μαζί συγκρατημένος), συνδυάζονται άρμονικά και ίσορροπούν. Και παντού στα ταξιδιωτικά τόνίζεται και καταξιώνεται ή παρουσία και ή «μορφιά» του ανθρώπου.

Οι «Μορφές και Θέματα» είναι ένα βιβλίο γραμμένο με ήθος λόγου και σκέψης που συνδυάζει και τη γονιμοποίηση του στοχασμού και την τέρψη της ρέμης.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Γιάννη Α. Σακελλίωνα, Σύγχρονες Πολιτικές Διαστάσεις στο έργο του Άλέξανδρου Παπαδιαμάντη, σελ. 104, Θεσσαλονίκη, 1978.

Οι έπιγραμματικοί στίχοι του Όδυσσέα Έλύτη, «όπου και να σάς βρίσκει τό κακό, άδελφοί / όπου και να θλώνει ό νοός σας, / μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό / και μνημονεύετε Άλέξανδρο Παπαδιαμάντη», έπισημαίνουν χαρακτηριστικά τό πνευματικό διαμέτρημα και μαζί την έθνική διάσταση δυο μεγάλων νεοελλήνων, που βρίσκονται «εις κεφαλή γωνίας» της νεοελληνικής ζωής. Τή σημασία του ένός άπ' αυτούς, του Άλ. Παπαδιαμάντη, όχι τόσο ως συγγραφέα—λογότηχη αλλά εύρύτερα ως πνευματικής παρου-

σίας και παρησίας στον νεοελληνικό κόσμο έκθέτει στο βιβλίο του αυτό ό Γιάννης Σακελλίων. Μας άποκαλύπτει τόν σκιαθίτη συγγραφέα στο άγχος και την άγωνία της έγνιας του για τούς δρόμους του Νέου Έλληνισμού, σε μιάν έποχή καθοριστική της περαιτέρω ζωής του.

Η φωνή του Παπαδιαμάντη, μιά «Άλιά που δέν Ξέρει από ψέμα», κατά τόν ποιητή, άπευθυνόταν μέσα άπό τη σκηνοθεσία των διηγημάτων του, άλλοτε έλεγκτική, άλλοτε όδηγητική, πάντοτε όμως συμπονούσα, προς τούς συγχρόνους του, δείχνοντας πάντα ένα σταθερό σημείο: την ίδια την έλληνική γη, με τις δυνάμεις και τις άδυναμίες της, τις ιδιορρυθμίες της, τη θρησκευτική της πίστη, τά ήθη και τη φύση της. Με ένα λόγο: την άτόφια και για πούτο γνήσια παράδοση.

Ό Παπαδιαμάντης βασανιζόταν βαθιά διαπιστώνοντας γύρω του τις συνεχείς αλλιώσεις της νεοελληνικής φυσιογνωμίας. Έβλεπε, στις μέρες του, τόν Έλληνισμό να δέχεται και να άνέχεται την πνευματική του ύποταγή και την πολιτιστική του ύποδούλωση είτε στη στεγνή τυφλώουσα προγονολατρεία είτε στα εκ της Έσπερίας παγερά ρεύματα, και να έγκαταλείπει τά φρούρια της έθνικής του παράδοσης. Γλωσσικές έριδες, άναμασήματα Ξένων ήθών, έλλειψη έθνικής άυτόγνωσης, έθνική άλλοτρίωση, έγωκεντρισμός, άδιαφορία για τά κοινά, όδηγούσαν τόν Παπαδιαμάντη σε διαμαρτυρία. Άναζητούσε ποιότητα ζωής και δέν την εύρισκε. Δέν κήρυξε φυγή άνέλαβε άγώνα. Και στράφηκε στον άγνό και άδιάφορο άνθρωπο του λαού, τη φύση, τη λαϊκή ζωή, προβάλλοντας τα ως πρότυπα, για ν' άποτρέψει την άπειλή που ό έκφυλισμός του κουρασμένου δυτικού κόσμου άντιπροσώπωσε για τόν νέο έλληνισμό.

Έτσι θέλπει ό μελετητής τό έργο του Παπαδιαμάντη. «Η μεγάλη του έγνια ήταν να παρουσιάσει στα έργα του τόν κόσμο της Έλληνικής Όρθοδοξίας που έβλεπε ότι κινδύνευε να καταστραφεί». Άπέναντι στην προγονολατρεία των άρχαιοκαπλήλων και τόν μιμητισμό των Ξενομανών ύψωνε τόν κόσμο της Ρομισσύνης, μισιστορώντας, ήθογραφώντας και σατιριζόντας.

Ό μελετητής έπιτυχάνει να δώσει με παλλμό, τόλημ και παρησία τόν Παπαδιαμάντη σ' αυτή του τη διάσταση του έθνικού κήρυκα, σ' ένα δυνατό βιβλίο γραμμένο με ήθος άγάπης και για τόν μεγάλο πεζογράφο και για τόν ήσο τόν Έλληνισμό. Οι κρίσεις του, γραμμένες με πυκνότητα και τεκμηρίωση, είναι καιριες και κάποτε δικτικές, ιδιαίτερα όταν ανατέμνει τό πρόσωπο του νέου έλληνισμού, προβαίνοντας σε συγκρίσεις και παραλληλισμούς των ήμερών μας με την έποχή του Παπαδιαμάντη. Οι διατυπώσεις του είναι έπιτυχημένες και ό ρεαλισμός του άνάλογος προς τόν ρεαλισμό του έξεταζόμενου συγγραφέα.

Τό πρώτο μέρος τοῦ βιβλίου καταλαμβάνει ἡ μελέτη μέ τόν σχετικό ὑπομνηματισμό. Τό δεύτερο μέρος περιλαμβάνει ἀνθολόγηση ἀπό τό ἔργο τοῦ Πλαδασιανῆ: Διηγήματα, Ἔθρα καί Ποιήματα. Τό βιβλίο κλείνει μέ ἀλφαθητικό εὔρητήριο κυρίων ὀνομάτων.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Ι. Βασιλείου: Ἄμάρτημα στόν Ἄθω κι' ἄλλα διηγήματα, Ἀθήνα, 1978.

Ἐέραμε τόν Ι. Βασιλείου σάν ἓνα ἔλκυστικό ταξιδιογράφο, προπαντός τῆς ἐξωτικῆς Ἄνω Ἀνατολῆς. Μερικές μεταφράσεις του ἀπό τήν ποίηση τοῦ Μάο Τσέ Τούγκ, πού δημοσίευσσε στά «Κριτικά Φύλλα», μᾶς ἔδειξαν μιά κάποια ποιητική διάθεση τοῦ. Μέ τό βιβλίο του «Ἄμάρτημα στόν Ἄθω κι' ἄλλα διηγήματα» τόν γνωρίζουμε τώρα καί σάν διηγηματογράφο. Σ' αὐτή ὅμως τῆ διηγηματογραφία του, ἐκτός ἀπό τό διηγημά του γιά τόν Γκάντι, χρησιμοποιεῖ πολύ τήν ταξιδιωτική ἐντύπωση, σάν νά λογάριζε νά δώσει ἓνα παξιδιωτικό καί ἐξέφυγε ἀπό τόν ἀρχικό σκοπό του ἀθέλητα, πηγαίνοντας πρὸς τήν ὀρθόδοξη (ἂν ἐπιτρέπεται ὁ χαρακτηρισμός) διηγηματογραφία.

Τό πρώτο διήγημα «Ἄμάρτημα στόν Ἄθω» ἀποτελεῖ ἐντύπωση, κυρίως ἀπό τῆ Μονή Βατοπεδίου, μέ ἀνάμιξη κάποιων πιό παλιῶν ἐντυπώσεων πού συγγραφέα ἀπό τόν ἴδιο χώρο, καί μέ ἐκθεση λίγης ἱστορίας, χωρίς ἀειώσεις. Πρὸς τό τέλος μιά - μιάμιση σελίδα ἱστορεῖται ἡ ὑπόθεση τοῦ μικροῦ καλόγερου ἀπό τῆ Θεσσαλονίκη.

Τό δεύτερο διήγημα στήν πραγματικότητα εἶναι μιά κάποια φάση τοῦ πρώτου. Τό «Παλιές πέτρες στό Κάστρο ἰῶν Πατρῶν» περιγράφεται ἡ Πάτρα μέ πολύ λίγη ἱστορία, πινελιές ἱστορίας, καί ὀλοκληρώνεται ἡ περιγραφή αὐτῆ μέ τό ἐπόμενο κείμενο «Ἀναμνήσεις ἀπό τήν Παλιά Πάτρα». Αὐτό τό δεύτερο κείμενο ἔχει θερμότητα καί συχνά τόν νοσταλγικό τόνο τῆς ἀνάμνησης, ἰδιαίτερα ἀπό τόν γενέθλιο τόπο, ὅπου σπαταλήθηκαν τά πρώτα ἔκτατα χρόνια τῆς παιδικῆς κι' ἐφηβικῆς ζωῆς. Τό διήγημα «Βενετσιάνικο ἰντερμέτζο» ἔχει τήν πραγματική δομή διηγήματος μέ πάρα πολλά στοιχεῖα ταξιδιωτικῆς ἐντύπωσης. Στό «Μιά μέρα στήν Περσέπολη» ὑπερσχύει ἀπόλυτα ὁ ταξιδιωτικός Βασιλείου, ἐνώ στό «Τό πιστεύω τοῦ Γκάντι» ὀφραίνονται διάθεση δοκιμίου. Ἐξαιρετικό διήγημα, μέ ἀφθονο ὡστόσο ταξιδιογραφικό ὕλικό, ἀλλά καί μέ μιά δόση μυστηρικῆς, εἶναι τό «Ὁ ἄγνωστος Θεός», πού διαδραματίζεται στήν Καμπότζη ἀλλά ἐξιστορεῖται στό ἀεροπλάνο. «Ἡ τραγωδία τῆς Καμπότζης» δίνει λίγη ποίηση, λίγη πρόσφατη ἱστορία, σάν νά συμπληρώνει τή γνωριμία μέ τή μακρινή αὐτή χώρα. Τό τελευταῖο διήγημα «Λάρα Τζογκράν» εἶναι ἓνα ὠραῖο ἱστορημένο παραμῦθι τῆς Ἰάβας μέ περιγραφές καί ἐντυπώσεις.

Ἄλλα τά κείμενα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ διακοσμούντα μέ φωτογραφίες, ὅπως ἀκριβῶς θ' ἀπαιτοῦσες ἀπό ἓνα ὀλοκληρωμένο ταξιδιωτικό.

Ἡ σημασία τῶν διηγημάτων αὐτῶν τοῦ Βασιλείου θρῖσκεται στήν προσπάθεια νά μπει ἡ ταξιδιωτική ἐντύπωση μέσα στή διηγηματογραφία, ὄχι σάν ἀπλό παραγέμισμα, ἀλλά σάν οὐσιαστικό τμήμα. Ἔτσι θά κέρδιζε τόσο ἡ ταξιδιωτική ἐντύπωση ὅσο καί ἡ διηγηματογραφία, εἰδικώτερα ἡ πρώτη, πού μέ τό κατατοπιστικά τουριστικά φυλλάδια ξεπέφτει ἀπό τήν ἔποψη τῆς τέχνης καί ἀπό αἰσθητικό κείμενο μετατρέπεται σέ προπαγανδιστικό μέ ἐμπορικό στόχο.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἄλέκου Βασιλείου: Σικέψεις πάνω στή λειτουργικότητα τῆς κριτικῆς, Ἀθήνα, 1976.

Τό βιβλίο αὐτό τοῦ Ἄλέκου Βασιλείου «Σικέψεις πάνω στή λειτουργικότητα τῆς κριτικῆς» περιέχει μιά σειρά σύντομα δοκίμια, ὅπου ἐκθέτονται μέ ἀπλό τρόπο διάφορες σύγχρονες καταστάσεις στόν τομέα τῆς λογοτεχνίας. Πάνω στίς καταστάσεις αὐτές πρέπει νά προβληματιστεῖ ὅποιος θά καταπιστεῖ μέ τήν κριτική τοῦ λογατεχνικοῦ λόγου, ὡστε νά μὴν εἶναι ὀλοτέλα ὑποκειμενικός μέ ἀποτέλεσμα τίς λανθασμένες καταλήξεις.

Τίς ἀπόψεις τοῦ Βασιλείου χαρακτηρίζει ἓνα εἶδος συνεχοῦς ἐρωτηματικοῦ. Ἡ κάθε κατάσταση ἔχει διάφορες πλευρές, κοιτάζεται ἀπό τοὺς διάφορους πάλιν ἀπό διάφορη γωνία, σάν νάχουν δίκαιο ὅλοι ἀπό τόν τρόπο πού ἐξετάζουν μιά κατάσταση ἢ θέμα ἢ πρόβλημα. Τελειώνεις τό δοκίμιο καί ἀναρωτιέσαι: τί θά γίνει; Ἡ τί θά κάμω; Μέ ἄλλα λόγια, ἐνώ ὁ συγγραφέας δέχεται (καί εἶναι σωστό) τῆ σημασία τῆς κριτικῆς, μέ τίς σκέψεις του γύρω ἀπό τῆ λειτουργικότητά της στά σημερινά, τοῦλάχιστον, χρόνια, δημιουργεῖ ἀμφιβολίες γιά τήν ἴδια αὐτή τήν κριτική. Ἡ τοῦλάχιστο μειώνει τήν ἔκταση τῆς ἀξίας της. Αὐτό βέβαια δέν ἀδικεῖ τίς πραγματικότητες. Ἀπεναντίας ὀφείλουμε νά δεῖχνουμε καθαρά ἰ' ὅτι νομίζουμε πῶς συμβαίνει, ν' ἀκούουμε τοὺς συλλογισμοὺς καί τίς ἀμφιβολίες τοῦ στοχαστῆ ὄπου νά σχηματίζει αὐτὸς τήν ἄλφα ἢ βῆτα ἔποψη. Μέ τόν τρόπο αὐτό μᾶς βοηθεῖ νά ἐκκαθαρίσουμε μερικά πράγματα πού πλάθουμε, συνήθως ἄσφως, μέ τό μυαλό μας. Ἐξάλλου τοῦτο εἶναι ἡ ἀξία τοῦ δοκιμίου: νά ὑποχρέωσε τό μυαλό μας νά προβληματιστεῖ.

Τό μικρό αὐτό βιβλίο, χωρὶς νά μᾶς τρώει τό χρόνο μας μ' ἐπίδειξεις ἐκφραστικῆς, μιλά γιά τόν σύγχρονο πνευματικό ἄνθρωπο καί τῆ σύγκρουσή του μέ τήν μηχανικότητα, γιά τήν κοινωνική λειτουργία τῆς κριτικῆς μέ τήν ἐπισήμανση πῶς καί τήν καθέρωση τοῦ κριτικοῦ τήν ἔχει ὁ ἀναγνώστης, γιά τό ἄλυτο πρόβλημα τῆς μετάφρα-

σης, για τὸ τί εἶναι στή λογοτεχνική δημιουργία συμμὸς καὶ κλασσικό, για τὸ τί ἀποτελεῖ κουλτούρα, δίνοντας ἔτσι σημασία στὸν ἐκδοτικό πληθωρισμό, για τὴ σχέση τοῦ κριτικοῦ παράγοντα στήν καθιέρωση, πρόσκαιρα ἢ μόνιμα, ἐνὸς θεατρικοῦ ἔργου, για τὴν ὑποτονικότητα τοῦ πεζοῦ λόγου στήν Ἑλλάδα σήμερα, ἐνῶ τοῦτο δὲν συμβαίνει στήν περιοχὴ τοῦ ποιητικοῦ λόγου, καὶ για ἄλλα σχετικά, για νὰ καταλήξει μὲ τίς πολὺ σοβαρὲς ἀπόψεις του πάνω στο «πολιτικό βιβλίο».

Ἐπαναλαμβάνω πῶς μὲ πολὺ ἀπλά μέσα, σύντομα καὶ μὴ ἐπιδεικτικά, ὁ Ἄλ. Βασιλείου μᾶς προσφέρει τίς σκέψεις του πού τὸν βασάνισαν ὡποῦ νὰ σχηματίσει κάποιες ἀπόψεις για τὴν περιοχὴ τῆς κριτικῆς, ἀφήνοντας μᾶς μέσα σὲ κάποια ἐρωτηματικά του (αὐτὸ εἶναι πολὺ ὑπὲρ του) νὰ στοχαστοῦμε κι' ἐμεῖς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γιώργου Χαλατσᾶ: Πορτραῖτα, Ἄθινα, 1978.

Τρία διηγήματα τοῦ παραδοσιακοῦ τύπου περιλαμβάνει ἡ συλλογὴ «Πορτραῖτα» τοῦ Γιώργου Χαλατσᾶ. Στὰ διηγήματα αὐτὰ προσπαθεῖ ὁ συγγραφέας νὰ διαγράψει τὸ πορτραῖτο ἀνθρώπων ὄχι μόνον ἐξωτερικὰ περιγραφικὰ ἀλλὰ καὶ μὲ μερικὰ ἐπεισόδια νὰ ἰχνογραφήσει καὶ τὸ χαρακτῆρα τους.

Τὸ πρῶτο διήγημα, πού εἶναι καὶ τὸ καλύτερο ἀπὸ τὰ τρία, περιγράφει τὸν Βασίλη Κούρελη, ἕνα γύφτο, πού στὰ στήθη του εἶχε ἀπὸ γεννησιμιό του κληρονομικὰ τὸν καλλιτέχνη, τὸν παθιασμένο μὲ τὴν τέχνη τοῦ καλλιτέχνη. Ἄλλὰ τὸ χτικιὸ καρσιδοκοῦσε — ἴσως ἀπὸ τὴ συνεχρῆ σωματικὴ ἐξάντληση του μέσα στὰ ὀλονύχτια γλέντια τῆς νεολαίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολλοῦ πάθους του για τοὺς ἤχους, πού τοὺς παραδινόταν ἀσυλλόγιστα. Στὰ 32 του χρόνια ἡ αἰμόπτυση τὸν στέλλει στή «Σωτηρία» για νὰ πεθάνει τὸν ἐπόμενο χρόνο. Τὸ διήγημα αὐτὸ, παρουσιάζει σὲ πολὺ ἀσημεῖα μιὰ ποιητικὴ διάθεση — σὲ δυὸ τρία μέρη θυμήθηκα τὸν Μπαταριά τοῦ Μαλακάση. Δὲν ἔχω ὑπόψη ἄλλο διήγημα στὰ νεοελληνικὰ πού νὰ διείχνη μὲ τὸν πιὸ ἀπλό τρόπο τὸ πάθος για τοὺς ἤχους ἐνὸς λαϊκοῦ μουσικοῦ.

Τὸ δεύτερο διήγημα ἔχει τὴν ἀντίθεση εὐτυχισμένης ἀρχῆς καὶ τραγικοῦ τέλους. Δυὸ ἀπλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ κάποιο νησι τοῦ Αἰγαίου ἐρχονται στήν πόλη, μαζί μὲ τὸ κοριτσάκι τους. Ὁ ἄντρας δουλευτῆς ἄνθρωπος, ἀλλὰ μὲ αὐστηρὲς παραδόσεις προσδεύει, γίνεται πλοῦσιος, τὸ κορίτσι του ὅμως παραπλανᾶται ἀπὸ κάποιο ἐπιτήδειο πού τὴν ἐγκατέλειψε κι' ἔτσι μαύρισε τὴ ζωὴ της για νὰ πεθάνει ἡ δυστυχισμένη ἀπὸ κακοήθη ὄγκο ἀπάνω στὸν ἀνθὸ τῆς ζωῆς της. Καὶ στὸ διήγημα αὐτὸ ἡ νόσος καταδοκεῖ για νὰ χτυπήσει βαρεῖα.

Τὸ τρίτο διήγημα σχετίζεται μὲ τὰ χρόνια τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς. Ὁ Ἡσαΐας, 67χρονος γυμνασιάρχης, νησιτικός κι ἐγκαταλειμένος ἀπὸ τὴ νησικά του παιδεύεται τοὺς χαμοῦς τῶν παλιῶν μαθητῶν του καὶ ἐξουθενώνεται ἀπὸ τίς δυστυχίες γνωστῶν του. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀπελπιστικὴ κατάσταση τὸν ἀναστατώνει ἀλλὰ ἀδύναμος πιὰ ἀπὸ τὰ χρόνια ἀντιδρᾶ μόνον μὲ στίχους.

Βασικὰ ἡ νόσος ὡς ἀποτέλεσμα κοινωνικῶν καταστάσεων ἀποτελεῖ για τὸν Χαλατσᾶ τὴν κορύφωση τῆς τραγωδίας στὰ ἄλλοτε ζωντανὰ κι' ἀκμαῖα πλάσματα, προπαντὸς στὸν ἀνθὸ τῆς ζωῆς τους (ὁ Ἡσαΐας τὰ νιάτα ἐκλαίγει). Εἶναι αὐτὴ μιὰ πραγματικότητα καὶ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο για νὰ δείξει τὴν ἀνθρώπινη τραγωδία παρὰ οἱ ρητορείες ἀπὸ τὰ πολιτικὰ περιστατικά καὶ τὰ διάφορα φτηνὰ συνθήματα τοῦ ἐπιπόλαου κομματισμοῦ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Νίκου Τουτουνητζᾶκη: Ὁ Καραγάτσης, Ἄθινα, 1978.

Ὅτε μυθιστορηματικὴ βιογραφία, αὐτε αὐστηρὰ φιλολογικὴ ἐργασία εἶναι τὸ βιβλίο «Ὁ Καραγάτσης» τοῦ ποιητῆ Νίκου Τουτουνητζᾶκη. Συνδυάζει καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ εἶδη, ἀλλὰ κυρίως ἀποτελεῖ ἐνθυμήματα τοῦ ποιητῆ πού συνδεόταν μὲ τὸν μυθιστοριογράφο. Αὐτὰ τὰ ἐνθυμήματα διανθίζονται μὲ δηλωτικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Καραγάτση. Τοῦτο τὸ διάνθισμα προσδίδει στὸ κείμενο τὸν λογοτεχνικὸ χαρακτῆρα καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ πληροφορίες στήν ἀρχὴ καὶ τὰ ἀποσπάσματα στὸ τέλος ἀπὸ τὸ ἔργο «Τὸ 10» θάῃχε ἐντύπωση πῶς ὁ Τουτουνητζᾶκη μυθιστοριογραφεῖ πάνω σὲ φανταστικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Καραγάτση.

Ὅσο, οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Τουτουνητζᾶκη σχετικὰ μὲ τὰ ἐρεθίσματα καὶ τὰ περιστατικά πού δίνανε ὑποθέσεις καὶ θέματα στὸν Καραγάτση, πολλοὶ χαρακτηρισμοὶ για τὸν συγγραφέα καὶ ἀναφορὲς σὲ συμβάντα καὶ συμπεριφορὲς του, φωτίζουν πολὺ τὴν προσωπικότητα τοῦ ξεχωριστοῦ αὐτοῦ μυθιστοριογράφου. Σ' αὐτὸ τὸ σημείο ἡ προσφορά τοῦ Τουτουνητζᾶκη ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ. Προπαντὸς γιατὶ δὲν προσφέρεται καὶ ψυχρὰ ἀλλὰ μ' ἕνα τρόπο ἀνάμειο στὸ δοκίμιο καὶ τὴ διήγηση, κι' ἔτσι ἐλκύει τὸν ἀναγνώστη.

Τὸ ὄφρος τοῦ Τουτουνητζᾶκη ἀπλό, καθημερινό, χωρὶς ἐκεῖνα τὰ μπερδέματα, γλωσσικά καὶ συντακτικά, τῆς νέας μόδας, τάχα για πρωτοτυπίες, δὲν σὲ κουράζει. Ἀκόμα καὶ τὸ συγκινησιακὸ στοιχεῖο βρίσκεται σ' ἕνα λογικὸ μέτρο για νὰ μὴ ξεφεύγει ἀπὸ τὴν οὐσία πού σκοπεύει ὁ συγγραφέας νὰ σοῦ μεταδώσει. Μ' ἄλλα λόγια σοῦ μιλά τίμια, ἀπλά ὅπως πρέπει νὰ εἶναι οἱ φιλικὲς κουβέντες.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στήν έφημ. «*Η Θεσσαλία*» (18 Φλεβ. 79) ή Χρυσάνθη Ζιτσαία γράφει άρθρο για τήν «*Αδούλωτη Κερύνεια*». — Στόν «*Ίλισό*» (άρ. 131) δημοσιεύεται ποίημα τοῦ Γ. Σάντη μέ τίτλο «*Τό μαῦρο μαντήλι*». — Στή «*Νέα Έστία*» (15 Φλεβ. 79) δημοσιεύονται τρία ποιήματα τοῦ Κ. Χρυσάνθη «*Τραγούδια ἀπό τήν Ίσπανία*», κί' ένα σημείωμα τοῦ Δημ. Γιάκου) γιά τό Μελεή Νικολαΐδη. — Στήν «*Έπιλογή τοῦ Ίλισοῦ*» (1962—65) περιλαμβάνεται καί τό ποίημα τοῦ Πυθ. Δρουσιώτη «*Μεγάλοι Θεοί*». — Στίς «*Τομές*» (άρ. 46) διάφορα κείμενα γιά τήν Κύπρο τῶν Γ. Κατσούρη, Τατ. Μιλλιέξ, Κυρ. Χαράλαμπιδη, Δημ. Δούκαρη, Ἄντ. Ήλιάκη, Σ. Π. Φραγκουλίδη, Γ. Χριστοδουλίδη. — Στή «*Φιλολογική Πρωτοχρονιά*» (1979) δημοσιεύεται τό διήγημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη «*Η αὐτοκτονία*», τρία τετράστιχα τοῦ Πυθ. Δρουσιώτη κί' ἄλλη ὕλη σχετική μέ τήν Κύπρο. — Στήν ἐφημερίδα «*Έμπρόσ*» (Ἰάνθη, 1.2.79) ὁ Θαν. Μουσόπουλος γράφει γιά τήν ποίηση τῆς Ἰάνθης Θεοχαρίδου. — Στήν ποιητική ἀνθολογία τοῦ «*Πρόσπερου*» 1979 («*Αθήνα* μέ τίτλο «*Έξήντα φωνές*» περιλαμβάνονται ποιήματα τοῦ Κ. Μόντη. — Στό βιβλίο τοῦ Δημ. Παπακωνσταντίνου «*Κριτική τοῦ Βιβλίου*» («*Αθήνα* 1978) περιλαμβάνονται κριτικές γιά τά ἐξῆς ἔργα Κυπρίων: «*Θέματα καί ἀπόψεις*» τοῦ Α. Χριστοφίδη, «*Έπιστροφή*» τοῦ Ν. Κρανιδιώτη καί «*Περιπαθῆς ὁδοπόρος*» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στήν ἀνθολογία τοῦ Νίκου Χατζηνικολάου «*Οἱ φάροι τοῦ Ποσειδῶνα*» (1978), ὅπου ἀνθολογοῦνται νεοελληνικά ποιήματα μέ θαλασσινό περιεχόμενο σέ πολωνική μετάφραση, δημοσιεύονται δεκαοκτώ ποιήματα τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στή «*Θεσσαλική Έστία*» (άρ. 37) ἀναφορές σέ κυπριακά περιοδικά. — Στήν ἐφημ. «*Βραδυνή*» (3 Ἀπρ. 79) ὁ Δημ. Σιατόπουλος κρίνει τό βιβλίο τοῦ Α. Περνάρη «*Προσφυγικοί Ψαλμοί*». — Στήν ἐφημ. «*Βραδυνή*» (28 Μαρτ. 79) δημοσιεύεται τό διήγημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη «*Η μόνα τοῦ πρόσφυγα*» καί μιᾶ κριτική τοῦ Δημ. Σιατόπουλου γιά τήν «*Κυπριακή Λογοτεχνία*» τοῦ Γιάννη Σπανοῦ. — Στόν «*Ημερήσιο Κήρυκα*» (Πάτρα, 29.3.79) ὁ Μαν. Πράτοικας γράφει γιά τίς «*Θεατρικές Ἀποδελτιώσεις καί δύο μονόπρακτα*» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στή «*Νέα Πορεία*» (άρ. 287/289) ὁ Μ. Γ. Μεραικῆς κρίνει τό βιβλίο τοῦ Λεύκιου Ζαφειρίου «*Σχεδόν μηδίζοντες*». — Στό εἰδικό γιά τοὺς «*πρόσφυγες τῆς Κύπρου*» τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «*Λογοτεχνία*» (άρ. 2) περιλαμβάνονται συνεργασίες τῶν Στ. Ἀρτεμάκη, Μ. Ἀποστολάτου, Κ. Βαλέτα, Ἰ. Βοϊσκού, Φ. Βράχα, Δημ. Γιάκου, Μαν. Γαλουράκη, Γ. Γουδέλη,

Α. Καραντώνη, Σ. Κόλλια, Ν. Κρανιδιώτη, Ἐμμ. Κριαρά, Ν. Λούρου, Κ. Μόντη Χ. Ξυδά, Π. Παναγιωτοῦνη, Χρ. Παπαχρυσόστομου, Α. Περνάρη, Ἄντ. Πιλλά, Κ. Σάμπο, Γ. Σαραντή, Κ. Σαρδέλη, Ἄρ. Σκιαδά, Δημ. Χαμπουλίδη, Κ. Χρυσάνθη καί Στ. Πρωταίου. — Στό «*Διαρκῆς Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*» (β' том. 1979) καταχωροῦνται οἱ ἐξῆς Κύπριοι: Λουκῆς Ἀκρίτας, Πίσα Γαλάζη, Ναδία Δημητρίου, Λεύκιος Ζαφειρίου, Μίμης Ἰακωβίδης, Κ. Κακούλας, Ἄρ. Κουδουνάρης, Νίκος Κρανιδιώτης, Νίκη Λαδάκη—Φιλίππου, Τζούλια Λαρά, Ἐάνθος Λυσιώτης, Κώστας Μόντης, Ρόης Παπαγγέλου, Σπ. Παπαγεωργίου, Ἄντης Περνάρης, Γιώργος Πετούσης, Λῶρος Φαντάζης, Κυρ. Χαράλαμπιδη, Κύπρος Χρυσάνθη. — Στήν «*Η Θεατρική*» (Μάρτ. 1979) δημοσιεύεται ἡ ἐπιφυλλίδα «*Στανισλάβσκυ*», οἱ «*Άγνωστες Κυπριακές Καλλιτεχνικές Σελίδες*» καί «*Τά Παλιά Θέατρα*» τοῦ Νίκου Νικολαΐδη. Στά ἴδιο φύλλο πληροφορίες γιά τά Θεατρικά τῆς Κύπρου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ίλισό («*Αθήνα*») ἀρ. 131 — Σμύρνα («*Νέα Σμύρνη*») ἀρ. 125/126 — Τομές («*Αθήνα*») ἀρ. 46 — Ἐλευθερη Κυθρέα («*Λευκωσία*») ἀρ. 3 — Μακεδονική Ζωή («*Θεσσαλονίκη*») ἀρ. 154 — Ὑγεία («*Λευκωσία*») ἀρ. 51 — Περιοδικό Ἀδούλωτη Κερύνεια («*Λευκωσία*») ἀρ. 1 — Θεσσαλική Έστία («*Λάρισα*») ἀρ. 37 — Εὐθύνη («*Αθήνα*») ἀρ. 86 — Τριφυλιακή Έστία («*Αθήνα*») ἀρ. 25 — Νέα Σκέψη («*Αθήνα*») ἀρ. 191 — Νέος λόγος («*Αθήνα*») Ἰουν., Ἰουλ. 78 — Ἀναηρικό Βῆμα («*Λευκωσία*») ἀρ. 36 — Ὁ κόσμος τοῦ βιβλίου («*Λευκωσία*») ἀρ. 5 — Φύση καί Ζωή («*Αθήνα*») Χειμῶνας 79 — Διοικητικά Γράμματα («*Καλλιθέα*») ἀρ. 47/48 — Chinese Literature («*Πεκίνο*») ἀρ. 3 (1979) — Poesia de Venezuela («*Καράικας*») ἀρ. 91, 92 — Νεοελληνικός Λόγος («*Αθήνα*») ἀρ. 26 — Σύγχρονη Σκέψη («*Αθήνα*») ἀρ. 28 — Νέα Πορεία («*Θεσσαλονίκη*») ἀρ. 287/289 — Λογοτεχνία («*Αθήνα*») ἀρ. 2 — Πειραϊκή—Πατραϊκή («*Αθήνα*») ἀρ. 186 — Βωμός Τέχνης («*Ρώμη*») ἀρ. 1 — Ἐλευθερο Πνεῦμα («*Ἰωάννινα*») ἀρ. 31 — Κασταλία («*Αθήνα*») ἀρ. 54 — Οἰκογένεια καί Σχολεῖο («*Λευκωσία*») ἀρ. 45

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Γαβριήλ Γαβριήλογλου: Οἱ ἀρχές, Θεσσαλονίκη, 1979.
 Ε. Ν. Μόσχος: Ἄποτμήσεις, Ἰκάρος, 1978.
 Ἄντ. Εὐγενίου: Καμένη Χώρα, Λευκωσία, 1978.

William Carlos Williams: (μετ. Τ. Κόρφη) Ποιήματα, 'Αθήνα, 1979.

'Αλ. Δαφνομήλη: Τάκης Γκοσιόπουλος και 'Ιφιγένεια Διδασκάλου, Θεσσαλονίκη, 1979.

Ν. Παπακωνσταντίνου: Ποιός μπορεί, 'Αθήνα, 1979.

Τάσου Κόρφη (έπιμέλεια): 'Εξήντα φωνές, 'Αθήνα, 1979.

Δ. Β. Παναγόπουλου: 'Η 'Επική «Φραγκιάδα» του Κ. Καλαντζή, 'Αθήνα, 1979.

Κάτιας Χατζηδημητρίου: 'Ιστορία της Κύπρου, Λευκωσία, 1978.

'Αν. Γιώρκαλλου: Οί λαλέςδες, Λευκωσία, 1979.

Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου: Κριτική του βιβλίου, 'Αθήνα, 1978.

Νίκος Chadjinikolau: Latarinie Posejdonu, Gdansk, 1978.

Ι. Βασιλείου (μετ.): 'Ασιατικά ποιήματα, 'Αθήνα, 1978.

Κώστας Χαραλαμπίδης: 'Ο παράλληλος των κυμάτων, Λευκωσία, 1979.

Τάκη 'Αντωνίου: 'Επανάσταση των νεκρών, 'Αθήνα, 1978.

Δανιήλ Σπάρταλης: 'Αναζητώντας τ' άστρο, Ρόδος, 1979.

Σπύρος Μυλωνάς: 'Εθνική κρίση, Κύπρος, 1979.

Θαν. Παπαθανασόπουλος: 'Εποπτεία, 'Αθήνα, 1979.

Τόλ. Νικηφόρου: 'Αναρχικά, Θεσσαλονίκη, 1979.

Γιάννη Καμαρινάκη: 'Επιλογή, 'Αθήνα, 1978.

Νικ. Ξένου: Hoelderlin, 'Αθήνα, 1979.

Ζερμαίν Μαμαλάκη: Τάσος 'Αθανασιάδης, 'Αθήνα, 1978.

Χάρη Σακελλαρίου: 'Ανεπίδοτα, 'Αθήνα, 1978.

Γ. Π. Σαββίδης: 'Εφήμερον Σπέρμα (1973-1978), 'Αθήνα, 1978.

Μιχ. Σταφυλά: Διαρκής 'Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, β' том., 1979.

Φαίδ. Κ. Μπουμπουλίδου: Νεοελληνικά Σατιρικά Ποιήματα, 'Αθήνα, 1979.

Φαίδ. και Γλυκ. Μπουμπουλίδου: Βιβλιογραφία Νεοελληνικής Φιλολογίας των ετών 1974-1976, 'Αθήνα, 1979.

Γ. Φιλ. Πιερίδης: 'Ο καιρός της δοκιμασίας, Θεσσαλονίκη, 1978.

Ν. Ζακόπουλου: Με γυμνό πρόσωπο. 3η έκδ., 'Αθήνα, 1978.

Κική Σκουρλή-Σπυρικήδου: Κόντρα στον άνεμο, Λάρισα, 1978.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

'Εκυκλοφόρησε στις εκδόσεις «ΑΣΤΕΡΟΣ» ή τρίτη έκδοση της «ΕΥΡΩΠΗΣ», Κεφάλαια Λυρικής Γεωγραφίας» του Ι. Μ. Πα-

ναγιωτοπούλου. 'Η έκδοση αυτή είναι συμπληρωμένη με νέα ταξιδιωτικά απόγραφα από νέα ταξίδια του συγγραφέα στην 'Αγγλία, Σκωτία, Πορτογαλία κι σ' ένα τμήμα της Ρουμανίας. Πρόκειται για έναν ογκώδη, καλάσθητο τόμο όπου συναντά κανείς τό γνωστό λυρισμό και τήν ποιητική διάθεση του συγγραφέα. Τό βιβλίο αυτό δέν προσφέρει μόνο ένα είδος άναμυχής στό φιλοτάξιο, άποτελεί κι ένα πολύτιμο εφόδιο στην όλη πνευματική του συγκρότηση.

Τό περιοδικό «Ευθύνη» κυκλοφόρησε τις μέρες αυτές και μέσα στα πλαίσια του "Ετους για τήν 'Ελληνική Παράδοση, ένα τόμο, τόν δεύτερο στη σειρά «Κείμενα της μεθορίου», με τόν τίτλο «'Η 'Ελληνική Παράδοση». Στόν τόμο αυτό περιλαμβάνονται τ' άκόλουθα κείμενα: Κωνσταντίνου Τάσου «'Ο μύθος της Νέας 'Ελλάδας», 'Απ. Βακαλόπουλου: «Τό πρόβλημα της καταγωγής του θεομού των ελληνικών κοινοτήτων επί τουρκοκρατίας», Περικλή Γιαννούπουλου «'Η σύγχρονος ζωγραφική», 'Ιωνος Δραγούμη «'Ελληνικός Πολιτισμός», Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου «'Ελληνισμός και 'Ελευθερία», Γιώργου Θεοτοκά «'Εθνική συνείδηση», Νίκου Καζαντζάκη «Τά προβλήματα του νεοελληνικού πολιτισμού» — «'Η ράτσα», Ι. Θ. Κακριδή «'Αρχαίοι 'Ελληνες και 'Ελληνες του 'Εικοσιένα», Φώτη Κόντογλου «'Η άκατάλυτη ελληνική φύτρα», 'Αδαμαντίου Κοραή «'Υπόμνημα περί 'Ελλάδος», Δημ. Σ. Λουκάτου «'Η λαϊκή παράδοση και ό ένιστός ελληνικός χαρακτήρας της», Χρήστου Μαλεβίτη «Τό νόημα της παραδόσεως», Σπράτη Μυριβήλη «Οί παραδόσεις του Γένους και ή δύναμη της βυζαντινής μουσικής», 'Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη «Τό Πάσχα», Ε. Π. Παπανούτσου «Παράδοση και πρωτοτυπία», Π. Β. Πάσχου «'Η Παράδοση και ή Τέχνη», Δ. Πικιώνη «'Η άνοιχοδόμηση και τό πνεύμα της παράδοσης», 'Αγγελου Σικελιανού «'Γιά τό μέλλον της 'Ελλάδας», 'Ιω. Σκουρτή «'Ημείς και οί άρχαίοι», Β. Ν. Τσιτάκη «'Η φωνή των Πατέρων», 'Αγγελου Τερζάκη «'Ελληνική άπαισιοδοσία», Κώστα Ε. Τσιρόπουλου «Τό νεοελληνικό ήθος ζωής», Αίμ. Χουρμουζίου «Οί νέοι και ή Παράδοση», Κωνσταντίνου Τάσου «Ευρώπη». Στόν τόμο αυτό δημοσιεύονται και τά πρακτικά των δύο Δημοσίων Συζητήσεων που πραγματοποιήθηκαν για τό θέμα της Παράδοσης, ή μιá στην 'Αθήνα με τούς Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλο, Ν. Χατζηκυριάκο-Γκίκα, Ζωή Καρέλλη, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο και Κώστα Ρωμαίο, και ή άλλη στον Πειραιά με τούς Ε. Π. Παπανούτσο, Σπύρο Βασιλείου, Πόπη Ζώρα και Δημ. Λουκάτο, καθώς και μιá σύντομη βιβλιογραφία για τήν 'Ελληνική Παράδοση.

η πρώτη
από του
στοματός
κεφαλοσπορίνη

Lilly
Keflex

ΚΑΨΟΥΛΕΣ CEFALEXIN MONOHYDRATE - 250 mg. - 500 mg.
ΣΙΡΟΠΙΟΝ CEFALEXIN MONOHYDRATE - 125 mg. - 250 mg.

Άνοίγει νέους ορίζοντες εις την θεραπείαν δι' αντιβιοτικῶν

Ἀντιπρόσωποι καὶ Διανομεῖς: **ΦΑΤΙΣΚΟ ΛΤΔ.**
Ὁδὸς Ἀρνάλδου Ἀρ. 20, Τηλ. 43091-5 Τ.Κ. 2173
ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ
ΤΟΠΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ
Ιδρυτής: **ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ**

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΤΥΠΩΝ

- ζωης
- πυρος
- θαλασσης
- προσωπικων ατυχηματων
- εργατικων ατυχηματων
- σχεδιον ιατρικων υπηρεσιων
- κλοπης
- αστικης ευθυνης
- θραυσεως υαλων
- ασφαλειαι πιστεως
(fidelidy guarantee)
- ασφαλειαι μεταφορας χρηματων
και ασφαλειαι χρηματων
εντος χρηματοκιβωτιων

ΟΡΙΣΤΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ - ΑΠΟΦΕΡΟΝΤΕΣ ΘΡΟΝΟΙ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ : Λυκούργου 24 — Τηλ. 72193/5 — Τ.Κ. 1668
ΤΕΛΕΣ : 2311 GESURANCE — Cables : GENSURANCE — ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ Σ' ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία: Γρηγ. Αύξεντίου, Ταχ. Κιβ. 4537, Τηλ. 42921
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ:

Καλύπτομεν ολόκληρον τήν Κύπρον με τὸ πυκνότερον
δίκτυον Συνεργατικῶν Ἐταιρειῶν καὶ Ὑποκαταστημάτων

ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ:

Προμηθεύομεν:

95% τῶν Λιπασμάτων

95% τοῦ Πατατοσπόρου

60% τῶν Γεωργικῶν Φαρμάκων

60% τῶν Σπόρων Λαχανικῶν

τὰ ὅποια διανέμομεν πρὸς τοὺς ἀγρότας μέσω τοῦ
μεγάλου δικτύου τῶν Συνεργατικῶν Ἐταιρειῶν.

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑΙ:

Ἐνεργοῦμεν ἀσφαλίσεις ἐναντίον ὅλων τῶν κινδύνων,
περιλαμβανομένων πυρός, ἀτυχημάτων, θαλάσσης,
ὄχημάτων, κλοπῆς κλπ.

42 ἔτη ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Γεωργίας
- Διὰ τὴν πρόδον τῆς ὑπαίθρου
- Διὰ τὴν ἀνοδον τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου
τοῦ λαοῦ.

ΟΛΙΚΟΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ: 60 ἑκατομμύρια λίραι.

νέο σήμα η ίδια παράδοση

Ἡ Τράπεζα Κύπρου ἢ καθαρά Κυπριακὴ Τράπεζα ἀλλάζει σήμα.

«Κοινὸ Κυπρίων» τὸ νόμισμα μὲ τὸ ὁποῖο συν-ἀλλάσσονταν ὅλες οἱ πόλεις - κράτη στὴν Κύπρο τὸν 1ο αἰώνα π.Χ., σύμβολο τῆς Τράπεζας ἀπὸ τὸ 1899 ποὺ ἰδρύθηκε, ἀλλάζει σημαντικά. Γιὰ νὰ ἀπεικονίσῃ τὴ σημερινή εἰκόνα τῆς Τράπεζας Κύπρου. Γιὰ νὰ τονίσῃ: τὴ γρήγορη ἐξυπηρέτησι, τὴς οὐσιαστικῆς διευκολύνσεις, τὴν ἀμεση ἐπικοινωνία τὴ σύγχρονη ἀτμόσφαιρα.

Στὴν Τράπεζα Κύπρου τὸ σήμα ἀλλάζει, ἀλλὰ ἡ παράδοσι παραμένει. Παράδοσι στὴν ὑπευθυνότητα, στὴ συνέπει... Παράδοσι μεγάλῃ ποὺ ἔκανε μεγάλῃ καὶ τὴν Τράπεζα Κύπρου... τὸ Κοινὸ Κυπρίων.

**ΤΡΑΠΕΖΑ
ΚΥΠΡΟΥ**

ἐμπειρία καὶ πρωτοπορεία

Σ' όλο τόν κόσμο...
άνθρωποι μέ τά ίδια γούστα.

KEO
BEEER
YOUR
BEEER

